

THE MERİÇ JOURNAL

MERİÇ ULUSLARARASI SOSYAL ve STRATEJİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

ISSN NO : 2587-2206

EDİRNE

ISSN: 2587-2206 (Online) International Journal

Publication Details for “The Meric Journal”

Aims & Scope: The Meric Journal is the official journal of “Stratejik, Sosyal ve Kültürel Araştırma Derneği” (Association For Strategic Social And Cultural Research). Publication type is the academic journal. The principal purpose of the journal is to publish scholarly work in the social sciences defined in the classical sense, that is in the social sciences, the humanities, and the natural sciences (education, communication, geography, history, linguistics, psychology, anthropology, philosophy, philology, musicology, fine arts, sociology, archaeology, economics, international relations, social work, political science, international studies, business management, applied econometrics, applied statistics, law, public administration). The journal serves as a publication medium for the solution of problems in the field of social sciences.

Publisher information:

Stratejik, Sosyal ve Kültürel Araştırma Derneği, (Association For Strategic Social And Cultural Research). Saraçlar Street. No:23/3, Edirne/Turkey

E-mail: editor@mericjournal.com

Bibliographic records: 07/2017 to present

Publication type: Academic Journal

Subjects: Social sciences include: Education, communication, geography, history, linguistics, psychology, anthropology, philosophy, philology, musicology, fine arts, sociology, archaeology, economics, international relations, social work, political science, international studies, business management, applied econometrics, applied statistics, law, public administration.

Description: Serves as a publication medium for the solution of problems in the field of social sciences.

Frequency: Three times a year

Peer Reviewed: Yes

Editor Assoc. Prof. Dr. Mustafa HATİPLER, Trakya University, TURKEY

email: editor@mericjournal.com

Editorial Board- Yayın Kurulu

Assoc. Prof. Dr. Mustafa HATİPLER

Prof. Dr. Ayhan AYTAÇ

Prof. Dr. Mümün TAHİR

Prof. Dr. Ergeni VELEV

Prof. Dr. Nurcan METİN

Prof. Dr. Engin BEKSAÇ

Prof.Dr. Murat ÇETİN

Prof. Dr. Özlem ÖZKIVRAK

Prof. Dr. Numan ORUC

Prof. Dr. Fehim HUSKOVIÇ

Assoc. Prof. Dr. İskender GÜMÜŞ

Assoc. Prof. Dr. Simge ÖZER PINARBAŞI

Assoc. Prof. Dr. Süleyman Gökhan GÜNAY

Assoc. Prof. Dr. Muamer HODZIC

Assoc. Prof. Dr. Kiriakos AMOUTZAS

Dr. Amina Siljak JESENKOVIC

Founding Editor

Assoc. Prof. Dr. Mustafa HATİPLER, Trakya University, TURKEY

Reviewers

Prof. Dr. İzzet DUYAR- İstanbul University

Assoc. Prof. Dr. Simgе ÖZER PINARBAŞI - İstanbul University

Assoc. Prof. Dr. Abdurrahman DEVECİ - Trakya University

Assist. Prof. Dr. Gülüm Burcu DALKIRAN – Trakya University

Assoc. Prof. Dr. Pınar GÜLTEKİN - Düzce University

Assist. Prof. Dr. Gülüm Burcu DALKIRAN – Trakya University

Assist. Prof. Dr. Ali ÖZCAN- Gümüşhane University

Assist. Prof. Dr. Duygu YÜCEL- Trakya University

Dr. Zuhâl DEMİR- Trakya University

Assoc. Prof. Dr. Gülten KURT – Bolu Abant İzzet Baysal University

Assoc. Prof. Dr. Ayşem YANAR- Ankara University

Assist. Prof. Dr. Duygu YÜCEL- Trakya University

Dr. Zuhâl DEMİR- Trakya University

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Abu Bakar SIDDIQ, Umut Murat DOĞAN, Engin BEKSAÇ, Vedat ONAR

Edirne, Sinanköy Kalesi Yakınlarında Bulunan Pithos ve İçindeki Mikrofaunal Kalıntılar/1-17

Microfaunal Remains Inside A Pithos Unearthed Near The Sinanköy Castle, Edirne

Tuğba KİPER, Osman UZUN, Oğuz ATEŞ

Ekoturizm Planlamasında Mikro Havza Temelli Yaklaşım İle Doğal Peyzaj Değerlerinin Belirlenmesi: Kırklareli/ Kofçaz Örneği/ 18-42

Determination Of Natural Landscape Values With Micro Basin Based Approach In Ecotourism Planning: The Case Of Kırklareli/Kofçaz

Ramazan ÇELİK, Nesrin NEZİR KÖSE

Squid Game Dizisi'nde Yer Alan Mekân ve Semboller Üzerine İnceleme/43- 59

A Review Of The Spaces And Symbols In The Squid Game Series

Emine KILIÇARSLAN

Siyasal İletişim Bağlamında Muhafazakâr Kadın Liderlerin İdeolojik Söylemleri/ 60-77

Ideological Disclaimers Of Consistent Women Leaders In The Context Of Political Communication

Hatice SOMÇAĞ

Cezaevlerinde Boncuk İşi Yapımı El Sanatları Ürünlerinin ve Özel Bir Koleksiyonda Yer Alan Saya Örneklerinin Değerlendirilmesi/78-99

Production Of Beadwork Handcraft Products And Evaluation Of Upper Examples That Took Place In A Special Collection

Özlem ALADAĞ BAYRAK, Gülüm Burcu DALKIRAN

Sağlıkta Dijitalizasyon: İleri Yaş Bireylerin Sağlık Bakımında Kullanılan Bir Uygulama/100-112

Digitalization In Health: An Application Used In Health Care Of Elderly People

Yayına Geliş Tarihi:01/12/2021
Yayına Kabul Tarihi:17/02/2022
Online Yayın Tarihi:25/04/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:6, Sayı:15, Yıl:2022, Sayfa:1-17
ISSN: 2587-2206

EDİRNE, SİNANKÖY KALESİ YAKINLARINDA BULUNAN PİTHOS VE İÇİNDEKİ MİKROFAUNAL KALINTILAR

Abu Bakar SIDDIQ *
Umut Murat DOĞAN**
Engin BEKSAÇ***
Vedat ONAR****

Özet

*Bu çalışmada Edirne ili sınırları içerisinde yer alan Sinanköy meralık alanında rastlanılan pithos ve içindeki mikrofaunal kalıntılar incelenmiştir. Ayı kontekst içinde MS 9-11. yy'a tarihlendirilen amfora parçaları ile birlikte bulunan pithos içerisindeki toprağın elenmesiyle sincap (*Sciuridae sp.*) ve kurbağa (*Bufo sp.*) kalıntıları elde edilmiştir. Kalıntılar üzerinde her hangi bir ize ve modifikasyona rastlanılmamıştır. Sinanköy tarihi çerçevesi içinde pithosun neden Sinanköy kalesinden uzak bir bölgede, herhangi bir iskan izi bulunmayan bir alana konulduğuna dair sorulara cevap aranmış ve pithos içinden elde edilen mikrofaunal kalıntılarının muhtemel paleoekolojik ve insan etkileşimleri hakkında değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda bulunan mikrofaunal kalıntılarının beşeri etkiler olmaksızın pithos içinde kaldığı ve tarihsel faunanın belirlenmesi için bir öneri materyali oluşturabileceği sonucuna varılmıştır*

Anahtar kelimeler: Mikrofauna, Sincap, Kurbağa, Pithos, Sinanköy, Edirne

1

*) Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Mardin, Türkiye, E-posta: abubakarsiddiq@artuklu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8359-243X

**) Arkeolog, Edirne Müzesi, Edirne, Türkiye. E-posta: arkmud@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1519-1551

***) Prof. Dr. Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Edirne, Türkiye, E-posta: bekstrak@trakya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4093-8653

****) Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Osteoarkeoloji Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul, Türkiye. E-posta: onar@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8359-243X

MICROFAUNAL REMAINS INSIDE A PITHOS UNEARTHED NEAR THE SİNANKÖY CASTLE, EDİRNE

Abstract

Microfaunal remains inside a pithos unearthed from the Sinanköy pasture area of Edirne province have been examined in this study. The remains of squirrel (Sciuridae sp.) and frog (Bufonidae sp.) were obtained by sieving the soil inside the pithos, which contained 9-11 AD amphora fragments. No marks or modifications were found on the microfaunal remains. Within the historical framework of Sinanköy, this study seeks the answers for the questions why the pithos was placed in an area far from Sinanköy castle and in an area without any sign of human settlement, as well as evaluates the possible paleoecology and human interactions in the light of the microfaunal remains obtained from the pithos.

Keywords: *Microfauna, Squirrel, Toad, Pithos, Sinanköy, Edirne*

EXTENDED ABSTRACT

Microfaunal remains are very significant given the fact that they are more sensitive to climatic changes and important for assumptions about paleoecology and human-environment interactions of a particular archaeological location. Microfaunal remains from archaeological sites in Turkey are very rare, since small animals' bones are often very hard to find in archaeological excavation. Here, this study present microfaunal remains inside a large *in situ* pithos sealed with a round limestone slab, unearthed from a rescue excavation in the Kale Mevkii pasture land of the Sinanköy village, Lalapaşa district, Edirne. No traces of human settlement were found in the close vicinity of the pithos, which was buried in the stabilized road connecting the village and the pastureland. The Sinanköy Byzantine fortress, which appears to be the closest human settlement, is located about 1.5 km south of the excavation area. The rescue excavation was conducted by the Edirne Archaeological Museum –with a trench measuring 3.50 × 3.50 m –unearthing a large *in situ* pithos, measuring approximately 130 cm from the mouth, covered with a round limestone slab.

The rim and the neck of the pithos were covered with lime-stone mortar and small limestone fragments. The limestone fragments and mortar aligned with the neck of the pithos appeared to be the parts of the limestone lid –which is still attached to the pithos' rim –indicating that the lid was fixed to the mouth of the pithos for many years. However, some limestone stone fragments in the mouth of the pithos and the stone filling in its rim and neck suggest that the mouth part was probably destroyed in the later time.

Although the cultural layer ends at about –55 cm, the bottom of the pithos is reached at about –1.50m from the surface –indicating that the pithos was intentionally dug into its place. Some 9-11 AD large amphora fragments were found just south of the bottom of the pithos – appeared to be the fragments of a discarded amphora vessel intentionally used or fallen in the pit where the pithos was buried. The study of the amphora pieces indicated that most of them could belong to a vessel close to the “Egyptian Amphora” type, which was widely used in the Mediterranean world during the Late Antiquity. However, the inward-facing base form at the bottom of the vessel, which constitutes the most distinctive parts, mostly reminds of the Middle Byzantine Amphora types. Similarly shaped amphorae among the loads of a Byzantine ship located off Mljet Island in Croatia can be compared typologically with the Sinanköy find. In this typological comparison, the amphora fragments found in the bottom of the pithos appear to come from 9-11th century AD. This was a time when Bulgarian raids from the north and west often threatened the region. This historical framework may provide an answer to the question of why the pithos was placed in such a remote area from the fortress, with no sign of human habitation.

A total of 82 microfaunal bone remains, most of them were in complete form, found from the sieving of the soil inside the pithos. The remains of squirrel (*Sciurus* sp.), which consist of 4 adults and 7 young individuals, and toad (*Bufo* sp.), which consist of various skeletal bones, were identified from the zooarchaeological study on the remains. No modification was observed on any of these squirrel and toad bones. It was determined that most of these specimens belonged to young individuals. Most of the specimens belonging to squirrels were the bones of the hind legs, while most of the toad bones belonged to the fore limbs. Overall zooarchaeological observations on these remains put forward the thought that the squirrels could belong to a family group, and the toads were the occasional residence of the pithos –rejecting the possible hunting of these species.

The microfaunal remains in the pithos direct to some significant paleoecological data on the region in that given time period –given that these animals commonly prefer a habitat associated with moist and woodland trees. In addition, the fact that some zoonotic diseases such as leprosy are transmitted from squirrels to humans, it reveals the need for a further study to investigate the microfaunal remains regarding infectious diseases. Besides, particularly DNA studies on the squirrel remains could provide some potential answers to questions in terms of both the environmental change and habitat transformation of microfaunal species in the region.

GİRİŞ

Sinanköy, jeolojik yapı açısından Trakya Sedimenter Havzası ile Istranca Masifinin sınır hattında yer alır. Bu alan Eosen Dönem'den Kuvaterner'e kadar kesintisiz devam eden sedimanter birimlerden oluşmaktadır. Sinanköy'ün kuzeyi boyunca uzanan Istranca Dağları Paleozoik kaynaklı bir masif olup bu kuşağın ilk sedimanter birimlerini İslambeyli Formasyonu teşkil eder. Pliyosen dönemde oluşan Trakya Formasyonu ise çakıl, kum, kil matriksli çakıltaşı, kumtaşı ve kıltaşı birimlerinden oluşur (Aykut ve Turoğlu, 2020, s. 3,4).

Köy merkezinde, yüksek bir kaya kütlelerinin üzerinde geniş saha üzerinde Sinanköy Kalesi kuruludur. Kale hakkındaki ilk bilgi Bizans İmparatoru Justinien devrine (527-565) ait yazılı kaynaklardan gelir. Bu kaynaklarda Sinanköy Kalesi Probinu adıyla anılır ve bir kale şehir statüsüne sahiptir. Sinanköy kalesi'nden aynı adla söz eden bir diğer kaynak ise MS. 6. yy'da yaşamış olan Filistin kökenli Bizanslı tarihçi Prokopius'tur. Yazar, "Binalar Üzerine" (Yunanca: Περὶ Κτισμάτων, Latince: De Aedificiis) adlı eserinde (IV-3-18) Haemimontum Bölgesi kaleleri arasında Probinu'dan da bahsetmektedir (Beksaç, Ertuğrul, Karakaya, 2017, s.213).

Geç Antik Çağ'da bir kale olarak inşa edilse de Ortaçağ sürecinde gelişip bir kent hüviyeti kazanan Probinu'ya 1341 tarihinde Hadrianopolis (Edirne) merkezine bağlı bir metropolit atandığı bilinmektedir (Laurent 1939, ss.1-30). Kale, nihayi olarak ise 1361-1362 tarihinde tüm bölgeye hakim olan Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmiş ve zamanla çevreye kayan yerleşim sayesinde terkedilmiştir. Kaledeki yerleşim geleneği, eski adı Pravadi olan bugünkü Sinanköy'de devam etmektedir (Beksaç, 2006, s.214).

Pravadi yerleşimi ya da diğer adıyla Sinaköy Kalesi, geniş kültürel etkileşim sahasına sahiptir. Makalenin konusunu oluşturan, içinde bazı mikrofauna örnekleri tespit edilmiş olan pithos buluntusu da bu yerleşimin territoriumu içinde ve onunla yakından ilişkilidir.

1- AMAÇ VE HEDEF

Bu çalışmada, Sinaköy Kalesi yakınlarında bulunan bir pithosun, yer aldığı çevresel koşullar itibariyle bölge kültürü içindeki yeri ve bu pithos tabanında bulunan mikrofauna kalıntılarının içerikleri, pithosun arkeolojik durumu ile ilişkisinin olup olmadığı konularının tartışılması amaçlanmaktadır. Elde edilen sonuçlar ölçüsünde pithosun kullanım amacı, yakın yerleşimlerle ilişkisi ve kendi döneminin tarihi olayları kapsamındaki anlamı konuları ile pithos içinde bulunan kemik örneklerinin bu tarihsel

çerçeve ile olası bağlantısı ve yörenin paleoekolojik yapısı konusunda teorik bir sonuca varılması hedeflenmektedir.

2-YÖNTEM

Çalışmaya konu olan pithos, Edirne ilinin Istranca Dağı eteklerinde yer alan Lalapaşa ilçesi'ne bağlı Sinanköy'ün mera alanında yerel halk tarafından bulunmuştur. Pithos kazısının yapıldığı alan köy merkezinin yaklaşık 1500 m doğusunda, Kale Mevkii ya da halk arasındaki ismiyle Şarap Yolları Mevkii olarak adlandırılan meralık bölgedir. Köy ile yöredeki tarlaları birleştiren stabilize yola gömülü olan pithosun yakın çevresinde herhangi bir yerleşim izine rastlanmamıştır. Küpün bulunduğu noktaya en yakın yerleşim, akropolü 1,5 km güneyde olan ancak geniş bir territoriumu olduğu anlaşılan Sinanköy Kalesi'dir (Res.1).

*Resim 1. Sinanköy Kalesi ve Pithos Buluntu Alanının Uydu Görünümü
(Geogle Earth).*

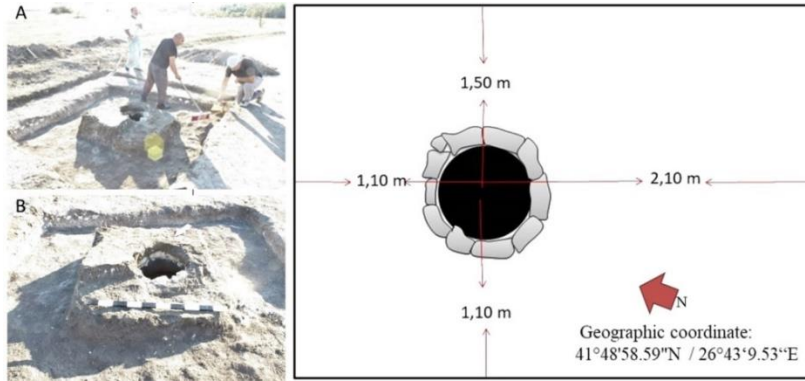
Kazı sonucunda ortaya çıkarılan pithosun içindeki toprak stratigrafik düzende elenmiş, en alt tabakada kalan farklı renk ve dokuya sahip toprak içinde tespit edilen çeşitli ölçü ve tipteki kemikler tasnif edilerek İstanbul Üniversitesi -Cerrahpaşa Veteriner Fakültesi Osteoarkeoloji laboratuvarında incelemeye alınmıştır.

3- KAZI ÇALIŞMALARI

2020 yılının son yarısında yerel halk tarafından Edirne Müze Müdürlüğü'ne yapılan bildirimde Edirne ilinin Lalapaşa ilçesine bağlı Sinanköy'ün mera alanında yere gömülü bir pithos olduğu belirtilmiştir. İhbarı değerlendiren Müze Müdürlüğü alanda kurtarma kazısı yapılmasına karar vermiş ve pithos'u yerinden çıkarmak için 3,50 x 3,50 m ölçülerinde bir açmada kurtarma kazı çalışmaları başlamıştır (Res. 2). Kazıda, ağzı yuvarlak bir kireçtaşı levha ile kapatılmış büyük bir pithos *in situ* konumuyla ortaya çıkarılmıştır (Res.3).

4- BULGULAR

Bugünkü yol seviyesinden itibaren ortalama (-) 0,15 m kotunda ortaya çıkmış olan pithosun ağız kısmında kireçtaşı taş parçaları olduğu, pithosun ağız etrafı ve boyun kenarlarının ise aynı cins malzemeden farklı boyutta taş dolgu ile doldurulduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca pithosun güney yanında, boyun seviyesinde bulunan bir başka küp gövde parçası, pithosun boyun çevresindeki dolguda sadece taş değil başka malzemeler de kullanıldığını göstermiştir (Res. 2).

Şekil 2. Kazı alanı. Sol: (A, B) Kireçtaşı levhanın bulunduğu alan; Sağ: kazı açmasının başlangıç durum krokisi

İlk tespit edildiğinde ağız kısmı açık, yüzeyde görülebilen ve içi de ağızdan itibaren 1,30 m derinliğe kadar boş olan pithosun bir kenarında tüm gövdeyi dikey olarak aşan derin bir çatlağa sahip olduğu görülmüştür.

4a- Pithos

Sinanköy Kale Mevkii'nde bulunan pithos kırmızı renkli, iri taşçık katkılı hamurdadır (Res. 4). Yüksekliği 1,25 m gönde genişliği 1,15 m'dir. Ağız Çapı 0,40 m'dir. Yuvarlak bir ağız ve kısa boyundan sonra armudi formda genişleyen gövde bölümü aşağı doğru daralır var dar-yuvarlak bir alçak kaide ile sonlanır. Pithos üzerinde herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır.

Pithosun gövde kısmında tespit edilen kurşun, kabın döneminde de çatlamış ve onarım görmüş olduğuna işaret eder.

Şekil 3. Edirne-Sinanköy'de in situ konumda bulunan pithos

4b- Diğer Bulgular

Kazı ile açığa çıkarılan pithos üzerinde tarihlendirmeye yardımcı olacak herhangi bir süsleme ögesi ya da monogram tespit edilememiştir.

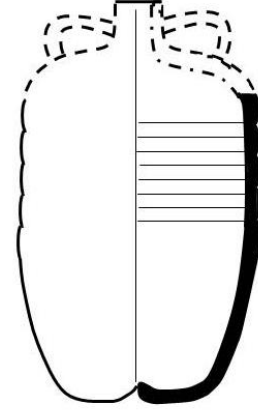
Kurtarma kazılarında pithosun ağız seviyesinde birkaç adet tanımsız amorf keramik bulgu ile pithosun taban seviyesinde bir amphoraya ait olduğu anlaşılan keramik parçaları bulunmuştur (Res. 4).

Pembemsi kırmızı renk temiz hamurlu ve aynı renk astarlı olan amphora parçaları kabın gövde ve taban bölümüne aittir. Özellikle tabana yakın bölümlerde pişme sırasında oluşan siyah tonda is lekeleri dikkat çeker. Kabın gövde kısmında, yukarı doğru belirginleşen yatay oluk/yiv bezeme

dizisi vardır. Gövde parçalarından birinin üst köşesinde kırık, kabın kulplu olduğunu düşündürmektedir.

a

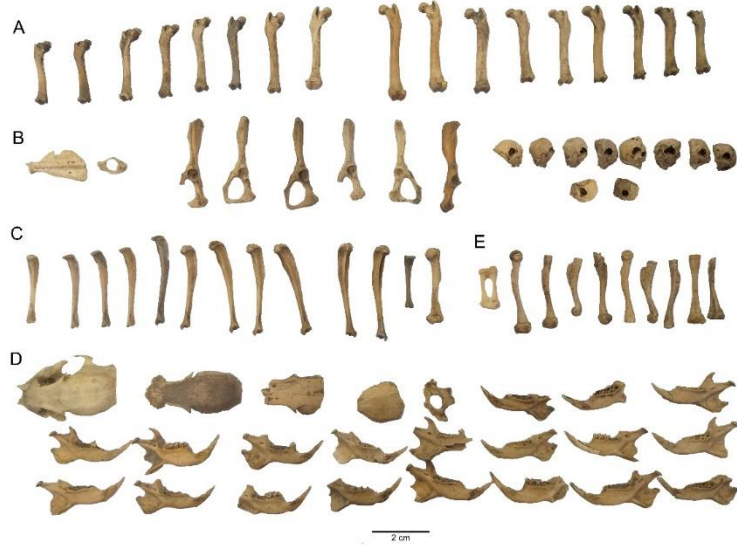
b

Şekil 4. Pithos içindeki amfora kalıntıları a) kırılmış amfora parçaları; b) amforanın öneri rekonstrüksiyonu

5- MİKROFAUNAL KALINTILAR

Sinanköy pithos kurtarma kazıları sırasında, pithosun içindeki toprak elenmiştir. Eleme sırasında herhangi bir kültür varlığına ulaşılmamış olmakla birlikte pithosun tabanında kalan siyahımsı milli toprak içinde çok sayıda küçük hayvan kemiklerine (mikrofaunal) rastlanmıştır. Bu kemiklerin zooarkeolojik incelenmesi İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Osteoarkeoloji Uygulama ve Araştırma Merkezinde yapılmıştır.

Sinanköy kurtarma kazıları esnasında ortaya çıkarılan Pithos'un tabanında bulunan toprağın elenmesiyle toplam 82 adet (NISP= 82) kemik kalıntısı tespit edilmiştir. (Res. 5).

Şekil 5. Sinanköy kurtarma kazısında tespit edilen mikrofaunal kalıntılar. A-D: Sincap (*Sciurus sp.*); E: kurbağa (*Bufo* sp.) kalıntıları

Yapılan inceleme sonucunda bu kemiklerin 4 erişkin 7 genç bireyden oluştuğu tahmin edilen *Sciuridae* ailesine ait Sincap (*Sciurus sp.*) kalıntıları ile muhtelif iskelet kemiklerini içeren kurbağa (*Bufo* sp.) oldukları tespit edilmiştir. Bu kalıntılardan sincapların tanımlanan kemik sayısı (NISP) ve bunların temsil ettiği tahmini birey sayısı (MNI) tablo 1’de verilmiştir. Kurbağa kalıntıları toplam kemik sayısı (NISP) olarak belirtilmiştir.

Tablo 1. Sinanköy kurtarma kazısı arkeozoolojik kalıntılarının toplam kemik (NISP) ve birey (MNI) dağılımı

Tür	Kemik	Yön	Toplam	Total kafatası	Dorsal cranium	Os occipitale	Os temporale	NISP		MNI		
								Erişkin	Genç	Erişkin	Genç	
Sincap (<i>Sciuridae</i> sp.)	Kafatası		15	1	3	1	10	1	4	1	4	
	Mandibula	Sağ	10					3	6	4	7	
		Sol	9					3	7			
	Atlas		1						1		1	
	Scapula	Sağ										
		Sol	1									1
	Humerus	Sağ	1						1		1	
		Sol	0									
	Coxae	Sağ	2						2		2	3
		Sol	4						1	3		
	Femur	Sağ	9						2	7	2	7
		Sol	8						1	7		
	Tibia	Sağ	9						2	7	2	7
		Sol	3						2	1		
	Toplam		72							11		
Kurbağa (<i>Bufo</i> <i>sp.</i>)	Humerus, Radio- ulnaris	Sağ	5					10		5		
		Sol	5									
	Toplam		10							5		

Kemik kalıntıları üzerinde yapılan incelemede herhangi bir modifikasyona rastlanılmadı. Kalıntıların çoğunluğu genç bireylere aittir. Tablo 1’de belirtilen iskelet kemikleri dışında diğer iskelet kısımlarına ise rastlanılmadı.

Sincaplara ait kalıntıların -bir tanesi hariç- büyük çoğunluğu bireylerin arka bacaklarına ait kemiklerdir. Kalıntıların bir aileye ait olması muhtemel olmakla birlikte 4 erişkin birey ile birlikte yavruların (MNI=7) varlığı da söz konusudur.

Kurbağa kalıntıları ön extremitte kemiklerine ait kalıntıları içermektedir. Bu kalıntılar muhtemelen 5 bireyi temsil (MNI=) etmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Sinanköy Kalesi'nin olduğu bölgenin MÖ. 1. Binyılda kutsal kimliği öne çıkan bir Trak yerleşimine ev sahipliği yaptığını düşündürecek veriler bulunmaktadır. Kaleyi oluşturan dik kesimli kayalığın kuzey ve batı eteklerinde yer alan mağara ve kaya kovukları ile tahkimatlı tepenin güney doğusunda yer alan kayalık alan nedeniyle sahanın bu dönemde kaya-oyma kültürel nitelikli düzenlemeye tabi tutulduğu anlaşılmaktadır (Beksaç, Ertuğrul, Karakaya, 2017, s. 215-217).

Sinanköy Kalesi'nin yer aldığı bölgede Demir Çağı ile başladığı anlaşılan kültürel biçimlenişin Geç Antik Dönem'de son derece güçlü hale geldiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde kurulan kale tüm Ortaçağ boyunca gelişerek varlığını korumuştur. Kaledeki yerleşimin Ortaçağ sonunda bitmiş olması ise buradaki verilerin fazla tahrip olmadan bugüne gelmiş olma olasılığını güçlü kılar.

Her ne kadar Sinanköy Kalesi'ndeki kazılarda Roma İmparatorluk dönemi yerleşimini gösteren bir bulguya rastlanmamış olsa da, Sinanköy – Hasanağa köyleri arasında bulunan bir mil taşı Roma Dönemi'nde bu bölgenin önemli bir yol hattı üzerinde olduğuna işaret etmesi açısından önemlidir. Günümüzde Edirne Müzesi'nde korunan mil taşı İmparator Septimius Severus ve oğulları Caracalla ile Geta'nın ortak imparatorlukları dönemine tarihlenir (Akıncı, 2019, s. 234)¹. Bizans Dönemi'nde Başkent Constantinopolis'in hinterlandı olan ve başkenti Avrupa içlerine bağlayan Doğu Trakya'daki (Külzer, 2019, s. 179-180) en stratejik noktalardan biri üzerinde kurulu olan Sinanköy Kalesi'nin bu dönemde de önemli bir yol hattını kontrol ettiğini düşünmek gerekir.

Sinanköy Kalesi'nin kültür alanı içinde tespit edilen pithosun ağız kısmında tespit edilen kireçtaşı taş parçaları ile boyun etrafından bulunan farklı boyutta taş dolgu, pithosun ağzının orijinalde kapalı olduğunu ve sonradan tahrip olduğunu göstermektedir. Pithosun ağız çeperi üzerinde sıralı olan kireçtaşı parçaları, orijinalinde küpün ağzını kapatmak üzere konulmuş olan kireçtaşı kapak levhasından bugüne kalanlardır. İzler, bu kireçtaşı kapak levhasının, döneminde toprak harcı ile küp ağzına sabitlendiğine işaret eder.

Pithosun dışında, tabanının hemen güney dibinde bir grup keramik örneğine rastlanmıştır. Bulgular, tüm kazı boyunca pithos dışında elde edilen tek arkeolojik veri olması açısından dikkat çekicidir. Bu keramiklerin, küpün

¹ Geç Antik Çağ'da bölgenin yol ağı hakkında bkz: Külzer, 2011

gömüleceği çukura konulmuş, düşmüş ya da atılmış olan bir amphoraya ait parçalar olduğu anlaşılmıştır. Amphora parçaları üzerinde yapılan incelemeler bu kabın Geç Antik Çağ'da Akdeniz coğrafyasında yaygın olarak kullanılan "Mısır Tipi Amphora" örneklerine yakın olduğuna işaret etmektedir. Buna rağmen elimizde parçaları yer alan kabın dip kısmındaki içe dönük taban formu daha çok Orta Bizans Dönemi amphoralarını hatırlatır. Bu formun MS. 9. Yüzyıldan sonra yaygın bir kullanım gösterdiği bilinmektedir (Valente 2018: 357). Hırvatistan'ın Mljet Adası açıklarından bir Bizans gemi batığı buluntuları (Kralj vd. 2016: 42-58, Fig: 6/6) ile Korint üretimi bir örnek (Valente 2018: 359, Fig. 2b, 3; Slane ve Sanders 2005, 278, Fig. 11/ Fn 4-26) tipolojik açıdan Sinanköy buluntusu ile yakın paralellik gösterir. Bu tipolojik karşılaştırma ile form ve hamur özellikleri dikkate alınarak söz konusu amphora parçaları MS. 9-11. yy'lara tarihlenebilir. Zemine kazılarak tabana gömülmesi sırasında pithosun yanına konulduğu/düştüğü anlaşılan amphora parçaları, pithosun da bu tarihle arasında yani MS. 9 ile 11. Yüzyıllar arasındaki bir zamanda kullanıldığını kanıtlamaktadır

MS. 9-11. yy'lar birkaç açıdan yöre tarihi açısından dikkat çekici yüzyıllardır. Hem tarihi yazılı kayıtlar hem de Sinanköy Kalesi'nin batı cephesindeki şapelin bu dönemdeki inşası pithosun kullanım döneminde yerleşimin önemli bir merkez olduğuna işaret eder. Öte yandan bu yüzyıllar, kuzey ve batıdan Bulgar akınlarının bölgeyi sıklıkla tehdit altına aldığı bir dönemdir.

Bu tarihi çerçeve içinde düşünüldüğünde, pithosun neden kaleden bu kadar uzak bir bölgede, herhangi bir iskan izi bulunmayan bir alana konulduğu sorusu daha kolay cevaplandırılabilir. Bu dönemde bölge halkı yaşanan Bulgar saldırılarına karşı ana yerleşim alanı dışında gömülüp üstü örtülen bu pithos ile bir kısım erzakın talan edilmesinin önüne geçmek istemiş olabilir.

Hem Sinanköy yakınlarında hem Trakya Bölgesi'nin başka yörelerinde, antik yerleşimlerden uzak tarlalarda tespit edilmiş olan² benzer pithos verileri olması bu teoriyi destekleyebilecek niteliktedir.

Mikrofaunal nitelikli kazı bulguları, insan yerleşimlerinin faunal ortamları hakkında ve insan-kemirgen etkileşimleri hakkında birçok bilgiyi barındırır (Romaniuk vd. 2016). Birçok arkeolojik kazının ana bulguları arasında bu nitelikte kemikler önemli bir yer tutmaktadır (Romaniuk vd.

² Bu bilgi, Edirne Müzesi arşiv kayıtlarında yer alan pithos kurtarma kazılarının sonuç raporlarından alınmıştır

2016; Erdal vd. 2019). Mikromemelilerin iklimsel değişikliklere daha duyarlı olmaları ve paleoekoloji hakkındaki varsayımlar için önem taşımaları (Erdal vd. 2019; Renfrew ve Bahn, 2011), arkeolojik alanlardaki önemini arttırmaktadır. Arkeolojik alanlardan elde edilen mikromemeli türlerinin insan popülasyonları olan ilişkileri bu bulguların yerleşim yerlerindeki rolleriyle ilişkilidir (Romaniuk vd. 2016, s. 1-2).

Arketipal kommensal tür olarak atfedilen ratlar ve farelerin (Hulme-Beaman vd. 2016, s. 639), tarımsal zararlı veya hastalık taşıyıcı gibi görülmeleri yanında besin zincirinin son halkası oldukları da bilinmektedir (Romaniuk vd. 2016, s. 1-2). Sinanköy’de ortaya çıkarılan pithos içindeki kalıntılar ise bir başka mikromemeli türü olan sincap ve kurbağalara ait kemiklerdir.

Sinanköy pithosu tabanında bulunan mikrofauna kalıntıları üzerinde yapılan laboratuvar incelemeleri neticesinde, dönemi içinde pithosun işlevini kaybetmesine bağlı olarak baykuş gibi hayvanların barınağı olması ve kalıntılarının beslenme atığı olması düşüncesiyle ilgili bir kanıt bulunamamıştır. Sindiririm atığı olarak bulduklarını gösteren bir bulguya da rastlanılmamıştır.

Cüzzam gibi bazı zoonoz hastalıklarına sebep olduğu (Inskip vd. 2017, 1646) bilinmekle birlikte sincap türlerinin insan yerleşimlerinde nadirde olsa pet hayvanı olarak saklandığı anlaşılmaktadır. Öte yandan özellikle Ortaçağ’da bu türün hem eti hem de kürkü için insanlar tarafından değerlendirildiği bilinmektedir (Inskip vd. 2017, s. 1646). Buna rağmen incelenen sincap kalıntıları üzerinde her hangi bir kasaplık ize veya modifikasyona rastlanılmamış; ayrıca olası bir avcılık bulguları da görülmemektedir. Buna rağmen bu kalıntılarının zooarkeolojik verilerine bakıldığında, kalıntılarının bir sincap ailesine ait olması muhtemel görülmektedir.

Tüm bu veriler Sinanköy pithosunda bulunan kemiklerin buraya bir yırtıcı hayvan ya da insan eliyle getirilmediğini kanıtlamaktadır. Bu da kalıntılarının, pithos içine kendiliğinden giren ve dışarı çıkamayarak burada kalan hayvanlara ait olduğunu göstermektedir. Bu durum mikrofaunal kalıntılar sayesinde pithos alanının paleoekolojik yapısı hakkında yorum yapmamızı kolaylaştırmaktadır.

Tam bu noktada Sinanköy pithosun tabanında bulunan mikrofaunal kalıntılarının pithos ile çağdaş olup olmadığı sorusu akla gelmektedir. Eldeki veriler itibariyle bu konuda kesin konuşmak ne yazık ki olası değildir. Ancak pithos içindeki dolgu toprağın elenmesi sırasında, kemik kalıntılarının yer aldığı toprağın üst kotlardakinden farklı bir mineral yapısına ve renge sahip

olması; ayrıca bu kalıntıların pithosun tabanında bulunması kalıntıları bulunan sincap ve kurbağaların, pithosun kullanımının sonlandırıldığı zamanın hemen akabinde buraya girmiş olabileceği olasılığını güçlendirir. Dolayısıyla pithos için önerilen MS.9-11 yüzyılların pithos içinde bulunan mikrofauna kalıntıları için *Terminus Post Quem* olarak kabul edilmesi gerektiği kesindir.

Pithosun yerleşim alanının dışında, en yakın bilinen yerleşim olan Sinanköy Kalesi'ne 1500 m uzaklıktadır. Pithosun kullanım dışı kaldığı za mandan sonra onu yuva haline getiren bir sincap ailesinin var olduğu anlaşılmaktadır. Bu ailenin varlığı, pithosun gömülü olduğu alanın ağaçlarla kaplı bir ekolojik yapıya sahip olduğunu akla getirmektedir. Sincapların genellikle 2000 metre yüksekliğe kadar olan ormanları ve özellikle de meşe ve çam ormanlarını yaşam alanı olarak tercih ettiği bilinmektedir (Evcin vd. 2012). Bu gerçekten hareket edilirse, günümüzde neredeyse hiç ekili ağaca sahip olmayan bir mera statüsündeki pithos buluntu sahasının ve dolayısıyla da Sinanköy Kalesi yakın çevresinin tarihin bir döneminde ormanlık olduğu söylenebilir. Nitekim Trakya Bölgesi'ndeki orman sahasının tarihte günümüzden çok daha geniş alanları kapsadığı bilinmektedir (Kantarıcı 1976, 143). Sinanköy Ovası'nın hemen gerisinde yükselen Istranca (Yıldız) Dağları'nın ovaya bakan güney eteklerinde yer yer korunmuş olan meşelikler, tarihte bu bölgede daha geniş alanlara yayılan meşe ormanları olabileceğini düşündürmektedir. Trakya Bölgesi'ndeki ormanlar tarihin çeşitli dönemlerde aşamalı bir şekilde antropojen tahribata maruz kaldığı bilinse de Sanayi Devrimi sonrasında bu tahribatın hızlandığı bilinmektedir. Dolayısıyla bulunan sincap kemikleri pithosun kullanıldığı yüzyıllarda Sinanköy çevresinin ormanlık olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak MS 9-11. yy'a tarihlendirilen amphora parçaları, elde edilen pithos ve içindeki mikrofaunal kalıntılar, aynı alan içerisindeki yapılabilecek arkeolojik çalışmalar için dikkati çeken bulgular olarak değerlendirilmelidir. Beşeri müdahaleye maruz kalmadığı anlaşılan mikrofauna bulguları sayesinde bölgenin paleoekolojik yapısı hakkında çıkarımlar yapma şansı bulunmuş ve bu yönde bir teori geliştirilmiştir. Bu teori, sınanmak amacıyla yapılacak interdisipliner çalışmalar için yol açacak niteliktedir. Ayrıca sincap kalıntıları üzerine yapılacak DNA çalışmalarıyla hem günümüz faunasının değişimi hem de zoonoz hastalıkların varlığı açısından birçok soruya yanıt bulunması da sağlanabilecektir

KAYNAKÇA

Akıncı, S. H. 2019. “Edirne Çevresinde Bulunan Mil Taşları Ve Süloğlu’daki Roma Mil Taşı”. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3, 8: 231-238.

Ayktut, T. ve Turoğlu, H. 2020. “Sinanköy (Lalapaşa-Edirne) ve Çevresinin Yapısal Jeomorfoloji Özelliklerinin Drenaj Sistemi Üzerindeki Etkileri”. *Coğrafya Dergisi*, 40, . Advance online publication. <https://doi.org/10.26650/JGEOG2019-0022>.

Beksaç, E., Ertuğrul, Ö. ve Karakaya, H. 2017. “Sinanköy Çalışmaları”, A. Özme (yay), 38. *Kazı Sonuçları Sempozyumu, Cilt, 2*, Ankara: 213-223.

Beksaç, E. 2006. “Kuzey Batı Anadolu Ve Trakya’da Kaya Oyma ve Megalitik Anıtlar Ve Kült Alanları Projesi, Edirne –Kırklareli 2004”, K. Olşen, F. Bayram ve A. Özme (Yay), 23. *Araştırma Sonuçları Toplantısı, Cilt I*, Ankara: 283-293.

Erdal, O., Sen, S., Erturaç, M.K. ve Bıçakçı, E. 2019. “The Rodent fauna from the Neolithic human settlement of Tepecik-Çiftlik (Niğde, Turkey)”, *Mammalia*, 83:157-179.

Evcin, Ö.; Akkuzu, E.; Küçük, Ö. 2012, “Anadolu Ağaç Sincabının (*Sciurus anomalus* (Güldenstaedt, 1785)Ekolojisi: Kastamonu-Araç Merkez Orman İşletme Şefliği Örneği”, Sempozyum Bildirisi, Kaynak: <http://earsiv.kastamonu.edu.tr:8080/http://earsiv.kastamonu.edu.tr:8080/xmlui/handle/123456789/834> (Erş. Tar: 04.01.2022)

Hulme-Beaman, A., Dobney, K., Cucchi, T., Searle, J.B. 2016. “An ecological and evolutionary framework for commensalism in anthropogenic environments”. *Trends in Ecology & Evolution*, 31: 633-645.

Inskip, S., Taylor, G. M., Anderson, S. ve Stewart, G. 2017. “Leprosy in Pre-Norman Suffolk, UK: biomolecular and geochemical analysis of the woman from Hoxne”. *Journal of Medical Microbiology*, 66: 1640-1649.

Kantarıcı, D. 1976, "Trakya Ormanlarının Bölgesel Orman Yetiştirme Muhiti Özelliklerine Göre Doğal Ağaç ve Çalı Türleri ile Sınıflandırma", *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXVI, Sayı: II, 138-210.

Kralj, V. Z., Beltrame, C., Miholjek, I. ve Ferri, M., 2016. "A Byzantine Shipwreck from Cape Stoba, Mljet, Croatia: an interim report". *The International Journal of Nautical Archaeology*, 45.1: 42-58.

Külzer, A. 2019. "Production and Trade in Late Antique and Byzantine Eastern Tharace". O. Dumankaya (Ed.), *Çağlar Boyunca Üretim ve Ticaret: Prehistorya'dan Bizans Dönemi'ne*, Ankara: 643-650.

Külzer, A. 2011. "The Byzantine road system in Eastern Thrace: Some remarks". *4th International Symposium on Thracian Studies, Byzantine Thrace Evidence and Remains Komotini, 18-22 April 2007*, Verlag Adolf M. Hakkert, Amsterdam: 179-202).

Laurent, V. 1939. “La liste épiscopale du Synodicon de la métropole d’Andrinople”, *Échos d’Orient*, 193-194:1-34.

Renfrew, C. ve Bahn, P. 2011. *Archaeology: Theories, Methods, and Practice*, 6th ed. New York: Thames and Hudson.

Romaniuk, A.A., Shepherd, A.N., Clarke, D.V., Sheridan, A.J., Fraser, S., Bartosiewicz, L. ve Herman, J.S. 2016. “Rodents: food or pests in Neolithic Orkney”. *Royal Society Open Science*, 3: 160–514.

Slane K.W. - Sanders G.D.R. 2005, «Corinth: Late Roman Horizons», *Hesperia* 74: 243-297.

Valente, R. 2018. “Amphorae in Early and Middle Byzantine Corinth: continuity and change”, *Annuario Della Scuola Archeologica Di Atene E Delle Missioni Italiane In Oriente*, Vol: 96: 355-368.

Yayına Geliş Tarihi:17/12/2021
Yayına Kabul Tarihi:29/01/2022
Online Yayın Tarihi:25/04/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt: 6, Sayı:15, Yıl: 2022, Sayfa:18-42
ISSN: 2587-2206

EKOTURİZM PLANLAMASINDA MİKRO HAVZA TEMELLİ YAKLAŞIM İLE DOĞAL PEYZAJ DEĞERLERİNİN BELİRLENMESİ: KIRKLARELİ/ KOFÇAZ ÖRNEĞİ

Tuğba KİPER¹,
Osman UZUN²,
Oğuz ATEŞ³

Özet

Çalışma, ekoturizm planlamasında mikrohavza temelli yaklaşım çerçevesinde doğal kaynak değerlerinin etkin kullanımının gerekliliği üzerinde kurgulanmıştır. Bu çerçevede; ekoturizm planlamasında Kırklareli İli Kofçaz İlçesi mikro havzalar örneğinde yerel doğal bileşenlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Büro ve arazi çalışmalarına dayalı olarak geliştirilen yöntem süreci, alana özgü doğal kaynak değerleri çerçevesinde CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) temelli tematik haritalara dayalı olarak yürütülmüştür. Bu kapsamda; 145 mikro havza temelinde topoğrafik yapı (yükseklik, eğim, baki), toprak yapısı (büyük toprak grupları, arazi kullanım yetenek sınıfları, erozyon), jeolojik yapı, orman varlığı, jeomorfolojik yapı ve hidrolojik yapı durumu değerlendirilmiştir. Çalışma sürecinde elde edilen bulgular, ekoturizm planlama yaklaşımı çerçevesinde, doğal kaynaklara dayalı alana özgü mekânsal karakteristiklerin üretilmesini sağlamıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, üst ölçek planlarda öngörülen hedeflerle paralel olarak, mikro-havza ölçekli yaklaşım temelinde oluşturulan veri tabanı, başta ekoturizm olmak üzere farklı sektörlerde kullanılabilir olup, mekânsal planlamalara entegre edilebilecek niteliktedir. Aynı zamanda çalışmadan elde edilen sonuçlar; araştırmacı, planıcı, uygulayıcı, destekleyici, konumda bulunan paydaşlar açısından özellikle, havza, il ve ilçe düzeyinde yapılacak karar süreçlerinde yol gösterici olacaktır.

Anahtar kelimeler: Ekoturizm Planlama, Mikro Havza, Doğal Peyzaj Değerleri, Kırsal Alan, Kırklareli Kofçaz

¹ Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Tekirdağ, Türkiye. ORCID NO: 0000-0003-3396-5661

² Düzce Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Düzce, Türkiye. ORCID No: 0000-0002-7588-9524

³ Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Kırklareli, Türkiye. ORCID No: 0000-0002-5395-0355

DETERMINATION OF NATURAL LANDSCAPE VALUES WITH MICRO BASIN BASED APPROACH IN ECOTOURISM PLANNING: THE CASE OF KIRKLARELİ/KOFÇAZ

Abstract

The study is based on the necessity of effective use of natural resource values within the framework of micro basin based approach in ecotourism planning. In this framework, it is aimed to determine local natural components in the micro basin sample of Kofçaz District of Kirklareli Province in ecotourism planning. The method process, which was developed based on office and field studies, was carried out based on GIS (Geographical Information Systems)-based thematic maps within the framework of site-specific natural resource values. In this context, topographic structure (elevation, slope, aspect), soil structure (large soil groups, land use capability, erosion), geological structure, forest existence, geomorphological structure and hydrological structure were evaluated on the basis of 145 micro basins. The findings obtained in the study process enabled the production of site-specific spatial characteristics based on natural resources within the framework of the ecotourism planning approach. The results obtained from the study, in parallel with the targets envisaged in the upper scale plans, and the database created on the basis of the micro-catchment scale approach can be used in different sectors, especially in ecotourism, and can be integrated into spatial planning. At the same time, they will be a guide for the researchers, planners, practitioners, supporters and stakeholders in the decision processes to be made at the basin, province and district level.

KeyWords: *Ecotourism Planning, Micro-basin, Naturel Landscape Values, Rural Area, Kirklareli Kofçaz*

GİRİŞ

Ekoturizm, doğal kaynak temelinde doğanın ve kültürün sürdürülebilir kullanımının korunmasına katkısı olan, topografya, hidroloji ağları, meteorolojik ve biyolojik özellikler gibi doğal faktörlerle doğrudan bağlantılı alternatif bir turizm türüdür (Makian ve Hanifezadeh, 2021:124; Indriyani ve Makalew, 2020:1). Özellikle de kentleşmenin etkisiyle doğal alanlara olan ilginin artmasıyla birlikte ekoturizm giderek önem kazanmaya başlamıştır. Keza; doğaya dayalı, kırsal alanlarda gerçekleştirilen bitkisel ve hayvansal üretim, balıkçılık, ormancılık gibi faaliyetlere katılım ve/veya izleme (İlter, 2021:55), bitki gözlemciliği, doğa yürüyüşleri, foto safari gibi pek çok faaliyet de ekoturizm kapsamında ele alınan etkinlikler arasında yer almıştır. Bu durum aynı zamanda, ekoturizm ile tarım, kalkınma, turizm, çiftçilik gibi pek çok sektörün de ilişkilendirilmesi gerekliliğini ortaya çıkartmıştır. 2002 yılının “Uluslararası Ekoturizm Yılı” (Birleşmiş Milletler (Erdoğan, 2003:109), 2014 yılının “Uluslararası Aile Çiftçiliği Yılı”

(Anonim, 2021) ve 2017 yılının “Kalkınma için Sürdürülebilir Turizm Yılı” olarak ilan edilmesi de Uluslararası ölçekte bu durumu destekler niteliktedir. Ulusal üst ölçek planlarda da ekoturizm gelişimine yönelik hedefler tanımlanmıştır. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyon Raporu'nda; ekoturizmin çevresel değerleri korurken, aynı zamanda kırsal bölgelerde ekonominin çeşitlilik kazanmasında etkili olduğu belirtilmiştir (Anonim, 2000:34). Dokuzuncu Kalkınma Planı ile Onuncu Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyon Raporlarında ise, "Sürdürülebilir gelişmenin unsuru olarak turizm" başlığı altında ekolojik potansiyelin değerlendirildiği "Doğa turizmi ve ekoturizmin gelişmesi" hedeflenmiştir (Anonim, 2006:82; Anonim, 2014:13). Onbirinci Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyon raporunda da “Ekoturizm bölgelerinin, doğa kırsal turizm alanlarının belirlenmesi” öngörülmüştür (Anonim, 2018a:87). Türkiye Turizm Stratejisi (2023) Planı'nda da “turizmin çeşitlendirilmesi” stratejisine yönelik olarak, ekoturizmin geliştirilmesi öngörülmüştür (Anonim, 2007:77). Gelişen süreç içerisinde ulusal ve uluslararası ölçekteki yaklaşımlar incelendiğinde ekoturizm alanlarının tespit edilmesi, planlaması ve yönetimin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu gerekliliğin karşılanmasında, öncelikle mevcut verilerin, problemlerin ve senaryonun uygulamaya geçmesi için etken olabilecek yereli ve özgün değerleri tanımlayan doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin belirlenmesi önem taşıyacaktır. Öyle ki; Ullah ve Hafız, (2014:261)'e göre de; uygun ekoturizm alanlarının belirlenmesi; jeolojik yapı, iklim koşulları, toprak türleri, topografik yapı, arazi kullanımı, bitki örtüsü çeşitliliği, altyapı gibi faktörler dahil olmak üzere çeşitli mekansal değişkenlerin ölçülmesini ve değerlendirilmesini gerektirir. Bunruamkaew ve Murayama, (2012:423) de; ekoturizm planlamasında, doğal kaynak değerlerinin dikkate alınmasının önemini vurgulamıştır. Dolayısıyla ekoturizm temelinde sürdürülebilir doğal kaynak değerleri yer almaktadır. Bununla birlikte; doğal kaynak değerlerine dayalı olarak geliştirilen ekoturizm için havza ve mikro havza temelli yaklaşımın esas alınması da bunun bir göstergesi olmalıdır. Öyle ki; Mülga Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Ulusal Havza Yönetim Stratejisi (2014-2023)'ün hedeflerinden biri de havzalarda ekoturizmin geliştirilmesi olmuştur (Ulusal Havza Yönetim Planı, 2014:9). Yine üst ölçek planlarda; doğal kaynakların etkin kullanımı çerçevesinde, kaynakların koruma-kullanma dengesinin havza bazında gözetilmesi ile kırsal alanlara özgü ekoloji ve iklimle uyumlu mikro havza temelli planlamanın yapılması" gerekliliği öngörülmüştür (Anonim, 2013:138; Anonim, 2019:163; Anonim, 2018b:116; Anonim,2018c:19). 30224 Sayılı “Su Havzalarının Korunması ve Yönetim Planlarının Hazırlanması Hakkında Yönetmelik” kapsamında da her türlü planın, stratejinin hazırlanmasında ve uygulanmasında havza

yaklaşımının dikkate alınarak yönetim planları ile ilişkilendirilmesi vurgulanmıştır (Anonim, 2017). Bununla birlikte; Mülga Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından yapılan çalıştayda da; “mikro-havzalardaki doğal varlıkların özelliklerinin orada yapılacak faaliyet ve göstergelerin ortaya konulmasında belirleyici” olduğu belirtilmiştir (Anonim, 2016:44). Ekoturizm planlama çalışmalarına yönelik olarak mikro havza temelli yaklaşım çerçevesinde doğal kaynak değerlerinin saptanması, diğer poligon ya da kareleme şeklinde gerçekleştirilen çalışmalara göre bazı noktalarda kolaylıklar sağlayacaktır. Bunlar;

- Üst ölçek plan ve politika yaklaşımları ile uyumlu olması,
- Mekansal planlama sürecine entegre olması,
- Mikro havzalara dayalı stratejilerin geliştirilmesi
- Mikro havzalara dayalı ekoturizm odaklı faaliyetlerin geliştirilmesidir.

Dolayısıyla da; mikro havza düzeyinde oluşturulan veri seti, o mikro havzaya ilişkin potansiyelin, özgünlüğün ve sorunun belirlenmesinde önemli katkılar sağlayacak ve mekansal planlara da yol gösterici olacaktır. Bu durumu; Uzun vd. 2015; Gunasena, 2016; Kiper vd. 2017; Yüksel vd. 2020'nin yaptıkları çalışmalar destekler niteliktedir. Aynı zamanda, mikro havza yaklaşımı ile alan içinde zayıf kalan yerleşimlerin de güçlenmeleri sağlanmış olacaktır. Buradan yola çıkılarak; “ekoturizm planlamasında mikro havza temelli yaklaşım çerçevesinde doğal kaynak değerlerinin etkin kullanımı gereklidir” öngörüsü ile “mikro havza temelli yaklaşım temelinde ekoturizm planlamada kaynak değeri yaratacak yere özgü doğal peyzaj değerleri nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. İlgili soru çerçevesinde çalışmada; “Ülke kalkınma plan ve stratejileri ile Türkiye Turizm Stratejisi-2023'ün de öngördüğü hedeflere paralel olarak; ekoturizm planlamasında Kırklareli İli Kofçaz İlçesi mikro havzaları örneğinde alana özgü doğal bileşenlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Keza Kırklareli Kofçaz üst ölçek planlarda agro-eko turizmin geliştirileceği alan (Anonim, 2009:60; Anonim, 2012:34) olarak öngörülmüştür.

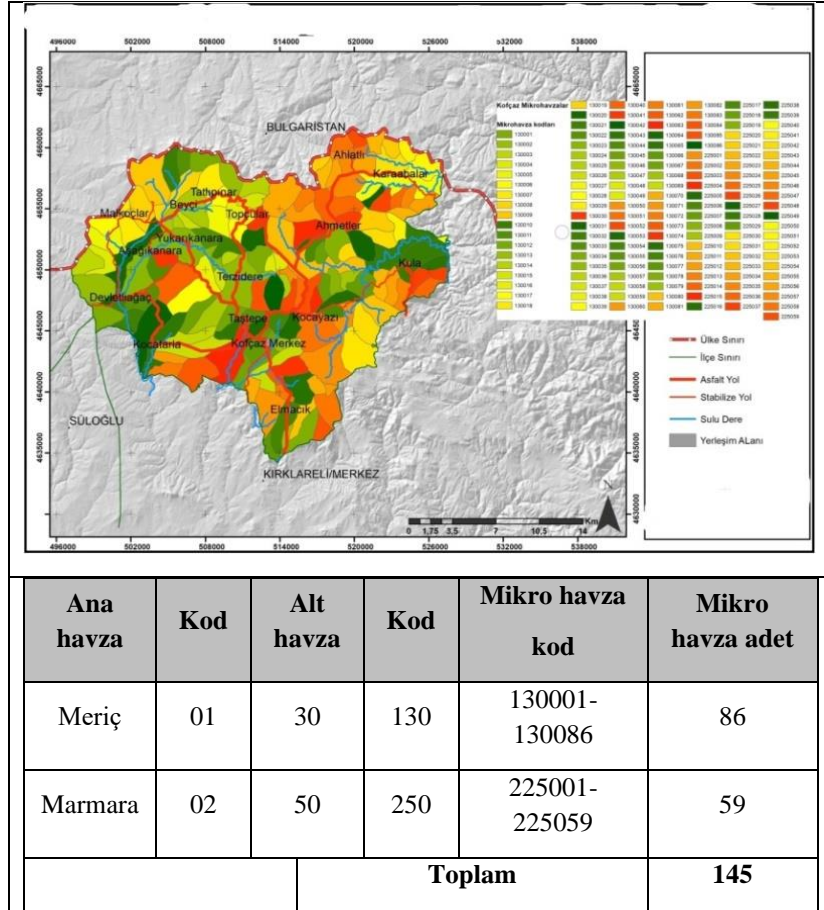
MATERYAL ve YÖNTEM

Materyal

Çalışma alanı ana materyalini Kırklareli İli Kofçaz İlçesi kırsal yerleşimleri mikro havzaları oluşturmaktadır. Mikro havzalar oluşturulurken; DSİ tarafından kullanılan alt havzalar temelinde, su ayırım çizgileri ve tesviye eğrili haritalar çerçevesinde CBS veri tabanında mikrokod isimli bir sütun geliştirilmiştir. Bu doğrultuda Meriç ve Marmara ana havzalarına bağlı 145

adet mikro havza saptanmış ve her biri ayrı kodlar şeklinde değerlendirilerek çalışma ana materyali oluşturulmuştur (Şekil 1).

Şekil 1. Mikro havzalara ilişkin kodlama çalışmaları

Koçaz, Kırklareli ili içerisinde yer almaktadır. Türkiye'nin kuzeybatı bölümünde Marmara Bölgesi'nin Trakya kesiminde, yer almaktadır. İlçe merkeze bağlı 2 mahalle (Yeşillik ve Yeni Mahalle) ve 16 köyden (Ahlalı, Ahmetler, Aşağıkanara, Beyci, Devletliagaç, Elmacık, Karaabalar, Kocatarla, Kocayazı, Kula, Malkoçlar, Tastepe, Tatlıpınar, Terzidere, Topçular, Yukarıkanara) oluşmakta olup, 530.000 dekarlık bir yüzölçümüne sahiptir.

Konu ile ilgili kurum ve kuruluşlarının hazırladığı; üst ölçek mekânsal ve sosyo-ekonomik plan, rapor vb. (Ulusal Kalkınma Planları, Türkiye Mekânsal Strateji Planı'na ilişkin Kapsam Belirleme Raporu (2020), Türkiye Turizm Stratejisi (2023), 1/25.000 ölçekli Kırklareli İl Çevre Düzen Planı, Koçaz İlçe Vizyonu) ile basılı ve/veya sayısal olarak elde edilen Harita

Genel Komutanlığı D17C3, D18D4, D18D3, D18C4, E17B2, E18A1, E18A2, E18B1, E18A3 No'lu sayısal topoğrafik haritalar, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü 1/25.000 ölçekli sayısal toprak haritası, MTA 1/25.000 ölçekli jeoloji haritası, Orman Genel Müdürlüğü 1/25.000 ölçekli orman amenajman haritası, MTA 1/25.000 ölçekli sayısal jeoloji haritası ise çalışmanın diğer ikincil materyallerini oluşturmuştur. İlgili materyaller, konu ve alan ile ilgili ulusal ve uluslararası ölçekli makale ve tez çalışmaları ile de desteklenmiştir.

Yöntem

Büro ve arazi çalışmalarına dayalı olarak geliştirilen yöntem süreci, yere özgü doğal kaynak değerleri çerçevesinde CBS temelli tematik haritalara dayalı olarak yürütülmüştür. İlgili süreç, doğala dayalı yerel kaynak değerlerini destekleyen mekânsal duyarlılık esaslı çerçevesinde yürütülmüştür. Bu aşamada yapılan çalışmalar 4 ana temel üzerinde kurgulanarak aşağıda maddeler şeklinde açıklanmıştır.

- Ulusal ve uluslararası ölçekli ekoturizm ve doğal kaynak kullanımı temelinde hazırlanmış benzer çalışmalardan çeşitli bilgiler elde edilmiştir. İlgili literatürden elde edilen bilgiler; çalışmaya ilişkin amaç ve hedeflerin saptanması aşamasından, yöntem akış süreci içerisinde belirtilen son aşamaya kadar çalışmada destekleyici ve yol gösterici olmuştur.
- İlgili kurum ve kuruluşlarının hazırladığı üst ölçekte; Ulusal Kalkınma Planları, Türkiye Mekânsal Strateji Planı'na ilişkin Kapsam Belirleme Raporu (2020), Türkiye Turizm Stratejisi (2023), 1/100.000 ölçekli Trakya Bölgesi Ergene Havzası Çevre Düzen Planı, 1/25.000 ölçekli Kırklareli İl Çevre Düzen Planı, Trakya Bölgesi Turizm Master Planı (2013-2023), Kofçaz İlçe Vizyonu olarak ele alınan mekânsal ve sosyo-ekonomik plan, rapor vb. temin edilmiştir. İlgili raporlar, çalışmanın kavramsal dayanağını ve hipotezini oluşturmada etkili olmuştur.
- İlgili kurum ve kuruluşlarının hazırladığı, basılı ve/veya sayısal haritalar (Harita Genel Komutanlığı D17C3, D18D4, D18D3, D18C4, E17B2, E18A1, E18A2, E18B1, E18A3 No'lu sayısal topoğrafik haritalar, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü 1/25.000 Ölçekli Sayısal Toprak Haritası, MTA 1/25.000 ölçekli Jeoloji Haritası, Orman Genel Müdürlüğü 1/25.000 ölçekli Orman Amenajman Haritası, MTA 1/25.000 ölçekli Sayısal Jeoloji Haritası) temin edilmiştir. İlgili kamu kurum ve kuruluşlardan temin edilen sayısal haritalar CBS paket yazılımlarıyla (ArcGIS 10.2) tematik haritalara dönüştürülmüştür. Tematik haritalar çerçevesinde; eğim, bakı, yükseklik, büyük toprak grupları, arazi kullanım yetenek sınıfları, erozyon, hidrolojik yapı, jeomorfolojik yapı, orman amenajman ve jeolojik yapı durum paftaları oluşturulmuş ve mikro havza düzeyinde kapladıkları alan

miktarları belirlenmiştir. Geliştirilen haritalar, 1/25.000 ölçekli olarak hazırlanmış olup, ulaşım ağı, mikro havza sınırları, köy yerleşimleri ile kuru ve sulu dereler, referans oluşturmak amacı ile her bir haritada kullanılmıştır. Bu doğrultuda Kırklareli/Kofçaz mikro havzaları örneğinde alana özgü doğal peyzaj değerlerine ilişkin veri tabanı oluşumu gerçekleştirilmiştir,

- Son aşamada ise; çalışmada izlenen yaklaşımın ve elde edilen sonuçların ekoturizm planlama sürecine olan etkisi değerlendirilmiştir.

1. ÇALIŞMA ALANI DOĞAL PEYZAJ DEĞERLERİNİN BELİRLENMESİ

Bu bölümde yere özgü doğal peyzaj değerleri ana ve alt başlıklar altında tanımlanarak, CBS temelli veri tabanı oluşumuna yönelik çeşitli süreçler verilmiştir.

1.1.Topoğrafik Yapı

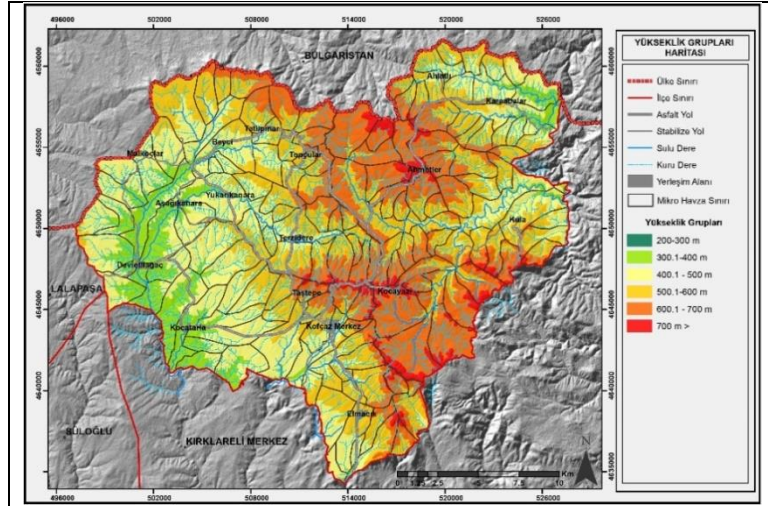
Topografya, rekreasyonel kullanımlarda aktivite türünü belirleyen önemli bir etkidir. Öyle ki; yükselti açısından çeşitlilik gösteren alanlar farklı iklim, vejetasyon ile üretime yönelik dayanak oluşturduğu için agro turizm, trekking, kampçılık, bitki gözlemciliği, fotosafari vb. gibi değişik turizm etkinliklerine de olanak sağlamaktadır. Çalışma kapsamında; topoğrafik haritalardan eğim, bakı ve yükseklik grupları analizleri yapılmıştır. Mikro havzalarda yapılan ve sembolize edilen eğim, bakı ve yükseklik grupları o bölgede yapılabilecek ekoturizm aktiviteleri için genel bir değerlendirme yapılmasına olanak tanımaktadır. Poligon olarak yapılan analizler daha küçük alanları içerdiğinden dolayı değerlendirmeleri ve yorumları daha uzun zaman alabilmekte ve uzman yaklaşımı gerektirmektedir.

Yükseklik: Coğrafi koşulların şekillenmesinde etken olup, iklim, toprak yapısı, bitki örtüsüne etki etmektedir (Taş ve Yakar, 2009:146; Sergün 1994:7). Dolayısıyla bu durum tarımsal üretim çeşitliliği, turizm türlerinin farklılaşması ve kırsal kalkınma gibi pek çok alanı da önemli oranda etkilemektedir.

Kofçaz ve kırsal yerleşimlerine ilişkin mikro havzalar yükseklik grupları haritası her 100 m de bir olmak üzere 6 grup olarak sınıflandırılmıştır. Buna göre; alan, 298 m ile 759 m yüksekliğe kadar değişen bir yükseltiye sahiptir. Mikro havzalar özelinde farklı yükselti kuşaklarının görülmesi, ekoturizm aktivitelerinde çeşitliliğinin görülmesi anlamında önemlidir. Bu durum; doğa yürüyüşleri, fotosafari, kampçılık gibi ekoturizm aktiviteleri için etken olacaktır. Kofçaz kırsal yerleşimlerine ilişkin mikro havzaların bulunduğu alanda çoğunlukla 400-600 m yükseklik aralığı baskın

Ekoturizm Planlamasında... The Meric Journal Cilt:6, Sayı:15, Yıl:2022 olarak görülmektedir (% 62 'lik oranlarla 400-600 m). Genel yükseklik doğudan batıya azalmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Yükseklik grupları haritası ve mikro havzaların dağılım durumu

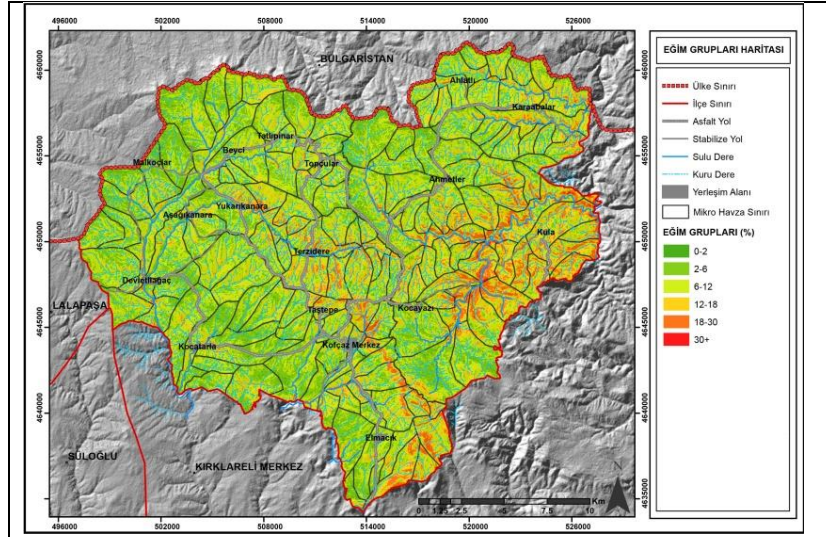

Yükseklik Grupları (m)	Alan (da)	Alan Miktarı (%)
298-400	48649900	10
400-500	154903000	31
500-600	150892000	31
600-700	119076000	24
700 ve üzeri	18796500	4
Toplam	492317400	100

Eğim: Alan kullanımlarına yönelik doğal yapı analizlerinde kullanılan önemli bir eşik değeridir. Araştırma alanının eğim durumu %0-2, %2-6, % 6-12, % 12-18, % 18-30, % 30-100 olmak üzere 6 grup altında sınıflandırılmıştır. Araştırma alanı eğim grupları açısından incelendiğinde çok dik ve sarp, çok sarp eğime sahip olan alanların az yer kapladıkları görülmüştür. Mikro havzalarda farklı eğim grupları bir arada görülmekle birlikte, alanın büyük bir kısmı %6-12 (%44,56)'lik eğim ile % 0-6 (%32,74) arasındaki eğime sahiptir. Öyle ki; Türkiye için eğim değerleri ve araziden yararlanma açısından en uygun yerler, %5-15 arasındaki orta eğimli ve hafif dalgalı arazilerdir (Tunçdilek, 1985:42). Eğimi %8- 18 arasında olan ve toprak derinliği 50 cm den fazla olan araziler ise, "Toprak ve Arazi Sınıflaması Standartları Teknik Talimatı" na göre, "özel ürün arazileri" olarak nitelendirilmiştir (Anonim,

Ekoturizm Planlamasında... The Meric Journal Cilt:6, Sayı:15, Yıl:2022 2005:8). Bu durum ekoturizm faaliyetleri açısından alanın önemli bir eğim değerine sahip olduğunu göstermektedir (Şekil 3).

Şekil 3. Eğim grupları haritası ve mikro havzaların dağılım durumu

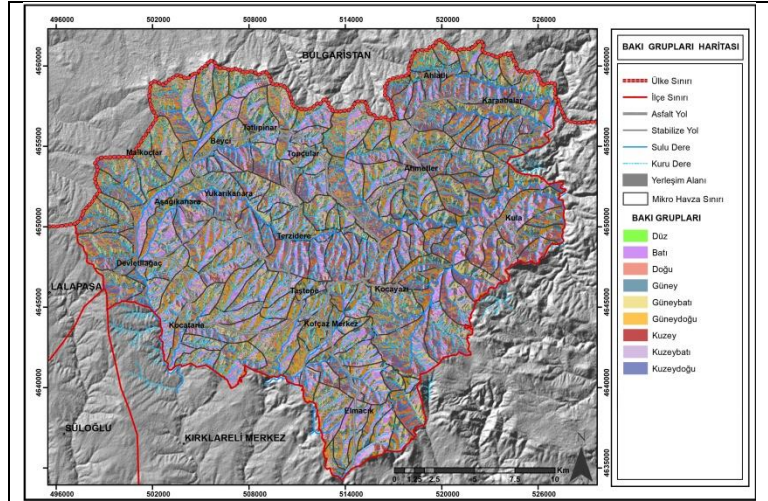

Eğim grupları (%)	Alan (da)	Alan Miktarı (%)
Düz veya düze yakın (0-2)	14.74009991	3.00
Hafif eğimli (2-6)	145.9629974	29.74
Orta eğimli (6-12)	218.7359924	44.56
Dik eğimli (12-18)	81.54709625	16.61
Çok dik eğimli (18-30)	29.05660057	5.92
Sarp ve çok sarp eğimli (30-100)	0.8129230142	0.17
Toplam	490.8557095442	100

Bakı: Eğim yüzeyinin yönü olarak tanımlanan bakı; o yerin nem, yağış miktarı, rüzgâr durumu, güneşlenme süresi ve şiddetini etkiler (Wilson ve Gallant, 2000:3). Çalışmada; bakı, dört ana yön, dört ara yön ve düz alanlarla birlikte toplamda 9 grup olarak belirlenmiştir. Çalışma alanına ilişkin bakı haritasında, güney, güneybatı, güneydoğu bakılı alanlar daha fazla yer kaplamaktadır. Bu durum özellikle turizm kullanımları açısından güneşli

yönlerin tercih edilmesi anlamında önemli bir etken olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda ekoturizme yönelik yapısal kullanımların yer seçimlerinde de etken olacaktır. Düz (%0,1) bakılar ise en az alan kaplayan bakılar olmuştur (Şekil 4).

Şekil 4. Bakı grupları haritası ve mikro havzaların dağılım durumu

Bakılar	Alan (da)	Alan Miktarı (%)
Düz	13.64229965	2.78
Kuzey	43.56219864	8.87
Kuzeydoğu	56.97129822	11.61
Doğu	56.45320129	11.50
Güneydoğu	64.08879852	13.06
Güney	65.97879791	13.44
Güneybatı	65.14880371	13.27
Batı	62.60680008	12.75
Kuzeybatı	62.40800095	12.71
Toplam		100

1.2.Toprak Özellikleri

Ekoturizmin gelişimi ile toprak özellikleri arasında güçlü bir ilişki vardır. Toprak yapısı, özellikle, tarımsal üretim biçimi, verim durumu, ürün çeşitliliği ile bitki gelişimi açısından etkilidir. Bu durum özellikle ekoturizme

Ekoturizm Planlamasında... The Meric Journal Cilt:6, Sayı:15, Yıl:2022
yönelik tarım turizmi, çiftlik turizmi, flora turizmi gibi etkinlikler için toprağın önemli bir etken olduğunun göstergesidir.

Çalışmada; toprak özellikleri ana başlığı altında, özellikle ekoturizme yönelik faaliyetlerde en çok etkisi olabileceği düşüncesiyle, büyük toprak grupları, Arazi Kullanım Yetenek Sınıfları ve erozyon durumuna ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Büyük toprak grupları, Arazi Kullanım Yetenek Sınıfları ve erozyon durumuna ilişkin bilgilerin mikro havza düzeyinde olması, yapılacak değerlendirmelerin daha genel olarak analiz edilmesine olanak tanımaktadır. Örneğin ortalama arazi yetenek sınıfı I. Sınıf bir alanın tarımla ilgili ekoturizm olanaklarına, ya da ortalaması VII. sınıf olan bir alanın daha çok orman içi ekoturizm aktivitelerine olanak tanınmasına ilişkin karar süreçleri daha rahat yürütülebilecektir.

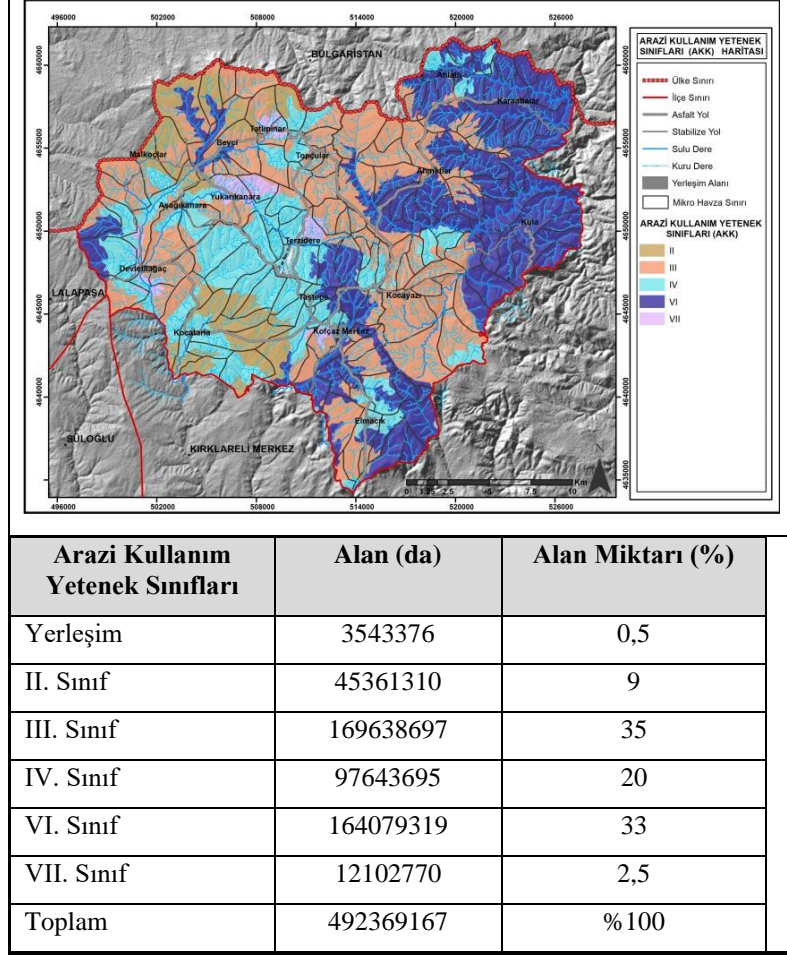
Büyük Toprak Grupları: Araştırma alanının genel toprak özellikleri incelendiğinde sahanın tamamını kireçsiz kahverengi orman toprakları oluşturmaktadır. Tek tip toprak özelliği görüldüğünden bu başlık altında haritaya yer verilmemiştir.

Kireçsiz kahverengi orman toprakları; ılıman kuşakta, yaprağını döken orman örtüsü altında görülmektedir (Atalay, 2006:315). Topraklar kireçsizdir ve reaksiyon asit, nötr veya kalevidir. Bu topraklar, yararlı fosfor ve potas yönünden de iyidir (Anonim, 2005:144).

Arazi Kullanım Yetenek Sınıfları: I. sınıf ile VIII. sınıf arasında olmak üzere 8 grupta tanımlanmakta ve çoğunlukla arazi kullanım planlarının yapılması, çiftlik planlaması ve kullanımdan kaynaklanan erozyonun önlenmesi gibi amaçlarla kullanılmaktadır (Anonim, 2005:5). Farklı arazi kullanımlarının yer seçimlerinde de etken olurlar.

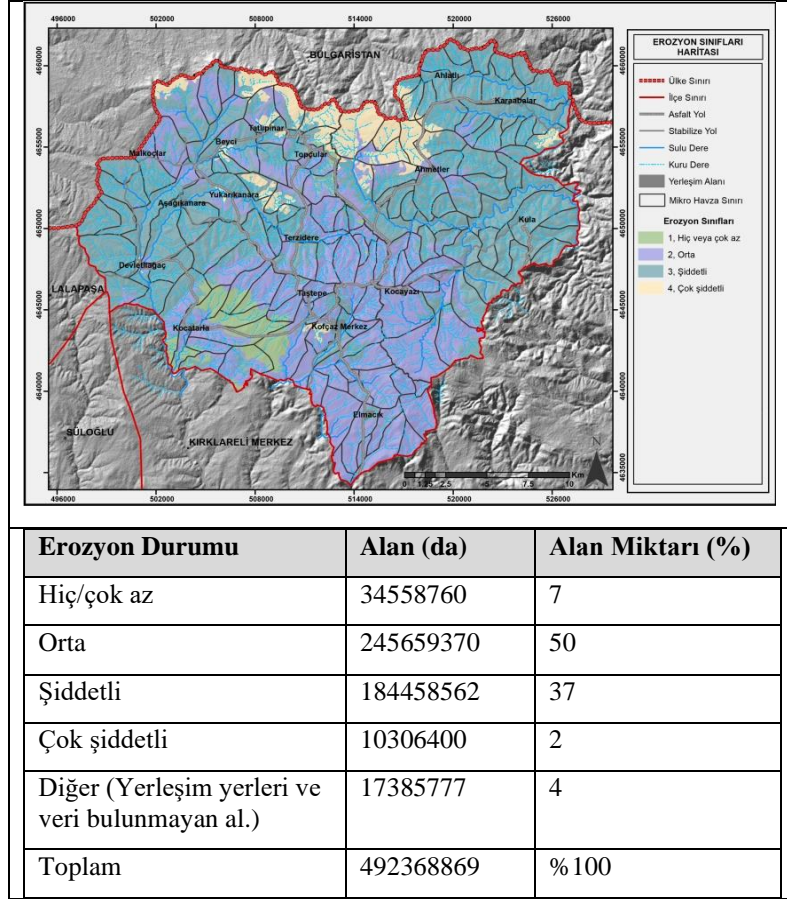
Çalışma alanında II, III., IV., VI., VII. sınıf olmak üzere 5 adet arazi kullanım yetenek sınıfına sahip toprak grubu bulunmaktadır. Alanda tarıma elverişli olan II. sınıf arazi kullanım yeteneğine sahip toprakların dağılımı oldukça azdır. II. sınıf arazileri (Hafif eğimli, verimli, kolayca işlenebilen toprakları içeren araziler) (Topçu, 2012:19) oluşturan bu alanlar kırsal yerleşimlerin %5,61 'ini barındırmaktadır. Ayrıca araştırma alanında geniş yer kaplayan III. sınıf arazilerin (Orta derece eğimli, verimli, orta derece işlenebilen toprakları içeren araziler) (Topçu, 2012:19) oranı ise %35 olup, bu sınıf araziye sahip mikro havzalar 99 adettir (Şekil 5).

Şekil 5. Arazi Kullanım Yetenek Sınıfları haritası ve mikro havzaların dağılım durumu

Erozyon Durumu: toprakların parçalanması, su ve rüzgar gibi dış etmenler neticesinde taşınarak, buldukları konumdan başka bir ortamda birikmesidir (Topçu, 2012:23). Erozyon derecesi, özellikle tarım ve yerleşime ilişkin kullanımların etkinliğinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda, çalışma alanına ilişkin erozyon durum haritası üretilmiştir. Buna göre; mikro havzaların bulunduğu yerleşimlerde %50 oranda orta, %37 oranda ise şiddetli derecede erozyon durumu olduğu saptanmıştır (Şekil 6).

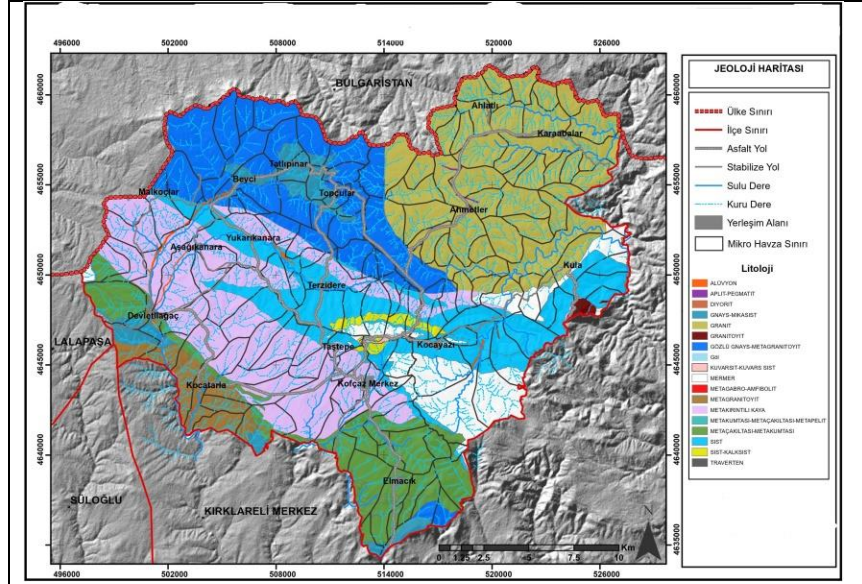
Şekil 6. Erozyon sınıfları haritası ve mikro havzaların dağılım durumu

1.3. Jeolojik Yapı

Planlama çalışmalarında; yer seçimini etkileyecek jeolojik yapıya ilişkin temel parametreler arasında; toprak ve kayaç gibi jeolojik malzemeler, bunların yatay ve düşey dağılımları, fay durumu, zemin ve kayaçlara geçirimsizlik, ve dayanım gibi özellikler sayılabilir (Arkoç ve Özşahin, 2015:35). Bununla birlikte; Koçan (2012)'a göre; birçok jeolojik unsur traverten, mağara, maden sahaları/galerileri, güncel mineral oluşum alanları vb. gibi jeolojik öge, alan ve olaylar jeoturizmin ana konusu olarak değerlendirilmektedir (Vural, 2019:253). Çalışma alanı özelinde jeolojik yapıya ilişkin çalışmaya rastlanmamış olup, çalışma alanı jeolojik yapı haritası MTA Genel Müdürlüğü 1/25.00 ölçekli jeoloji paftasından üretilmiştir (Şekil 7).

Şekil 7. Jeolojik yapı haritası ve mikro havzaların dağılım durumu

Jeoloji	Alan (da)	Alan Miktarı (%)
Alüvyon	2736806	1
Aplit-Pegmatit	206191	0.4
Dıyorit	42782	0.2
Gnays-Mıkasist	17654323	4
Göl	241837	0.45
Gölü Gnays-Metagranitoyit	76591533	15.6
Granit	117257222	23
Granitoyit	1239409	0.6
Kuvarsit-Kuvars Sıst	552453	0.5
Mermer	34838238	7
Metaçakıltası-Metakumtası	50413405	11
Metagabro-Amfibolit	19496	0.1
Metagranitoyit	16207039	3
Metakırıntılı Kaya	103279384	20
Metakumtası-Metaçakıltası-Metapelit	24382	0.15

Şekil 7'ye göre, bölge; Istranca masifinin, çoğunluğu metamorfizmaya uğramış granit, gözlü gnays, şist, metaçakıltası ve

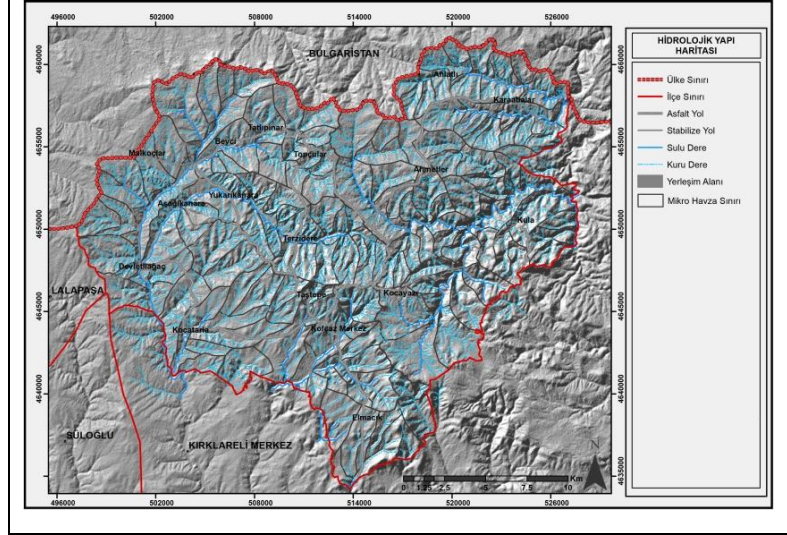
metakırıntılı kayadan oluşan 17 farklı kayaçtan oluşmuştur. Kofçaz ve kırsal yerleşimlerini içeren mikro havzalar, incelendiğinde alansal olarak en fazla miktarı % 23 oran (42 mikro havza) ile granit, %20 oran (36 mikro havza) ile metakırıntılı kaya ve % 15,6 oran (28 mikro havza) ile gözlü gnays yer almıştır. Genel olarak incelendiğinde ise; çalışma alanının kuzeydoğu bölümünü oluşturan Ahlatlı, Karaabalar, Ahmetler ve Kula'nın üst kısmını granit oluştururken, Aşağıkanara ve Kofçaz merkezin olduğu bölümler ise metakırıntılı kayalardan oluşmaktadır.

Jeolojik yapıya ilişkin bilgilerin mikro havza düzeyinde olması, her bir mikro havzaya ilişkin potansiyelin ve sorunun belirlenmesine olanak sağlayabilecek olup, ekoturizm aktivitelerine dayalı kararların noktasal ölçek yerine mikro havzalar düzeyinde tematik bölgeler doğrultusunda alınmasını sağlayacaktır.

1.4. Hidrolojik Yapı

Çalışma kapsamında hidrolojik yapı çerçevesinde akarsu, dere ve göller ele alınmıştır. Çalışma alanı sınırları içerisinde deniz varlığı bulunmamaktadır. Alanın genel hidrolojik yapısının belirlenmesi için 1/25.000 ölçekli topoğrafik haritalardan yararlanılmıştır (Şekil 8).

Mikro havza düzeyinde yapılan hidrolojik değerlendirmeler, ilgili mikro havzalar bazında ekoturizm aktivitelerinin değerlendirilmesine olanak tanıyacaktır. Ayrıca herhangi bir alanda oluşacak risk durumunda da ilgili mikro havza düzeyinde azaltılabilesinin yolunu açacaktır.

Çalışma alanında çok sayıda dere bulunmaktadır. Değirmendere, Kaynakdere, Kocadere (Çağlayık Deresi), Teke Deresi, Böcek Deresi ve Büyükdere Kofçaz ve kırsal yerleşimleri içeren mikro havzalarda yer alan derelerdir. Kocadere (Çağlayık Deresi), Kırklareli'nin Kofçaz ilçesinin kuzeyinde yüksek kesimlerden doğarak, Çağlayık Köyü ve Bulgaristan sınırından geçmektedir. Teke Deresi ise çalışma alanının kuzeyinden doğmaktadır. Teke Deresi üzerinde Kayalıköy Barajı kurulmuştur (Korkmaz, 2019:84,85). Dere üzerinde balık avcılığı yapılmaktadır. Derelerin varlığı, ekoturizm yönelik özellikle de sportif olta balıkçılığı, doğa yürüyüşleri, fotosafari gibi etkinliklere olanak sağlayacaktır.

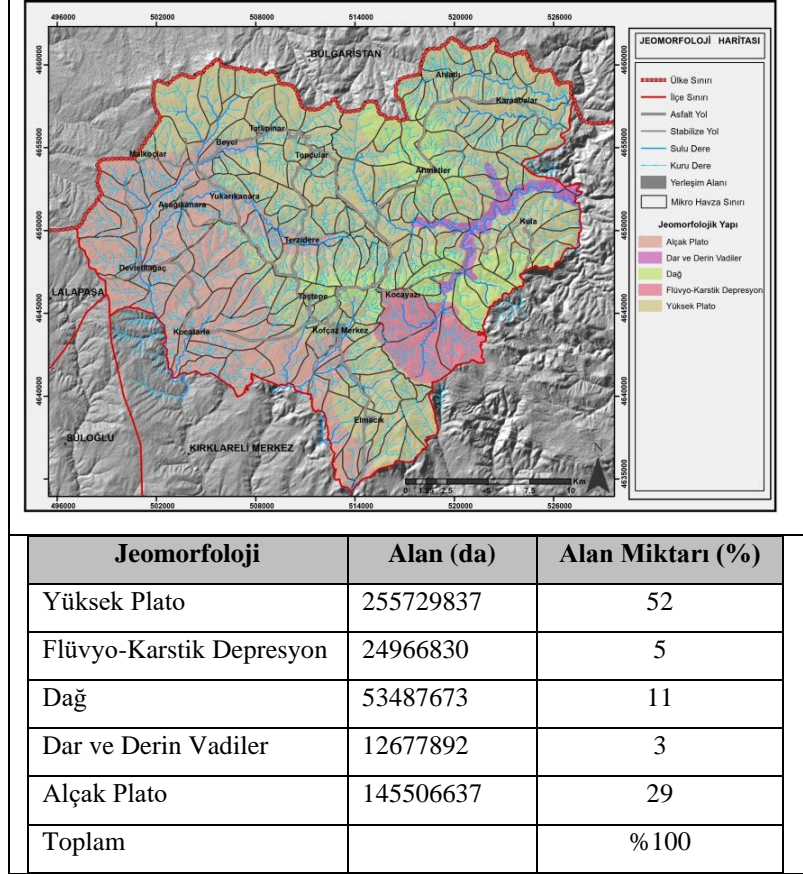
1.5.Orman Varlığı

Kofçaz mikro havzalarına ilişkin bitki örtüsü durumu, Tarım ve Orman Bakanlığı Kırklareli Bölge Müdürlüğü'nden alınan orman amenajman planları doğrultusunda oluşturulmuştur. Şekil 9'da verilen haritaya göre; en fazla görülen grubu yapraklı ormanlar oluşturmaktadır. Yapraklı orman alanına sahip mikro havzalar 143 adettir ve özellikle Kula, Karaabalar, Ahlatlı ve Ahmetler'de yoğunlaştığı görülmektedir. Genel olarak incelendiğinde ise, yapraklı ormanlar kuzeydoğu, doğu ve güneydoğu yönlerinde baskındır. Orman alanlarında; yapraklı ağaçlardan meşe, gürgen ve kayın bulunmaktadır. İlçesi'nin kuzeybatısında meşe ve kayın türleri, güneydoğusunda ise gürgen ve meşe asli türler olmaktadır. İbrelî orman alanına sahip mikro havzalar ise 39 adettir ve özellikle Yukarıkanara, Terzidere'de yoğunlaştığı görülür. Genel olarak incelendiğinde, ibrelî

Jeomorfoloji; yerleşmelerin toplu ya da dağınık oluşu, ulaşım ağının nitelikleri, kent morfolojisi (seyrek ve gevşek), mimari yapının biçimlenişi ile yerleşimlerin kuruluş ve biçimlenişinde etkilidir (Erginal ve Erginal, 2003:108; Özşahin, 2015:221; Aliağaoğlu ve Uğur, 2021:99).

Araştırma alanına ilişkin jeomorfolojik yapı haritası, Şekil 10'da verilmiştir. Buna göre; en fazla oranda yüksek plato yapısı gözlemlenmiştir. Yüksek plato jeomorfolojik yapısına sahip mikro havzalar 102 adettir ve özellikle Kula, Karaabalar, Ahlatlı, Tatlıpınar, Topçular, Elmacık'da yoğunlaştığı görülmektedir. Yüksek plato alanları %52'lik oranla, alanın önemli bir bölümünü kaplamaktadır. Genel olarak incelendiğinde ise, yüksek plato jeomorfolojik yapı çalışma alanının kuzeybatı, kuzeydoğu, doğu ve güney yönlerinde baskın olduğunu göstermektedir. Alçak plato jeomorfolojik yapısına sahip mikro havzalar ise 53 adet olup, alanın %29'luk bölümünü kaplamaktadır. Bu alanların özellikle, Yukarıkanara, Aşağıkanara, Devletliağaç, Kocatarla, Terzidere'de yoğunlaştığı görülmektedir. Genel olarak incelendiğinde ise, alçak plato jeomorfolojik yapı çalışma alanının batı ve güneybatı yönlerinde baskın olduğunu göstermektedir. Dağ jeomorfolojik yapısına sahip mikro havzalar 40 adettir ve özellikle Ahmetler ve Taştepe'de yoğunlaştığı görülmektedir. Genel olarak incelendiğinde ise, dağ jeomorfolojik yapı çalışma alanının kuzeydoğu ve güneydoğu yönlerinde baskın olduğunu göstermektedir. Dar ve derin vadiler jeomorfolojik yapısına sahip mikro havzalar 13 adettir ve özellikle Kocayazı ve Kula'da yoğunlaştığı görülmektedir. Genel olarak incelendiğinde ise, dar ve derin vadiler jeomorfolojik yapı çalışma alanının doğu yönünde baskın olduğunu göstermektedir. Flüvyo-karstik depresyon jeomorfolojik yapısına sahip mikro havzalar 8 adettir ve özellikle Kocayazı'da yoğunlaştığı görülmektedir. Genel olarak incelendiğinde ise, flüvyo-karstik depresyon jeomorfolojik yapı çalışma alanının güneydoğu yönünde baskın olduğunu göstermektedir (Şekil 10).

Şekil 10. Jeolomorfolojik yapı haritası ve mikro havzaların dağılım durumu

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada ekoturizm planlamasında mikro havza temelli yaklaşım çerçevesinde doğal kaynak değerlerinin etkin kullanımının gerekliliğinden yola çıkılarak; ekoturizm planlanmasına yönelik Kırklareli İli Kocayazı İlçesi mikro havzalar örneğinde alana özgü doğal bileşenlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu yaklaşım kırsal kalkınmanın ekolojik boyutunu ortaya koymak açısından önemlidir. Bu amaçla; örnek alana ilişkin doğal peyzaj değerleri CBS temelli haritalar çerçevesinde belirlenmiş olup, mikro havza temelinde doğal verilere ilişkin detaylı bir veri tabanı oluşturulmuş ve ekoturizm planlamasına yönelik çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. İlgili analizler ve değerlendirmeler sonucunda çoğunlukla; 400-600 m yükseklik ölçütleri, %6-12 eğim aralığı, güney-güneybatı-güneydoğu yönlenme durumu, kireçsiz kahverengi orman toprak özelliği ile III. ve VI. Sınıf arazi kullanım yetenek durumu, yüksek plato, granit kayaç yapısı ve yapraklı orman dokusu yoğunluklu olarak görülmüştür. Doğal peyzaj değerleri açısından görülen çeşitlilik alanın ekoturizm potansiyelini

güçlendirmiştir. Öyle ki; çalışma alanı, 1/100.000 ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Revizyon Çevre Düzen Planı, 1/25.000 ölçekli Kırklareli İl Çevre Düzen Planı ve Kofçaz İlçe Vizyon Planı gibi birçok politika ve belgelerde, doğal, kültürel ve tarihsel miras değerleri ile ekoturizm açısından bir fırsat taşıdığı vurgulanmıştır. Bu durum, üst ölçek planlarda belirtilen sürdürülebilir kalkınma odaklı planlama çalışmalarının havza temelli olması yaklaşımını destekler niteliktedir. Kofçaz kırsal yerleşimlerine ilişkin olarak saptanan doğal peyzaj değerlerindeki çeşitlilik, ekoturizme yönelik; özellikle de arazi biçimlenişi, etkinlik çeşitliliği, üretim tekniği, mimari karakterin biçimlenmesi ve yapı malzemesi kapsamında belirleyici olacaktır. Öyle ki 290m lerden 700m lere kadar devam eden rakımlar, hafif eğimlerden yüksek eğimlere geçişler ve yönlenme durumları, bitki çeşitliliğindeki zenginlik ile orman dokusu, derelerin varlığı gibi doğal peyzaj değerleri; doğa yürüyüşleri, foto safari, bitki gözlemlene, kamp yapma, tarımsal etkinliklerde bulunma, sportif olta balıkçılığı gibi ekoturizme yönelik pek çok aktivitenin gerçekleştirilmesine olanak tanıyacaktır. Garipoğlu (2012:333) da çalışmasında; havzalardaki doğal peyzaj değerlerinin; risk alanları, yapı malzeme türü ve arazi kullanım faaliyetleri üzerinde etkili olduğunu vurgulamıştır. Surat ve Yılmaz (2015:170) da en uygun ekoturizm aktivitelerinin belirlenmesinde öncelikli önem derecesine sahip faktörün doğal elemanlar olduğunu ortaya koymuştur. Ullah ve Hafız (2014:261) ile Bunruamkaew ve Murayama (2012:423) da; ekoturizm planlamasında doğal peyzaj değerlerinin önemli bir etkisi olduğunu belirtmişlerdir.

Bu noktada, çalışma çerçevesinde elde edilen değerlendirmeler yerel, bölgesel ve ulusal çalışmalar için katkı sağlayacaktır. Bunlar;

- Mikro havzalar düzeyinde yapılan doğal peyzaj elemanlarının haritalanması, çalışılan alanın mekânsal olarak değerlendirilmesine olanak sağlamakta, üst üste çakıştırma yapıldığında her bir mikro havzanın kaynak, koruma ve kullanma değerinin belirlenmesinde etkili olacaktır. Bu durum, araştırmacı, plancı, uygulayıcı, destekleyici, konumda bulunan paydaşlar açısından özellikle, havza, il ve ilçe düzeyinde yapılacak stratejik planlara yönelik karar alma süreçlerinde yol gösterici olacaktır.
- Dolayısıyla mikro havza düzeyinde verilerin toplanması ve analizi özellikle üst ölçekli planlarda Mekansal Strateji Planları, Çevre Düzeni Planları ve kısmen Nazım İmar Planlarında, ayrıca Turizm Master Planları ve Turizm odaklı planlarda plancıya ve karar vericiye hızlı ve güvenilir veri toplama ve analiz etme olanağı verecektir.

- Üst ölçek plan ve yaklaşımlarla paralel olarak, doğal peyzaj değerlerinin mikro havzalar düzeyinde ele alınması, ekoturizm planlamasının mikro havzalar ile entegre edilmesine katkı sağlayacaktır. Kiper vd., 2017'nin çalışmasında da bu durum vurgulanmıştır.
- Kofçaz mikro havzaları özelinde doğal peyzaj değerlerinin tanımlanması; ekoturizm planlamasına yönelik yerel ve özgün mevcut verilerin, problemlerin ve senaryonun uygulamaya geçmesi için etken olabilecek stratejiler üretilmesinde yarar sağlayacaktır.
- Doğal peyzaj değerlerine yönelik oluşturulan veriler, alanla ilgili çalışmalara dayanak oluşturacağı gibi, çalışma alanının tanınırlığı, imaj oluşumu ve rekabet gücüne yönelik katkılar oluşturacaktır. Bu durum, alan içinde zayıf kalan yerleşimlerin de güçlenmelerini sağlamada rol oynayacaktır. Böylelikle noktasal ölçekte belirli alanların ön plana çıkması yerine birbiri ile entegre olmuş tematik bölgelerin gelişimini güçlendirecektir. Her bir mikro havzanın birbirinden farklı üstünlükleri bulunabilir. Bu durum alanın bütününe sürdürülebilir kalkınması yönünde de önemli katkılar sağlayacaktır. Bu durum Türkiye Turizm Strateji Planı 2023 hedeflerini destekler niteliktedir.
- Doğal peyzaj değerlerinin ekoturizm amaçlı olarak Coğrafi Bilgi Sistemleri aracılığı ile değerlendirilmesiyle oluşturulan yöreye özgü bilgi sistemi; aynı zamanda alt ölçekli köy tasarım rehberleri ve turizm rota tasarımları gibi çalışmalara da destek sağlayacaktır. Bu durum Onbirinci Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon hedeflerini destekler niteliktedir.
- Mikro havza temelli yaklaşım çerçevesinde, yöreye özgü doğal kaynakların belirlenmesi ile ilgili kaynakların etkin ve sürdürülebilir kullanılması sağlanacaktır. Bu durum, üst ölçek planlarda; doğal kaynakların etkin kullanımı çerçevesinde, kırsal alanlara özgü mikro havza temelli planlamanın yapılması gerekliliğini destekler niteliktedir (Anonim, 2013:138; Anonim, 2018b:116; Anonim,2018c:19 Anonim, 2019:163).

Bütün bunlar, mikro havza temelli yaklaşım ekolojik ve ekonomik yönden önemli faydalar sağladığını ortaya koymaktadır. Bu noktada ekoturizmin kaynağının da doğal peyzaj değerleri olduğu göz önüne alındığında, bu değerlerin tespiti ve korunmasının önemli bir gereklilik olduğu sonucu ortaya konabilir. Öyle ki birçok çalışmada da doğal peyzaj değerlerinin ekoturizm için ana kaynak değeri olduğu ve turizmin çekiciliğini artırdığı (Bunruamkaew ve Murayama, 2012; Mai ve Smith, 2015; Kiper vd., 2017; Choi vd., 2021; Makian ve Hanifezadeh, 2021) vurgulanmıştır.

Ancak burada unutulmaması gereken doğal kaynak değerleri ile birlikte sosyo-kültürel peyzaj değerleri de ekoturizm için önemli bir kaynak değeri olup, planlama çalışmalarında ele alınması gerekliliğidir. Sonuç olarak bu çalışma ile; ekoturizme yönelik plan kararlarının alınabilmesinde, kırsal alanlarda mikro havza yaklaşımı temelinde doğal peyzaj değerlerine yönelik veri tabanı oluşumunun gerekliliğine dikkat çekerek, çeşitli çıkarımların yapıldığı bir süreç işlenmiştir.

Teşekkür: 1200155 Nolu Tübitak Hızlı Destek Projesinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Tubitak'a vermiş oldukları destek için teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Aliağaoğlu, A, ve Uğur, A. (2021). *Şehir coğrafyası*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 328s.

Anonim, (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü, 243s.

Anonim, (2005). *Toprak ve Arazi Sınıflaması Standartları Teknik Talimatı*. Erişim tarihi: 10.06.2014. http://www.tarim.gov.tr/Belgeler/Mevzuat/Talimatlar/ToprakAraziSiniflamasiStandartlariTeknikTalimativeIlgiliMevzuat_yeni.pdf.

Anonim, (2006). *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü, 101s.

Anonim, (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 60s.

Anonim, (2009). *Kırklareli İl Çevre Düzen Planı, 2009*. Kırklareli İl Özel İdaresi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Trakya Kalkınma Birliği, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi.

Anonim, (2012). *Koçaz Vizyon Planı*. Tekirdağ: Trakya Kalkınma Ajansı, 48s.

Anonim, (2013). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*. Ankara: TC. Kalkınma Bakanlığı, 212s.

Anonim, (2014). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Turizm Özel İhtisas Komisyon Raporu*. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı, 107s.

Anonim, (2016). *Entegre mikrohavza rehabilitasyon projeleri izleme ve değerlendirme çalıştay raporu*. Antalya: Orman ve Su İşleri Bakanlığı Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü, 103s.

Anonim, (2017). *Su Havzalarının Korunması ve Yönetim Planlarının Hazırlanması Hakkında Yönetmelik*. Havza Yönetim Planlarının Su Havzalarının Korunması ve Yönetim Planlarının Hazırlanması Hakkında Yönetmelik. 28 Ekim 2017 Tarih ve 30224 Sayılı Yönetmelik, Orman ve Su İşleri Bakanlığı. Erişim tarihi: 05.10.2021. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/10/20171028-9.htm>.

Anonim, (2018a). *Onbirinci Kırsal Kalkınma Planı (2019-2023) Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı, 140s.

Anonim, (2018b). *Onbirinci Kırsal Kalkınma Planı (2019-2023) Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı, 140s.

Anonim, (2018c). *Onbirinci Kalkınma Planı Su Kaynakları Yönetimi ve Güvenliği Özel İhtisas Komisyon Raporu*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı, 94 s.

Anonim, (2019). *Onbirinci Kırsal Kalkınma Planı (2019-2023)*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 198s.

Anonim, (2020). *Türkiye Mekânsal Strateji Planı Kapsam Belirleme Raporu*. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü, Ankara: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir Ve Bölge Planlama Bölümü, s.101.

Anonim, (2021). *Food and Agriculture Organization of the United Nations*. Erişim tarihi: 12.10.2021, <http://www.fao.org/3/as281e/as281e.pdf>.

Arkoç, O. ve Özşahin. B. (2015). Kentsel planlamada jeolojinin etkisi, Kırklareli örneği. *Kırklareli University Journal of Engineering and Science*, 1, 30-40.

Atalay, İ. (2006). *Toprak oluşumu, sınıflandırılması ve coğrafyası*. Ankara: T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü Yayınları, 584s.

Bunruamkaew, K. ve Murayama, Y. (2012). Land use and natural resources planning for sustainable ecotourism using GIS in Surat Thani, Thailand. *Sustainability*, 4(3), 412-429.

Cevallos, M. P., Edgar J. Jaimes, Mendoza, J. G., Jiménez M. J. ve Casanova. G. E. (2020). Ordenamiento territorial rural: de acuerdo con la capacidad de uso de la tierra, microcuenca Rumipamba, Ecuador. *Revista Geográfica Venezolana*, 61(1), 41-55.

Choi Y.E., Oh, C., Chon, J. (2021). Applying the resilience principles for sustainable ecotourism development: a case study of the Nakdong Estuary, South Korea. *Tourism Management*, 83, 1-11.

Erdoğan, N. (2003). *Çevre ve ekoturizm*. Ankara: Erk Yayıncılık. 317s.

Erginal, A.E. ve Erginal, G. (2003). Çanakkale Şehrinde yer seçiminin jeomorfolojik açıdan değerlendirilmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9, 94-116.

Gunasena, C. (2016). *Micro catchment management planning for tea small holders*. BSc. In Agriculture, MSc, in Green Technology.

Güler, K. (2013). *Kırklareli İli (Merkez, Babaeski, Kofçaz, Lüleburgaz, Pehlivan köy ve Pınarhisar) flora ve vejetasyonu*. Ankara: Çevre ve Orman Bakanlığı Kırklareli Orman İşletme Müdürlüğü, 57 s.

Indriyani, N.M.P. ve Makalew, A.D.N. (2020). *Ecotourism landscape planning in nature tourism park of buyan – tamblingan lakes tabanan and buleleng regency bali province*. The 4th International Symposium of Sustainable Landscape Development IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science, 501(1), 1-10.

İlter, M.S. (2021). Kırsal kalkınmada ekoturizmin önemi Dalyan örneği. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(13), 53-74.

Kiper T., Uzun O., Üstün Topal, T. (2017). Rural development oriented ecotourism planning on catchment basin scale: the case of Pabuçdere And Kazandere Catchment Basins. *Journal of Agricultural Science and Technology*, 19, 293-305.

Korkmaz, M.S. (2019). *Trakya Bölgesi'nin yüzey suyu potansiyeli. trakya bölgesinde iklim değişikliğine karşı adaptasyon için kapasite geliştirme* (Capacity Building for Climate Change Mitigation and Adaptation in Trakya Region). CBCCMA, Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, s.73-87.

Mai, T. ve Smith, C. (2015). Addressing the threats to tourism sustainability using systems thinking: a case study of Cat Ba Island, Vietnam. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(10), 1504–1528.

Makian, S. Hanifezadeh, F. (2021). Current challenges facing ecotourism development in Iran. *Journal of Tourismology*, 7(1), 123-140.

Özkan, N. (2006). Trakya Bölgesi (Kırklareli, Tekirdağ, İstanbul ve Çanakkale) Chironomid faunası. *Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi*, 23(1-2), 125-132.

Özşahin, E. (2015). *Kent planlaması ve jeomorfoloji*. Kent Çalışmaları II. Ankara: Pegem Akademi, s. 215-231.

Sergün, Ü. (1994). *Türkiye’de kırsal nüfusunun yükselti kademelerine göre dağılışı*. İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni, 11, 17-22.

Surat, H. ve Yılmaz, H. (2015). Analitik hiyerarşi süreci kullanılarak en uygun ekoturizm etkinliğinin belirlenmesi. *Turkish Journal of Forestry*, 16(2), 164-176.

Taş, B. ve Yakar, M. (2009). Afyonkarahisar İlinde yerleşmelerin yükselti basamaklarına göre dağılışı. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 7 (2), 145-161.

Topçu, P. (2012). *Tarım arazilerinin korunması ve etkin kullanılmasına yönelik politikalar*. (Uzmanlık tezi), Kalkınma Bakanlığı, Ankara.

Tunçdilek, N. (1985). *Türkiye’de relief şekilleri ve arazi kullanımı*. (Uzmanlık tezi), İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.

Ullah, K.M. ve Hafız, R. (2014). Finding suitable locations for ecotourism development in cox’s bazar using geographical information system and analytical hierarchy process. *Geocarto International*, 29(3), 256–267.

Ulusal Havza Yönetim Planı, (2014). *Ulusal Havza Yönetim Stratejisi (2014-2023)*. Ankara: T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 44s.

Uzun, O., Müderrisoğlu, H., Demir, Z., Kaya, L., G., Gültekin, P., Gündüz, S. (2015). *Yeşilirmak Havzası peyzaj atlası*. Ankara: T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü adına AKS Planlama Mühendislik Limited Şirketi, 254 s.

Vural, A. (2019). Zenginleştirilmiş jeoturizm güzergahlarına dair farkındalık oluşturulması: Eski Gümüşhane-Dörtkonak güzergahı. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10 (Ek Sayı), 250-274.

Wilson, J.P. ve Gallant, J.C. (2000). *Terrain analysis; principles and applications*. USA: Jhon Wiley&Sons Inc., pp 520.

Yüksel, A., Meral, A., Demir, Y., Eroğlu, E. (2020). Çapakçur Mikro Havzası’nda (Bingöl) mikro havza ölçekli peyzaj değerlendirmesi. *Turkish Journal of Agricultural and Natural Sciences*, 7(1), 16–26.

Yayına Geliş Tarihi: 18/01/2022
Yayına Kabul Tarihi:29/01/2022
Online Yayın Tarihi:25/04/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:6, Sayı:15, Yıl: 2022, Sayfa:43-59
ISSN: 2587-2206

SQUID GAME DİZİSİ'NDE YER ALAN MEKÂN VE SEMBOLER ÜZERİNE İNCELEME

Ramazan ÇELİK¹

Nesrin NEZİR KÖSE²

Özet

Dijital çağda teknolojinin hızla ilerlemesi ve internet tabanlı dijital platformların da ortaya çıkmasıyla, kapitalizmin getirdiği ekonomik rekabet, film ve dizi sektörünü de derinden etkilemiştir. Daha fazla görsel kullanımı, farklı mekân tasarımları, film ve dizilerde alt metinler ve semboller, izler kitlenin dikkatini her daim canlı tutmaya çalışmaktadır. Bu nedenle bu çalışma örneklem olarak alınan dizinin bu yönü ile değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Çalışmada ilk sezonu dokuz bölümden oluşan ve dünyada yankı uyandıran Güney Kore yapımı "Squid Game" dizisi ele alınmaktadır. Maddi sıkıntı çeken yüzlerce kişinin altı çocuk oyunu oynayarak yüklü miktarda para kazanmayı vadeden bir hayatta kalma mücadelesini anlatan dizide, mekân ve semboller incelenmektedir. Dizide yer alan görsel, işitsel ve mekânsal unsurlar sembolik anlamları üzerinden incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Squid Game, Dijital Platformlar, Kültürel Gösterge, Mekân, Sembol

A REVIEW OF THE SPACES AND SYMBOLS IN THE SQUID GAME SERIES

Abstract

With the rapid advancement of technology in the digital age and the emergence of Internet-based digital platforms, the economic competition brought by capitalism has also deeply affected the cinema and TV series industry. Due to the increased use of visuals, different space designs, subtext and symbols in movies and TV series, the tracks are always trying to keep the audience's attention alive. For this reason, this study is important in terms of evaluating the series taken as a sample with this aspect. The study evaluates the South Korean series "Squid Game", the first season of which consists of nine episodes and has repercussions in the world.

¹ Dr.Öğretim Üyesi, Trakya Üniversitesi Edirne Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, ramazancelik23@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-6957-5297

² Trakya Üniversitesi Görsel Kültür Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, mnezirkose@trakya.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-0473-9131

The space and symbols are examined in the series, which tells about a struggle for survival of hundreds of people who have financial difficulties by playing six children's games and promising to earn a large amount of money. The visual, auditory and spatial elements in the series are examined through their symbolic meanings.

KeyWords: *Squid Game, Digital Platforms, Cultural Indicator, Space, Symbol*

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz çağın artık dijital teknoloji çağı olduğunu düşünürsek, McLuhan'ın da dediği gibi dünyanın küresel bir köy haline dönüşmesi, sadece sınırların ortadan kalktığı ve serbest dolaşımın olduğu bir mekânsal durum olmanın ötesine geçen bir süreçinde yaşanması anlamına gelmektedir. Zira McLuhan önermelerini henüz internet teknolojisi olmadan ifade etmiş ve kitle iletişim araçlarının hissedilir etkisini teknolojik determinizm ekseninde yorumlamıştır. Teknoloji, sinemadan tiyatroya, modadan spora ve hatta gıda sektörü gibi farklı kategorileri birbirine bağlamış ve ciddi bir devrim yaratmıştır.

Teknolojik determinizmin belki de devrim niteliğinde dönüşmesi ve çok hızlı bir hal almasının altında internet tabanlı yeni iletişim ortam ve teknolojilerinin bizzat kendisi vardır ve bu durum dijitalleşme olarak da ifade edilmektedir. Dijitalleşme neredeyse artık tüm üretim araçlarında kullanılmaktadır. Yeni iletişim ortam ve teknolojileri de her geçen gün dijital dünyanın rekabetçi piyasasına kendini daha da geliştirerek, yenileyerek farklı ve vazgeçilmez olma çabası içine girmektedir. Artık insanlar televizyon izlemek veya sinemaya gitmek yerine vakitlerini dijital platformlarda geçirmekte ve tüm dünya ile aynı anda gösterime giren filmleri, dizileri, belgeselleri izleme şansı bulmaktadır. Bu platformlara erişimin kolay ve ucuz olması izleyiciler için büyük bir avantaj sağlamak ve milyarlarca kişinin biraradalığını mümkün hale getirmektedir. Biraradalık klasik iletişim yöntemleri için kitlesel ayın niteliğinde iken (özellikle televizyonun ilk yıllarında altın çağlarını yaşıyor iken bütün aile bireylerinin bir arada, aynı anda ve aynı yerde izleme eylemi kastedilmektedir) dijital platformlarda bu durum bireysel ayinlere evrilmiştir. Birçok iletişim bilimci ya da deterministin parmakucu toplumu olarak ya da bilişim kuşağı olarak nitelediği genç kuşaklar yeni iletişim ortam ve teknolojilerini etkin bir şekilde kullanmakta ve bireysel olarak istediği zamanda istediği yerde izleme eylemini gerçekleştirmektedir. Ayrıca bunu yaparken de çevrimiçi geri bildirimlerde bulunarak pasif izleme eylemini aktif hale getirmektedir.

Dijital platformda yer alan bir dizi, film ya da belgeselin etkileşiminin çok yoğun olması ve kısa zamanda milyarlarca bireye ulaşması bu yönü ile dijital platformları günümüz iletişim araçlarının en önemlileri arasına

koymaktadır. Pandeminin de etkisi ile uzun süreli kapanmalar bu platformların etki derecesini kat be kat arttırdı ve ciddi bir piyasanın da oluşmasını sağladı. 2019 yılında tüm dünyayı saran Covid-19 salgınının da ortaya çıkması ile salgının yayılmasının önüne geçmek ve ticari giderleri azaltmak amacı ile devlet ve işverenler tarafından birçok kurum evden çalışmaya başlamıştır. İnsanların evde vakit geçirmek zorunda oldukları dönemlerde en büyük eğlence dijital platformlardaki filmleri, dizileri vb. ürünleri izlemektir. Sinema salonlarını doldurmak için hazırlanmış birçok film dijital platformlarda yayınlanmaya başladı. En çok izlenme kitlesi olan dijital platformlardan Netflix bu yönü ile pandeminin de etkisi ile sinema salonlarının yerini alan evde sinema furçasının en önemli dijital platformlarından bir tanesi haline geldi.

Netflix 17 Eylül 2021 tarihinde Güney Kore yapımı dokuz bölümden oluşan Squid Game (Kalamar Oyunu) dizisini izleyicisi ile buluşturdu. Netflix tarihinin İngilizce olmayan en büyük dizisi ilk üç hafta içinde 110 milyon kişi tarafından izlendi ve kısa sürede en çok izlenen yapımdı. Çalışmamız bu kadar kısa sürede etki alanını genişleten Squid Game dizisinin mekân ve sembol kullanımlarına odaklanmakta ve izleyiciye verdiği mesajları kültürel göstergeler bakımından ele almaktadır. Dizi görsel zenginliğin yanı sıra tüm bölümlerinde yaşanan şiddet sahneleriyle gündeme geldi ve bu yönü ile ciddi eleştiri konusu oldu. Ayrıca işlediği konunun kapitalizme karşı insanlığın var olma çabasını ele alması, hayatın içinden ve anlaşılabilir olması, bireyin kendisini sorgulaması ve oyunculardan biri gibi hissettirmesi de yine diziye olan ilginin artmasını sağlayan diğer etkenler olarak sıralanabilir.

1-MEKÂNSAL UNSURLARIN GÖRSEL İLETİŞİM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

İletişim insanın doğumundan ölümüne kadar geçen süreçte, hayatının her anında sürekli var olan bir durumdur. Önce aile, sonra çevre ile iletişim insanların yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmeleri için vazgeçilmezdir. İnsanın algısını en kolay etkileyebilen iletişim türü görsel iletişimdir. John Berger'in "Görme, konuşmadan önce gelir"(1978:1) dediği gibi, bir konu, durum, hikâye sözlü anlatımdan çok görsel anlatımla tamamlandığında, sadece sözlü iletişimle anlatılandan daha akılda kalıcı ve etkileyici olduğu bilinmektedir.

20. yüzyılın ortalarında iletişimle alakalı çalışmalar hız kazanmıştır. Disiplinler arası ilgilenilen bir konu olan iletişim araştırmalarının kökeninde eğitim, propaganda, reklam, kamu ve insanlar arası ilişkilerle ilgili merak uyandıran konulara yönelik araştırmalar söz konusuydu (McQuail &

Windahl, 2005:20). Görsel kültür ise bilgi ve medya teknolojilerinin yoğun olduğu bir dönemde bireylerin karşı karşıya geldiği görsel uyarıcıların çözümlenmesine ve anlamlandırılmasına yarayan ve post-modernizmin ortaya çıkması ile gündeme gelen bir kavramdır. (Mamur, 2012:81). Teknolojinin hız kesmeden yenilenmesi ve görsel kültürün bu çerçevede gelişimi, görsel iletişimde mekânlara sembolik anlamlar yükleyerek kullanılmasına da olanak sağlamıştır. Mekânların tasarımında kullanılan renkler, çizgiler, boyutlar bireyin bilinçaltına iner ve onu verilmek istenen mesajın içine çekecek şekilde tasarlanır. Herhangi bir mekâna girdiğimizde ilk dikkatimizi çeken mekânın tasarımıdır. İyi veya kötü hissetmemiz, söz konusu mekândan yavaş ya da hızlı ayrılmamız, bizde yarattığı etkiye bağlı olarak gelişmektedir. Sinema, televizyon, tiyatro, reklam gibi görsel unsurların en çok kullanıldığı alanlarda mekân tasarımının en önemli faktörlerden biri olduğu bilinmektedir. İyi tasarlanmış bir sahnede kullanılan semboller, mesajlar, işaretler kişiyi daha kolay yönlendirebilmektedir.

2-KISACA DİJİTAL PLATFORMLAR VE NETFLİX

İnternet tabanlı yeni iletişim ortam ve teknolojilerinin hemen öncesinde kitle iletişim aracı olarak radyo ve televizyonun altın çağlarını yaşadığı dönemde kitleler üzerinde oldukça etkili olduğu görülmektedir. 1. Dünya Savaşı'ndan 2. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar özellikle radyonun Avrupa başta olmak üzere propaganda aracı olarak kullanılması bu etkiyi belirgin bir şekilde ortaya çıkarmaktadır. 1930'lu yıllarda başlayan televizyon yayınları ise 1960 yıllarda dünyayı etkisi altına almaya başlamış ve 1980'lerden sonra 2000'li yılların başına kadar en etkili iletişim aracı olmuştur. 1980'ler sonrası Türkiye'de de televizyon birçok evde izlenir hale gelmiştir. Dünyanın her yerinde tek olan devlet kanalları yanı sıra özel televizyonlarında ortaya çıkması rekabet koşullarını değiştirmiş, çok kanal dönemine geçiş ile birlikte kanallar arası finansal rekabet başlamış, her kanal diğerlerinden daha fazla reyting alabilmek için farklı yapımlara yönelmiştir.

1990'lı yıllardan sonra web teknolojilerin hızla ilerlemesi anlık mesajlaşma programlarının, Youtube gibi İnternet tabanlı video kanallarının ortaya çıkması televizyonu genç kuşaklardan uzaklaştırmış, bu kanallar aracılığı ile farklı ülkelerde yaşayan insanlar birbirleri ile etkileşim fırsatı bulmuşlardır. Küreselleşmenin de etkisi ile kapitalizmin hâkim olduğu ekonomik düzende teknolojinin hızla gelişmesi, tüketim alışkanlıklarımızı da etkilemiş ve üreticinin de tüketiciyi etkilemesi, memnun etmesi ve duygusal doyum yaratması için sürekli yenilenme ihtiyacı doğurmuştur.

Sürekli yeni şeyler sunma ihtiyacı son düzlemde dünyayı etkisi altına alan küresel salgınlarla daha çok hissedilir olmaya başlamıştır. 2019 yılında

ortaya çıkan Covid-19 pandemisi ile insanlar evlerinde daha çok vakit geçirmek zorunda oldukları için dijital platformlara olan ihtiyaç da belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Zira bu platformlar milyarlarca insanı karantinadayken eğlendirme görevi üstlendikleri için etki alanını da genişletmiş ve geleneksel iletişim aracı olan televizyonun yerini almıştır. Dijital platformlar pandemide hem maddi olarak insanı yormayan hem de eğlendirebilen bir vakit geçirme aracı olarak milyarlarca insanın beğenisine sunulmuş ve birçok dizi ve film gibi yapımların bu platformlara özel ortaya çıkışını hızlandırmıştır.

Dünya’da ve Türkiye’de dijital platformların sayısı gün geçtikçe artış göstermektedir. Netflix, Amazon Prime Video, Tencent Video gibi platformlar dünyada ön plana çıkarken, ülkemizde ise GainTv, Exxen, BluTv, PuhuTv gibi platformların abonelerine hizmet verdiği görülmektedir.

Televizyon izleyicisinin internet yayınlarına yöneldiği bu dönemde abonelik usulü ile hizmet veren Netflix de dijital platform olarak dünya pazarına açıldı ve kısa süre içerisinde yüzlerce milyon aboneye ulaştı. 2021 yılı verilerine göre Netflix dünya genelinde 213 milyon 600 bin aboneye ulaşmıştır. Squid Game dizisini izlemek isteyen 142 milyon abone Netflix’i satın almış ve bu oran Netflix tarihinde en çok izlenen yapımlar olarak (Bloomberg, 2021) kayıtlara geçmiştir.

Mini fakat süper bilgisayar konumunda olan cep telefonları ile cebimize sığan teknolojilerle hayatın her anında internete bağlanabildiğimiz her yerde her şeyi yapmak artık mümkün hale gelmiştir. Tabir yerinde ise fastfood tüketime yönelen kullanıcılar ayaküstü bankacılık işleminden, dizi film izlemeye, çevrimiçi gerçek zamanlı oyun oynamaktan sanal mağazalarda alışveriş yapmaya kadar hayatın içinde olan her anı bu teknolojiler bağlamında hızlı bir şekilde tüketir hale gelmişlerdir. Bu nedenle Netflix özelinde Squid Game dizisi ile birlikte yaklaşık 140 milyon yeni aboneye ulaşmak kolay ve mümkün hale gelmiştir.

Telefondan izleme eylemine geçmek sürecin çok hızlı ilerlemesini sağlayan en önemli etkidir ve artık dev ekranlara bu noktada ihtiyaç kalmamıştır. Dijital platformlarda yayınlanan dizilerin televizyon dizilerine göre fastfood tüketim özelliği taşımasının bir diğer önemli sebebi de, bu platformlarda yayınlanan dizilerin ortalama 20-60 dakika arasında olmasıdır. Böylelikle televizyon dizilerinin neredeyse sinema filmi uzunluğunda olan ve reklam kuşaklarına maruz bırakılan tüketicilerinin yerine bu platformlarda reklama maruz kalmayan ve süreyi etkili kullanabilen kullanıcılara geçildiği görülmektedir. Bu durum özellikle genç kuşakların bu platformlara ilgi göstermesine sebep olmaktadır.

3-LİTERATÜR TARAMASI

Bu çalışma, Netflix Dijital Platformunda yayınlanan Squid Game adlı dizinin mekân ve sembollerin görsel kültür açısından değerlendirilmesini ele almaktadır. Bu bağlamda mekân ve sembollerin kullanımı ile ilgili birçok çalışmanın olduğunu söylemek mümkündür.

Dizi üzerine Güney Kore kaynaklı bir makale söz konusu iken bunun dışında henüz çalışma yapılmamış olması literatüre katkı bakımından da bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Young-Kyu Jeong'un (2021) "Factor Analysis for Global Expansion of Korean Cultural Industry: Case Study of Squid Game" isimli makalesi Squid Game dizisinin başarısının Güney Kore kültürel içerik endüstrisinin gelişmiş olmasına bağlanmaktadır ve Güney Kore kültürünün bu tarz yapımlar ile küresel topluma yayılacağı ifade edilmektedir.

Dizilerde kullanılan mekân ve semboller ile ilgili Delphine Gwanvalla Ngehndab'ın (2019) "Making Sense of 'Whiteman Kontri' Using Transnational Soap Operas" isimli makalesi yine dikkat çeken bir çalışmadır. Delphine makalesinde Afrikalı kadınların Batılı dizilerde yer alan beyaz adamlardan, mekânlardan ve kullanılan sembollerden Batıya karşı besledikleri arzuyu anlatmasını istenmekte ve bu yolla veri elde etmektedir. Çalışmada Afrikalı kadınlar ile yapılan görüşmelerde Batılı yaşam tarzına ya da bizzat Batının kendisine ulaşmak için ölümcül bile olsa okyanusların geçilebileceğine dair görüşlerin alındığı belirtilmektedir.

Gamage Shashini'nin (2021) "Soap Operas and Long-Distance Audiences. In: Soap Operas, Gender and the Sri Lankan Diaspora" isimli çalışmasında ise Melbourne kentindeki bir kültür derneğinin diasporik pembe dizi kulübünde Sri Lankalı göçmen kadınlarla yapılan saha çalışmasına dayanmaktadır. Çalışmada kadınların dizilerde yer alan mekân ve sembollerden nasıl etkilendikleri üzerine değerlendirmeler yapılmaktadır.

Ayrıca görsel iletişim, mekânların sembolik anlamları ekseninde de birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bu çalışma örneklerinin bazıları Özgen ve Karabacak'ın "Tüketim Mekânlarının Dönüşümünde Görsel İletişimin Rolü: Küresel Kahve Dükkânları" (2013) adlı çalışmaları, dünyaca ünlü kahve marka dükkânlarının iç mekân tasarımlarının kapitalizmin bir sonucu olan ayakta kalabilmek için sürekli yenilenmenin kaçınılmaz olduğu. Çalışmada yer alan Starbucks, Gloria Jean's Coffees, Lavazza, İlly ve Kahve Dünyası markalarının iç mekân tasarımlarında kullandıkları görsel pazarlama stratejisi ile öne çıktıkları sonucuna ulaşmaktadır.

Mekânsal açıdan görsel manipülasyon bağlamında Yıldırım ve Demirarslan'ın "Bilimkurgu Filmlerinde İç Mekân Özelinde Görsel Manipülasyona Dair Okumalar: Matrix Örneği" (2020) adlı çalışmada,

Matrix filmini örnek alarak, bilim kurgu sinemasında mekanlar kullanarak, görsel algı ve manipülasyon ilişkisi incelenmiş, bireyler üzerindeki etki yöntemleri araştırılmıştır. Mekânların da alt metin oluşturarak izleyicileri yönlendirebildiği ortaya çıkmıştır.

Kara ise “Gerçeğin Peşinde: Dil, Kültür, Medya ve İnsan Üzerinden Gerçekliğin Sosyal İnşasına Dair Eleştirel Bir Değerlendirme” (2021) adlı çalışmasında medya ve iletişim ekseninde hikâye anlatım sürecinde ikna gücünün teknolojik ilerlemeler ile çok daha fazla geliştiğini ifade etmektedir. Kara, çalışmasında ayrıca medyanın toplum ve kimlik arasındaki hiper gerçeklik açısından etkisini ortaya koymaya çalışmıştır. Postmodernist bir yaklaşım olan hiper gerçekliğin propagandayı da içine alan bir ideolojiyi kapsadığı, gerçekliğin sembollerle değiştirildiği görülmektedir.

4-BULGULAR

Bu çalışma sinema ve dizi gibi yapımlarda kullanılan anlatı tekniği bağlamında ele alınmaktadır. Güney Kore yapımı Squid Game dizisinde kullanılan mekân ve semboller ilk sezonda yer alan 9 bölüm üzerinden incelenmektedir.

Squid Game “Kalamar Oyunu” adını Güney Kore’de çocukların oynadığı bir oyundan almıştır. Her bölümde ayrı ayrı incelenen sembollere bakıldığında; sembollerin ilk bölümünde oyuna davet için kalamar oyununda kullanılan şekillerden oluşan bir kartvizitin aday oyuncuya verildiği görülmektedir. Kartvizitte kahverengi ton üzerinde siyah daire, üçgen ve kare şekilleri bulunmaktadır. Kartvizit üzerindeki şekillere sembolik anlam olarak bakıldığında, dizinin ilerleyen sahnelerinde oyunda pembe kıyafetli ve yüzlerinde aynı şekillerden oluşan maskeli askerler çıkmaktadır. Görev tanımlamalarında hiyerarşik bakımdan da kartvizitteki sıralamaya göre konumlandırma yapıldığı görülmektedir. Alt asker grubu ortasında daire çizilmiş maskelidir ve bu askerler, oyunda kaybeden (ölen) oyuncuları toplayıp yakarak düzeni sağlamaktadır. Üçgen maskeli askerler oyunda başarısız olanları silahla öldürmekle görevli, kare maskeli askerler ise bilgi vermektedir. Hiyerarşik sıralamaya bakıldığında aslında evrensel bir dile sahip olan trafik levhalarından ilham alınmış olunabileceği düşünülmektedir.

Fotoğraf: Oyuna davet kartviziti (Netflix, 2021)/Trafik Levhaları

Dünya çapında birçok sektöre sıçramış olan Squid Game ürünleri Türkiye’de de farklı alanlara yayılmış ve popülerleşmiştir. Kamusal ve siyasi alan ile ilgili verilebilecek en yakın örnekler Şanlıurfa Belediyesi ve CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) Mersin Mitingi’dir.

Fotoğraf: Şanlıurfa Belediyesi Kartvizit Örneği (NTV, 2021)/CHP Mersin Mitingi Kartvizit Örneği (Sputniknews, 2021)

Günümüz tüketim toplumu görsellerle çevrelenmiş bir dünyada yaşamaktadır. Görsellerin kişinin belleğinde çarpıcı ve akılda kalıcı bir etki bırakabilmek için çok iyi tasarlanmış olması gerekmektedir. Bir fotoğrafın, videonun, filmin veya dizinin akılda kalabilmesi için görsel ve mekânların konumları, renkleri vs. dikkat çekici olması gerekmektedir. Kişi gördüklerine belli anlamlar yükleyebildiği sürece, görsel, insanın belleğinde daha uzun süre kalmaktadır.

Azınlığın bir araya gelerek kapitalizmi alt etme amacından çok, bireysel hayatta kalma çabasını konu alan dizinin ilk bölümünde “Kırmızı Işık-Yeşil Işık” adlı çocuk oyununda, kişiler arası eşitliği sağlamak için herkesin aynı tip kıyafet giyiyor olması dikkat çekmektedir. Oyuncuların yaşam alanlarının yatakhane gibi değil, stadyum gibi tasarlanması, yaşam alanından oyun alanına Johan Strauss’un The Blue Danube (Mavi Turna) Valsi eşliğinde geçmeleri dikkat çeken detaylardır. Söz konusu durum Adorno’nun Kültür Endüstrisi (2020) boyutundan müziğin tüketim nesnesi haline gelmesi, müzik aracılığıyla istenilen duyguların insanlara

Squid Game Dizisinde Yer Alan... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:15 Yıl:2022
verilebildiği ve yönlendirilebildiği akla gelmektedir. Ayrıca dizide çocuk
oyunlarının oynanması ve çok fazla şiddet sahnesinin olması, izleyicilerde
duygular arası çarpıcı geçişlerin olmasını da sağlamaktadır.

Fotoğraf: Kalamar Oyunu Oyuncuların Yaşam Alanı (Yatakhane) ve Dizi Afışı
(Netflix, 2021)

Adorno'ya göre popüler müziğe ya da klasik müziğe karşı geliştirilen
beğeni, sadece kulağa hoş gelmesi veya zevke bağlı olmamakla birlikte
ideolojik olduğunu savunmakta ve bu da politik olarak tanımakla eşdeğerdir.
(Adorno'dan aktaran Aydın, E. ve Sam, R. 2018:167). Caz müzik itaat için
onay oluşturmaktadır ve kişiler her ne kadar seçimlerini kendilerinin yaptığını
düşünseler de aslında onu üreten endüstri önceden belirlenmiş seçeneklerle
bireyleri yönlendirmektedir. Klasik Batı müziğinin dizi boyunca
tekrarlanması, oyun sonlarında cesetlerin hediye paketi gibi yapılmış pembe
kurdeleli tabutlarda yakılırken Frank Sinatra'nın "Fly Me To The Moon"
eseri eşliğinde farklı duygular arası geçişi sağlaması ve yine sahnelerin
tezatlık üzerine kurulu olması akılda kalıcılığı artırmaktadır.

Fotoğraf: Oyun ve tabutlar (Netflix, 2021)

İlk bölümün yataktan oyun alanına geçiş sahnesindeki mekân tasarımı Alman sanatçı M.C. Escher'in Relativity (1953) "Görelilik" adlı eserinden esinlendiğini göstermektedir. Mekân tasarımında pembe, açık mavi, sarı ve açık yeşil gibi insanı rahatlatan ve çocukların tercih ettiği yumuşak renklerin kullanılması dikkat çekicidir.

Fotoğraf: Yaşam alanlarından oyun alanlarına geçiş mekânı (Netflix, 2021)/M.C.Escher'in Relativity 1953 eseri (Wikipedia, 2021)

Dizinin "Cehennem" başlıklı ikinci bölümünde karşımıza çıkan semboller diziyi daha iyi çözümlenemize yardımcı olmaktadır. Kayıp kardeşin odasında karşımıza çıkan kütüphanede Picasso Rose Periods, Van Gogh, Monet masanın üzerinde ayrıntılı bir şekilde görünen Jacques Lacan ve Rene Magritte kitapları bulunmaktadır. Dizideki renk ve mekân seçimleri, aslında gördüğümüzün doğru olup olmadığını sorgulatacak sahneler, sürrealist çizimler ve arzunun ulaşılmaz nesnesi olan "Objet Petit a" dizinin tüm anlatımına yön vermektedir. Fransız Psikanalist Jacques Lacan'ın kavramı olan "Objet Petit a" gerçek anlamda asla ulaşılamayan, kendini hiçbir zaman gerçekleştiremeyen, insanı hep eksik bırakacak bir olgudur. Nesnesi sadece arzu tarafından çarpıtılmış bir bakışla algılanabilen bir nesnedir. Bir hedef, bir kere ulaşıldıktan sonra, her zaman yeniden geri kaçmaktadır. Hedef, nihai varış yeridir, oysa amaç yapmak istediğimiz şeydir. Lacan, dürtünün nihai amacının, dürtüyü yeniden üretmek olduğunu söylemektedir. (Zizek, 2019: 33)

Fotoğraf: Kayıp kardeşin odasındaki kitaplar 1.sezon 2.bölüm (Netflix, 2021)

“Şemsiyeli Adam” adlı üçüncü bölüm, ikinci oyundaki mekân tasarımında dikkat çeken detay oyun parkındaki kaydırak, tırmanma kafesi ve diğer oyun yerlerinin devasa boyutta hazırlanmış olmasıdır. İnsanların olduğundan daha küçük görüldüğü bu alan, bu mekânların çocukken herkese olduğundan büyük görünmesini tasvir etmekte ve oyuncuların kendisini küçük hissetmeleri için tasarlandığını göstermektedir.

Fotoğraf: Oyun Alanı (Netflix, 2021)

“Takıma sadık kal” adlı dördüncü bölümde, oyun alanına geçmeden önce yarışmacıların kendilerine takım arkadaşı seçmek için bekledikleri tamamen beyaz renkten oluşan bekleme odası dikkat çekmektedir. Beyaz renk Asya’daki bazı toplumlarında matem ve yasın rengidir ve ölümü sembolize etmektedir. (Mazlum, 2011:130). İki kısım arasındaki farklı bir dünyaya geçiş noktası gibi görünen odanın beyaz olması yarışmacıların sadece kuracakları takıma odaklanıp, başka hiçbir şey düşünmemeleri için tasarlanmış olabileceği ayrıca mimari yapı olarak Zaha Hadid (ZHA) ekibi

Squid Game Dizisinde Yer Alan... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:15 Yıl:2022
tarafından tasarlanmış parametrik mimarinin bir örneği olan Güney
Kore'deki Dongdaemun Design Plaza'dan ilham aldığı düşünülmektedir.

Fotoğraf: Bekleme Odası Dongdaemun Design Plaza/ Netflix Archdaily (Netflix, 2021)

“VIP’ler” (Very Important Person) başlıklı yedinci bölümde Dünya’nın tüm zevklerini tatmış, artık hiçbir şeyden tatmin olmayan zengin bir grup insan yarışmacıların göremediği, kendilerine ayrılmış özel alanlarda yarışmanın kalan kısmını izlemek için katılırlar ve yarışmacıların üzerinden bahis oynarlar. VIP’lerin her birinde ayrı bir hayvanı temsil eden altından yapılmış maske bulunmaktadır. Oyun kurucusu ve her şeyi başlatan kişi bilgeliği temsil eden baykuş maskesi takmaktadır. Diğer maskeler; cesaret ve asaletin sembolü kaplan, şifa ve bilgeliği temsil eden ayı, nezaket ve ilahi gücün sembolü geyik, güç, ölüm ve çoğalmayı temsil eden boğa, iktidarı, gücü ve liderliğin sembolü aslan ve her şeyi gören, haberci kartal maskeleri takmaktadır. Her maskenin takan kişinin mesleki durumunu ve gücünü temsil ettiği düşünülmektedir. Maskeli VIP sahneleri ayrıca Salvador Dali’nin de aralarında olduğu 1972’de Rothchild ailesinin illüminati ile de ilişkilendirilen sürrealist partisi veya ikinci bölümde kitaplıkta bulunan Rene Magritte eserlerinden esinlendiği akla gelmektedir. (Listelist, 2021)

VIP’lerin gelişinden sonra oynanacak beşinci oyunun mekân tasarımı sirke benzetilmiştir. Hayvan maskesi takan izleyicilerin, ölüm kalım savaşı veren yarışmacıları bir teatral performans gibi izlenmesi hedeflenmiştir.

Fotoğraf: Rothschild 1972 Sürrealist temalı partisi (listelist.com, 2021)

Fotoğraf: VIP'ler/Netflix Camdan Köprü Oyun Alanı (Netflix, 2021)

Dizinin “Gemi Aslanı” başlıklı sekizinci bölümünde, hayatta kalan üç yarışmacı için akşam yemeği sunulmaktadır, yemek masası üçgen ve her kenarında bir yarışmacı bulunmaktadır. Mekân tasarımının Judy Chicago’nun Brooklyn Müzesi’ndeki feminist sanatın simgesi olan “The Dinner Party” enstalasyonundan (yerleştirme sanatı) ilham aldığı görülmektedir.

Fotoğraf: Brooklyn Museum, Rene Margette The Dinner Party (Chicago, 1974)/Son Akşam Yemeği (Netflix, 2021)

Amazon'da "Squid Game Costume" için 2000'den fazla ürün listelenirken, oyuncuların giydiği yeşil eşofman ve beyaz ayakkabıların satışlarında yüzde 7 bin 800 artış görülmüştür. (Webtekno,2021). Ülkeler arası siyasi gerilime sebep olan dizi Kuzey Kore'de yasak olmasına rağmen, bir kişinin diziyi ülkeye sokup yakalanması ile idam cezasına çarptırıldığı, sıkıyönetim şekli ile bilinen Kuzey Kore'nin diziyi eleştirdiği ve kınadığı da ayrıca bilinmektedir (Ntv, 2021).

SONUÇ

Güney Kore yapımı drama dizisi Squid Game sadece dijital platformda bir patlama yaşatmadı aynı zamanda sosyal paylaşım ağları aracılığıyla da modadan eğlence sektörüne, gıdadan siyasi propagandaya kadar birçok alanda kendine yer buldu. Dizinin uzun bir süre daha aktif bir şekilde kendi popülaritesini sürdürmeye devam edeceği düşünülmektedir. Konu itibarı ile dünyada her geçen gün daha sık karşılaşılan maddi durumu kötü, toplumdaki dışlanmış, kaybedecek hiçbir şeyi olmayan insanların sonucu ölüm olsa dahi hayatlarını geri alabilmek için verdikleri yaşam mücadelesi anlatılmaktadır.

İzlenme rekorları kıran dijital platform dizisi Squid Game yoğun kan ve şiddet içerikli gerilim sahnelerini Stephen King romanlarından, Quentin Tarantino ve Alfred Hitchcock filmlerinden ilham aldığı, kullanılan renk, mekân, müziklerin de birleşimi ile izleyiciyi sürekli duygular arası geçişi sağlamasını istediği görülmektedir. Dizinin ilk bölümlerinden itibaren karşımıza çıkan semboller, izleyiciye ilerleyen bölümlerde nelerle karşılaşabileceğinin mesajlarını da vermektedir.

Tanınmış sanatçılardan esinlenen mekân ve renk tasarımların simgesel anlatım gücünü pekiştirdiği gözlemlenmiştir. Uzun yıllardır işlenen zenginlerin hayatlarında kaybedecek hiçbir şeyi kalmayan insanlarla oynadıkları, kullandıkları ve yönlendirdikleri sinema ve dizi tarihinde yeni bir konu olmadığından dolayı, diziyi ilgi çekecek hale getirmek için yönetmenin yoğun görsel semboller ve farklı mekân tasarımları kullandığı gözlemlenmiştir.

Görsel iletişim bağlamında dizi ve film gibi yapımlarda mekân ve sembol kullanımının son tahlilde iyice arttığını hissedilir derecede görmek mümkündür. Çalışmanın ana konusunu teşkil eden Squid Game dizisi de bu

Squid Game Dizisinde Yer Alan... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:15 Yıl:2022
yönü ile dikkat çekmektedir. Dijital platformlar için üretilen yapımların biricikliklerine baktığımızda da artık kültürel, sanatsal farklılıkların çok olmadığını ve her şeyin zamanla birbirine benzediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Söz konusu dizide de kullanılan sembol ve mekânların birer replika işlevi görmesi bu savın daha da güçlü olmasına sebep olmaktadır. Artık ezici çoğunlukla dijital platformların fastfood tüketiminde biricik ya da tek olan ürün sayısının giderek azaldığını ve sanatsal birikim ve hazzın zamanla azaldığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

ADORNO, T. A. (2020). *Kültür Endüstrisi*. Nihat Ülner, Mustafa Tüzel, Elçin Gen (Çeviren). 11. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

ARCHDAILY. (2021). Dongdaemun Design Plaza/ Zaha Hadid Architects, https://www.archdaily.com/636998/the-investcorp-building-zaha-hadid-architects/565f470ae58ece20b4000275-the-investcorp-building-zaha-hadid-architects-photo?next_project=yes, (16.12.2021).

ARTDOGİSTANBUL. (2021). Squid Game’de Sanat Gizli, <https://artdogistanbul.com/squid-gamede-sanat-gizli/>, (18.12.2021)

AYDIN, E. SAM, R. (2018). Adorno’nun Caz Müziği Kuramına Güncel Bir Bakış: New York Jazz Masters Workshop Uygulaması. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:18 Sayı:2, 161-172.

BERGER, J. (1978). *Görme Biçimleri*, Yurdanur Salman (Çev.), Metis Yayınları, 1.Baskı, İstanbul.

BLOOMBERGHT, (2021). Netflix’in abone sayısında “Squid Game” artışı, <https://www.bloomberght.com/netflix-in-abone-sayisinda-squid-game-artisi-2290089>, (11.01.2022).

CHICAGO, JUDY. (1974). Brooklyn Museum. The Dinner Party By Judy Chicago, https://www.brooklynmuseum.org/exhibitions/dinner_party/ (15.12.2021)

DELPHINE, G. N. (2019). Making Sense of ‘Whiteman Kontri’ Using Transnational Soap Operas, *Journal of African Cultural Studies*, 31:2, 151-163, DOI: 10.1080/13696815.2018.1503078

- Squid Game Dizisinde Yer Alan... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:15 Yıl:2022
- GAMAGE, S. (2021). Soap Operas and Long-Distance Audiences. In: Soap Operas, Gender and the Sri Lankan Diaspora, Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-70632-6_4
- KARA, A. S. (2021). “Gerçeğin” Peşinde: Dil, Kültür, Medya ve İnsan Üzerinden Gerçekliğin Sosyal İnşasına Dair Eleştirel Bir Değerlendirme. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı 53, s.157-178.
- LİSTELİST. (2021). 1972 Rothschild ‘İlluminati Özel’ Gecesinde 20 Hatıra Fotoğrafı, <https://listelist.com/rothschild-illuminati-partisi/> (15.12.2021)
- MAMUR, N. (2012). Görsel Kültürün Çağdaş Sanat Uygulamalarında Sorgulanması. Sanat ve Tasarım Dergisi, Sayı 1 (10),79-90.
- MAZLUM, Ö. (2011). Rengin Kültürel Çağrışımları. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı (31), s. 125-138.
- MCQUAIL, D. WINDAHL, S. (2005). *İletişim Modelleri*. (K. Yumlu, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- NETFLIX. (2021). Netflix Dijital Platformu. Squid Game 1 Sezon 9 Bölüm, <https://www.netflix.com/title/81040344> (30.09.2021)
- NTV. (2021). Kuzey Kore’de Squid Game Dizisini İzleten Kişiye İdam Cezası, <https://www.ntv.com.tr/yasam/kuzey-korede-squid-game-dizi-sini-izleten-kisiyeidam-cezasi,NRS3hIHfFkeBF9wxsUTHIA>, (17.12.2021)
- NTV. (2021). Şanlıurfa Belediyesi’nden Squid Game Kartları, https://www.ntv.com.tr/galeri/sanat/sanliurfa-belediyesinden-squid-game-kartlari,FHX8oQhqaE6Vg-NG_N98mA/R64QbY39QECaMBKZr2X9yQ (15.12.2021)
- ÖZGEN, Ö. YILDIRIM, İ. (2013). Tüketim Mekânlarının Dönüşümünde Görsel İletişimin Rolü: Küresel Kahve Dükkânları. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı 37, s.120-149.
- SPUTNIKNEWS. (2021). CHP’nin Mersin Mitingi’ne Squid Game’li Çağrı, <https://tr.sputniknews.com/20211203/chpnin-mersin-mitingine-squid-gameli-cagri-1051424097.html>, (15.12.2021).
- WEBTEKNO. (2021). Squid Game Vans’a yaradı, beyaz ayakkabı satışlarının ne kadar arttığı açıklandı., <https://www.webtekno.com/squid-game-kiyafet-satis-yuzde-7800-artti-h115941.html>, (10.12.2021).

Squid Game Dizisinde Yer Alan... The Meric Journal Cilt:6 Sayı:15 Yıl:2022
WIKIPEDIA. (2021). Relativity (M.C.Escher), https://en.wikipedia.org/wiki/Relativity_%28M._C._Escher%29, (15.12.2021)

YILDIRIM, B. DEMİRARSLAN, D. (2020). Bilimkurgu Filmlerinde İç Mekân Özelinde Görsel Manipülasyona Dair Okumalar: Matrix Örneği. IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, sayı 6, s. 68-86.

YOUNG-KYU, J. (2021). Factor Analysis for Global Expansion of Korean Cultural Industry: Case Study of Squid Game. DBpia Journal, 12(3),51-68.

ZİZEK, S. (2019). *Yamuk Bakmak*, Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş, Metis yayınları, İstanbul.

Yayına Geliş Tarihi:27/01/2022
Yayına Kabul Tarihi:22/02/2022
Online Yayın Tarihi:25/04/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:6, Sayı:15, Yıl: 2022, Sayfa:60-77
ISSN: 2587-2206

SIYASAL İLETİŞİM BAĞLAMINDA MUHAFAZAKÂR KADIN LİDERLERİN İDEOLOJİK SÖYLEMLERİ

Emine KILIÇASLAN¹

Özet

Çağdaş toplumların yola çıkışının en önemli göstergesi olan kadın erkek eşitliği günümüz sistemlerinin kendisini meşru kılabilmesi açısından oldukça önemlidir. Günümüz liberal sistemleri kendi varoluşlarını “eşitlik”, “özgürlük” ve “demokrasi” siyasal iletişim söylemleri ile tanımlamışlardır. Sistemin kendi meşruiyetini sağladığı en önemli olgu ise seçimlerdir. Kadınların hem kadın temsili olarak hem de oy davranışı olarak kadın siyasal aktörleri siyaset arenasında görmeleri kendilerinin temsil edildiği duygusunu yaşamaları, kadınların ev dışında farklı alanlarda da var olabileceklerini görmeleri, siyasal hayata katılımlarında örnek olması açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kavramlar: İdeoloji, Siyasal İletişim, Kadın Siyasal Aktörler

IDEOLOGICAL DISCLAIMERS OF CONSISTENT WOMEN LEADERS IN THE CONTEXT OF POLITICAL COMMUNICATION

Abstract

Equality of men and women, which is the most important indicator of the way modern societies set out, is very important in terms of legitimate today's systems. Contemporary liberal systems have defined their existence with the discourses of “equality”, “freedom” and “democracy”. The most important fact that the system provides its legitimacy is the elections. It is important for women to see female political actors in the political arena both as women representation and as voting behavior, to experience the feeling that they are represented, to see that women can also exist in different fields outside the home, as an example in their participation in political life.

Keywords: Ideology, Political Communication, Women Political Actors

GİRİŞ

¹ Doç.Dr. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın Meslek Yüksekokulu, emine.kilicaslan@adu.edu.tr, ORCID NO: 0000-0002-4226-9409

*Bu makale Örgütlerin Yönetimi Konferans kitabında özet bildiri olarak yayınlanmıştır

Bilindiği gibi Fransız Devrimi ile ortaya çıkan çağdaşlaşma hareketinin en önemli figürlerinden biride kadınlar olmuştur. Kadınların önemli bir figür olarak hayatın içinde yer alması Sanayi Devrimi sürecinde fabrikalarda insan emeği ihtiyacı ile ortaya çıkmaktadır. O dönemde yarı köle olarak topraklarda çalışan insanların şehirlerde özgür işçi olarak çalışmaya başlaması kadınları evin dışında ekonomik, siyasal ve toplumsal hayatında içine almıştır. Kadınların, modern toplum ile birlikte hayatın her alanında yer almaya başlaması yeni siyasal sistem olan liberal sistemin en önemli savları arasında olmuştur. Siyasal iletişim bağlamında, liberalizmin “eşitlik” ve “özgürlük” sloganları kadınlar içinde ev dışında bir çalışma hayatının önemli vurgusu olarak dikkat çekmektedir.

Modern toplumun “demokrasi” vurgusu ve demokratik toplumların meşruiyeti açısından önemli olan, seçme ve seçilme hakkı anayasal anlamda, kadın ve erkeği eşit kabul etmektedir. Fakat bu idealist yaklaşım somutunda kadınların, modernleşme ile birlikte hayatın özellikle ekonomik olarak her alanında yer alırken siyaset arenasında minimum yer alması, modernizmin temsilcisi olan Batı uygarlığı için önemli bir problem olarak hala görülmektedir.

Örneğin, ÜPB, Türkiye’deki kadınları, "kamusal, siyasi ve ekonomik yaşama katılmaları engellendiği için ekonomik fırsatlardan yararlanamayan ve siyasi alanda sınırlı bir şekilde temsil edilen ve sınırlı güce sahip olan" dezavantajlı durumdaki bir sosyal grup olarak tanımlamaktadır.²

Demokrasinin olmazsa olmaz kurallarından sayılan seçimler sistemin kendini hem var etmesi bağlamında hem de meşruiyet kazanması açısından en önemli göstergedir. Çağdaş liberal sistemler için seçimlerin yapılmasının yanında herkesin seçme seçilme hakkına sahip olması da oldukça önem taşımaktadır. Burada asıl sorun kadınların siyasal hayata ne oranda katıldıklarıdır. Özellikle liberal sistemlerde kadınların siyasal karar alma sürecine katılmaları ve aktif rol oynamaları demokrasi söylemi açısından önemsenmektedir. Demokrasi söyleminin, Türkiye’de de özellikle seçim dönemlerinde hem sağ hem de sol partiler tarafından oldukça yoğun kullanıldığı bilinmektedir. Demokrasi kavramının olmazsa olmazı olan eşit temsil söylemi ise somut olarak, Türkiye’de

²<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2006/11/14/women-in-politics-survey-report.html>, E.T. 26.12.2019.

karşılığını kadınlar açısından bulamamaktadır. Örneğin, günümüzde parlamentoya bakıldığında, 550 üyeli parlamentoda sadece 24 kadın milletvekilinin olması ve bunlardan sadece bir tanesinin bir partinin başkanı olması Avrupa ile karşılaştırıldığında oldukça düşük bir orandır.

Genel olarak Dünya’da, özel olarak da Türkiye’de, kadınların, siyasal karar alma mekanizmasında çok az yer almasının dışında kadınların, toplumsal ve ekonomik yaşamın tüm alanlarında erkeklerle eşit imkânlarla sahip olamaması günümüz modern sistemlerinde sorun olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, özellikle siyasal aktör olarak kadınların, Türkiye’de siyasi partilerde yer alması toplumsal ve ekonomik yaşamın içinde yer alamayan kadınlara örnek teşkil etmesi açısından önem taşımaktadır. Aile içinde, çalışma yaşamında, siyasi ve sivil haklar alanlarında ve toplumsal ve kültürel yaşamda eşitlik sağlanabilmesi için uygulanacak temel strateji, her iki cinsiyet için eşit haklar ve fırsatlar ilkesinin tanımlanması ve uygulanmasıdır. Örneğin Türkiye’de, 1990 sonrası parlamentoda kadın üyeler; 1991(8), 1995(13), 1999(23), 2002(24), 2015(94)³ yükselen bir oran ile yer almaktadır. Bu yükselen oran sokaktaki sıradan kadını mı temsil etmektedir ya da erkek parti başkanları istediği için mi orada bulunmaktadır soruları kadın temsiliyeti bağlamında önemlidir.

Parlamentoda kadın temsiline az olması sorunu, sağ kadın siyasal aktörler için sorun olarak kabul görmekte midir? Bu da bu çalışmanın temel araştırma sorusudur. Feministlerin 2002 genel seçimlerinde öneri olarak kota teklif etmeleri ya da seçim yasalarının tekrar düzenlenmesi pariatif çözümler olarak kalmaktadır.

Bu araştırmanın amacı Avrupa’da ve Türkiye’de kadın siyasal liderlerin kadınları ne kadar temsil ettiğini göstermektir. Bu amaç doğrultusunda İyi Parti Lideri Meral Akşener, (Alman) Hristiyan Demokrat Parti Lideri Angela Merkel ve (İngiliz) Muhafazakâr Parti Lideri Teresa May’in 2019 politik konuşmaları karşılaştırmalı söylem analizine tabi tutulmuştur. Ortaya çıkan istatistiksel veriler aşağıda yer alan grafiklerle

³ MKHR 2005, Türkiye’de Siyaset ve Kadın Kamuoyu Araştırması Rapor, Eylül 2006, Sayfa 6.

gösterilmiştir. Seçilen kadın liderlerin sağ ideolojiden olması da bu çalışmada sağ ideolojide kadın temsilinin nasıl olması gerektiğini (ideal) ve olduğunu somut durum açısından ortaya koymuştur.

Bu bağlamda kadınların yönetime etkin katılımı, kadınların siyasal hayata etkin katılımı ile mümkündür düşüncesinden yola çıkılarak bu çalışmada Avrupa ve Türkiye’de, “Yeni Sağ”ın temsilcisi olan günümüz kadın siyasal aktörlerinin, sıradan kadınları ne düzeyde temsil ettiği karşılaştırmalı söylem analizine tabi tutularak incelenmiştir.

Kadınların siyasal hayata katılmalarında kadın siyasal aktörlerin oldukça önemli rolleri bulunmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada; İyi Parti Başkanı Meral Akşener, Alman Hristiyan Demokrat Başkanı Angela Merkel ve İngiltere Muhafazakâr Parti Başkanı Teresa May, sağ ideolojinin kadın temsilcileri olarak örneklem seçilmiştir. Kadın sağ siyasal aktör olarak çeşitli konuşmaları söylem analiz yöntemi ile incelenmiştir.

1.TEORİK ÇERÇEVE

Siyaset sözcüğüne kavramsal düzeyde bakıldığında iktidar elde etmek, egemen olmak için insanlar ya da örgütler arası (devlet) sürekli iletişim halinde olma biçimi olarak açıklanabilir. Günlük yaşamda sıradaninsanın yapılan işlerde ortaya çıkan sorunları açısından tanımlanırsa, herkesin yaşam deneyimleri de işin içine girmektedir. Bu bağlamda işin içine somut çıkarlar uğruna yapılan çatışmalar da dâhil olmaktadır.

Siyaset yerleşik hayata geçen insanların toplum olma sürecinde ortaya çıkan bir ilişki biçimidir. Tarımsal faaliyetler, alet kullanma, artmaya başlayan nüfus, siyasetin aslında isim olarak yeni fakat iktidar savaşlarında eski bir kavram olduğunu bize göstermektedir. Burada siyaset ile ilgili açıklanması gereken en önemli şey ‘iktidar’ kavramıdır. Şaylan’a göre, “iktidar ilişkisi öyle bir ilişkidir ki, bir kişi ya da bir grup diğer bir kişi ya da grubun kendi istediği biçimde davranmasını sağlamaktadır. Aslında bu istenilen biçimde davranma durumu güç bağlamında değerlendirilmelidir. İktidarı elinde tutan ekonomik, siyasi ve kültürel gücü de elinde tutuyorsa tam iktidardan söz edilebilir. Bu üç unsurdan bir ya da iki tanesi ile tam iktidardan söz edilemez. Bu bağlamda siyasi iktidar devletin toplum üzerinde kurduğu hâkimiyettir. Bu hâkimiyet meşruiyet kavramı ile ölçülmektedir. İktidarlar demokratik toplumlarda yaptıkları eylemler toplum

tarafından meşru kabul edildiği sürece güçlüdürler.

Buradan hareketle egemenlik kavramına bakıldığında “iktidar” kavramı egemenlik kavramı ile kendini tamamlamaktadır. Bir birey, grup veya toplum üzerinde güç kullanarak ya da gönüllülük bağlamında iktidar olanlar güçlerini ve iktidarlarını aynı birey, grup ya da topluma egemen olarak devam ettirebilirler. Bu nedenle modern ulus devletlerin olmazsa olmaz unsurlarından bir tanesi de egemenlik kavramıdır.

Kapitalizmin ekonomik devrimi olan Sanayi Devrimi, Fransız Devrimi ile birlikte kendi siyasal üst yapı devrimini gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda ortaya çıkan adına liberalizm denilen yeni siyasal sistem modern ve yeni ulus devlet anlayışını oluşturmaya başlamıştır. Fakat oluşmaya başlayan bu yeni liberal devlet sistemleri “Bırakınız Yapsınlar, Bırakınız Geçsinler” ve “Özgürlük”, “Eşitlik” “Kardeşlik” siyasal iletişim söylemleri ile kendini tanımlamıştır. Bu tanımlamanın en önemli göstergesi ise devrim sürecinde en ön saflarda yer alan kadınlarında parlamentoda erkeklerle eşit temsil hakkı kazanması ile tamamlanmıştır. Sonuç olarak kadınların siyasi hayata katılımı, yakın tarih bağlamında Fransız Devrimi’nden itibaren alınırsa Fransız Devriminde kadın en önemli savaşçı figürlerden biri olmuştur.

2.SİYASAL HAYATA KADIN KATILIMIN ÖNEMİ

Yukarıda da belirtildiği gibi siyasal katılımın en önemli noktası iktidarların egemenliklerini sürdürmeleri ve pekiştirmeleri açısından meşruiyet kazanmalarını sağlamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle siyasal katılım demokratik liberal toplumlarda kapsayıcı olmalıdır. Çünkü Fransız Devrimi sonrası ortaya çıkan “milliyetçilik” kavramı ve ulus devlet olgusu iktidarını geniş kitlelere yani halka dayandırmaktadır. Bu nedenle siyasal katılım modern devletlerin iktidarları açısından önemli hale gelmiştir.

Ayrıca siyasal katılımın yoğunluğu bir ülkenin gelişmişliği ile ölçülmektedir. Seçimlere aktif katılma, halk kitlelerinin isteklerinin hükümete ulaşması hem devletlerin kendi meşruiyetini korumaları açısından gerekli görülmektedir. Talaslı demokrasinin özü olarak gördüğü siyasal katılımı “başta seçimlerde oy kullanma olmak üzere, yönetim işlerinde görev almak, karar verme süreçlerinde etkili olma, kampanyalarda çalışmak, siyasal tartışmalar yapmak, siyaset adamlarıyla ilişki

kurmak”(Talaslı, 1996:15)gibi pek çok faaliyeti kapsar demiştir.

Kendini demokratik olarak tanımlayan modern liberal toplumun en önemli göstergelerinden olan siyasal katılım olgusu demokratik toplumların varoluşsal nedeni olarak işlev görmektedir. Ayrıca her siyasal sistem ideolojik olarak ne kadar birbirinden farklı olursa olsun belirli oranlarda siyasal katılıma ihtiyaç duymaktadır. Çünkü çeşitli siyasal model ya da sistemler arasındaki farklılaşmanın ise toplumdaki siyasal kaynakların ve değerlerin dağılımındaki eşitsizliğin ölçüsünce belirlendiği kabul edilmektedir. Başka deyişle farklılık katılma ögesinin varlığı ya da yokluğundan değil kaynak dağılım biçiminden kaynaklanmaktadır”(Uysal, 1984: 35).

Özkul diğerlerinden farklı olarak siyasal katılıma çağdaşlık kavramını eklemektedir. Ona göre siyasal katılım, uzun bir süreç sonunda gerek siyasal gerekse toplumsal koşullar sonucunda ulaşılan, çağdaş demokratik bir davranış olarak nitelendirilebilir (Özkul:2005). Bu bağlamda kadınların siyasal sistemin içinde yer almasının ekonomik boyutunun dışında kültürel boyutu da bulunmaktadır. Ayrıca devletin benimsediği siyasal sistemde kadınların siyasal katılımı devletlerin gelişmişlik göstergesi olarak kabul gördüğü için önem taşımaktadır.

Modern liberal demokratik devletlerin olmazsa olmazlarından olan eşitlik ilkesi kadınların hem toplumsal düzlemde erkeklerle eşit haklara sahip olmasını vurgularken hem de siyasal katılım anlamında eşit temsiliyeti belirlemektedir. Kadınların siyasal hayata aktif olarak katılmasını engelleyen pek çok unsurun ortadan kaldırılması modern liberal demokratik sistemlerin önündeki engeller arasındadır.

Bilindiği gibi kadınlar yüzyılın başına kadar dünyanın pek çok bölgesinde yoksulluk ve eşit vatandaş olamamak gibi problemle baş etmeye çalışmaktadır. Bu problemler halen dünyanın bazı bölgelerinde devam etmektedir. Bu tür nedenlerle kadınların aktif olarak hem ekonomik hem de siyasal hayatın içine girmesinin kadın yoksulluğunun ve eşit vatandaş kabulünün çözümünde anahtar rol oynayabilir.

2.1. Türkiye’de Kadınların Siyasal Hayata Katılımı

Türkiye’de “siyasal katılım” kavramını demokratikleşme ile birlikte ele aldığımızda Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar gidilmektedir. Osmanlı İmparatorluğunda demokratikleşme hareketi Batılılaşma ile birlikte kabul edilmektedir. İlk Batılılaşma hareketi olan 1839 Tanzimat Fermanı, 1876, I. Meşrutiyet ve 1908, II. Meşrutiyet ile birlikte ele alınmaktadır.

Ardından yaşanan Kurtuluş Savaşı dönemi ve 1923 Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye ulus devlet olarak modern dünyada yerini almıştır. Ayrıca Kurtuluş Savaşı sürecinde Halide Edip gibi bazı öncü kadın figürlerin siyasal aktör olarak gösterilmesi kadınların aktif siyasal hayata girmeleri için mesaj niteliğindedir. Ayrıca yeni kurulan Cumhuriyetin Batılı aydın yüzünü temsilen gösterilen kadınlar 1935 seçimlerinde parlamentoda 18 kişi olarak yerini almıştır. Cumhuriyet tarihi boyunca 1935-2015’e kadar olan süreçte toplam 412 kadın milletvekili parlamentoda yer almıştır. Son yapılan 24 Haziran 2018 seçimlerinde ise 103 kadın milletvekili meclise girmiştir.

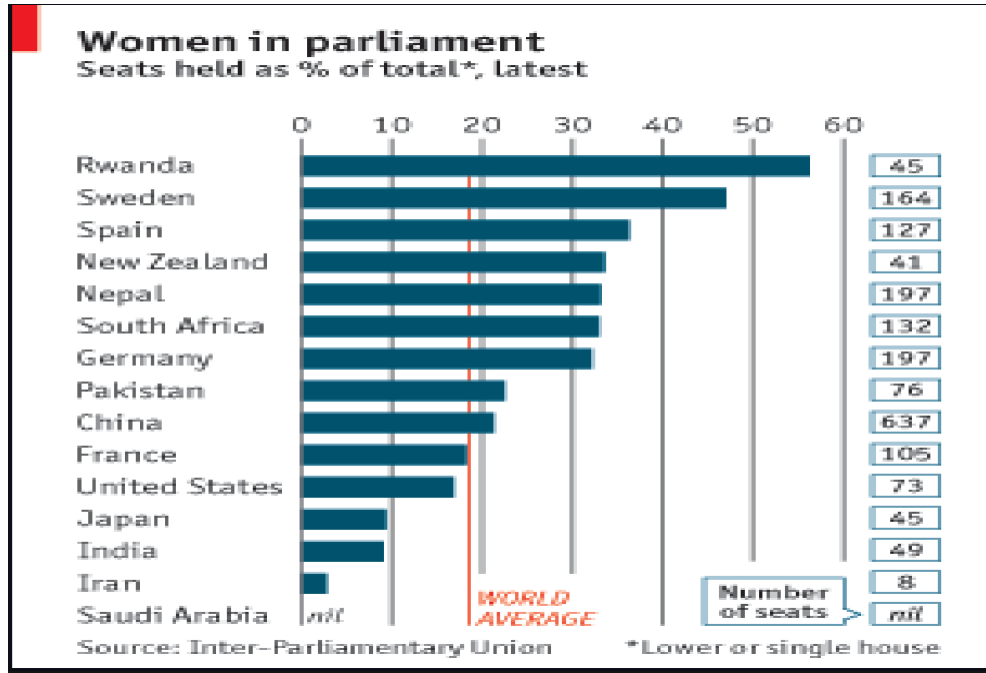
Kadın mücadelesine dair haberlere yer veren Ekmek ve Gül haber sitesinin derlemesine göre üyelerinin sayısı 550’den 600’e çıkan yeni Meclis’te sadece 103 kadın milletvekili olacak. AKP’nin 295 milletvekilinden 52’si, CHP’nin 146 milletvekilinden 18’i, HDP’ nin 67 milletvekilinden 25’i, MHP’nin 49 milletvekilinden 5’i, İYİ Parti’nin 43 milletvekilinden 3’ü kadın. 33 kentin ise kadın milletvekili olmayacak.

Tablo 1: Türkiye Cumhuriyet Tarihi Parlamentodaki Kadın Milletvekili Sayısı

Seçim Yılı	Parlamentodaki Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Oranı
1935	395	18	4,6
1943	435	16	3,7
1950	487	3	0,6
1957	610	8	1,3
1965	450	8	1,8
1973	450	6	1,3
1991	450	8	1,8
1999	550	22	4,2
2002	550	24	4,4
2007	550	50	9,1
2011	550	79	14,3
7 Haziran 2015	550	97	17,6
1 Kasım 2015	550	81	14,7
24 Haziran 2018	600	103	17,1

Dilek'e göre, kadınların siyasi karar alma mekanizmalarına katılımı o toplumun gelişmişlik göstergelerinden biridir. Nüfusun yaklaşık olarak yarısını oluşturan kadınların ihtiyaçlarını en iyi şekilde kadınlar bilmektedir ve toplumun içinde var olan cinsiyet ayrımcılığı siyasette de mevcuttur (Dilek, 2019:128).

Tablo 2: Parlamentolar Arası Birliğin Son Anketi,
<https://www.economist.com/emerging-market-indicators/2003/03/20/women-in-parliament> E.T.27.01.2020.

Yukarıda yer alan Parlamentolar Arası Birliğin son anket tablosu bazı ülkelerin kadın parlamenter oranlarını göstermektedir. Ülkeler arasında büyük farklar görünmektedir. Bu tabloya göre İskandinav ülkeleri % 40 oranı ile en fazla kadın parlamenterine sahip görünmektedir.

2.2.Avrupa'da Kadınların Siyasal Hayata Katılımı

Avrupa'da kadınların siyasal hayatın içine girmeleri konusunda başkaldırıları Fransız Devrimi sonrasında denk gelmektedir. Fransız Devrimi sonrası ortaya çıkan "İnsan Hakları Bildirgesi" nin kadınları kapsamadığını Olympe de Gouges 1791'de ilk kadın hakları savunucusu olarak ortaya çıkmıştır. Fransız mahkemelerince haksız bulunup idam edilmiştir. Almanya örneği ile devam edersek Almanya'da kadınlar Alman Birliği'nin kurulması için çok çaba sarf etmelerine rağmen 1850 yılından itibaren bir çok bölgede

kadınların siyasi toplantılara katılımını yasaklayan yasalar çıkarılmıştır (Berktaş, 2004). Kadınların modern devletlerin kurulmaya başlamasıyla ortaya çıkan mücadeleleri 20. Yüzyılda sonuç vermeye başlamıştır.

Örneğin, 1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi kuruluşundan 30 yıl sonra 1979 yılında kadın-erkek eşitliği ile ilgili çalışmalarına başlamıştır. 1992 yılında da Avrupa Konseyi içerisinde Kadın- Erkek Eşitliği Yönetim Komitesi kurulmuştur (Kssgm, 207).

Buna rağmen Avrupa Birliği hala “Avrupa Komisyonu ve Avrupa Konseyi’nde kadın başkan olmamasını sorun olarak kabul etmektedir. Avrupa Parlamentosu’nda iki kadın başkanlık yaptı. Kurumyelerinin üçte birinden fazlası kadındır. Komisyon tartışmanın tonunu ve Avrupa’daki büyük sorunlarla başa çıkma şeklimizi değiştirmek için ayak izlerini takip edecek daha fazla kadına ihtiyacımız var demektedir. (<https://www.politico.eu/article/europe-missing-women-european-elections/E.T.25.01.2020.>)

Avrupa Komisyonu kadın hareketlerinin üzerinden yüz yıl geçmesine rağmen kadınların hala siyasi ve kamusal alanlarda yetersiz temsil edildiğini söylemektedir. Avrupa Birliği’nin, kadınların siyasi temsil ve katılımı için söz vermesine rağmen adalet, eşitlik ve demokrasi sorununu çözmediğini ifade etmektedir.

3.SÖYLEM ANALİZİ YÖNTEMİ

Bu araştırmada söylem analizi yöntemi uygulanmıştır. Söylem analizi yöntemi konuşma metinlerini analiz eden ve bu konuşma metinleri içinde anlam arayan bir yöntemdir. Bulunan anlamlar neticesinde belirli bir sonuca ulaşılarak o metin hakkında yorumlar üretilmektedir. Özellikle nitel araştırma yöntemlerinde oldukça sık kullanılmaktadır.

Sözen’e göre, söylem bir meta-eylemdir ve ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir. Söylem sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik alanlar gibi, sosyal hayatın tüm yönleri ile ilişkilidir (Sözen, 1999).

3.1.Araştırma Modeli

Bu çalışmada kadın siyasal aktör olarak İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener, Alman Hristiyan Demokrat Parti Başkanı Angela Merkel ve İngiltere Muhafazakâr Parti Başkanı Teresa May' in, genelsiyasal konuşmaları ile Dünya Kadınlar Gününde yaptıkları konuşmaları tesadüfi olarak seçilmiştir. Seçilen konuşmalar istatistiksel veri analizine tabi tutulmuştur. Her üç siyasal aktör olan ve sağ partilerde yer alan kadın liderlerin konuşmalarında kadınlara ilişkin söylemlerin siyasal boyutları aranmıştır.

3.2.Çalışma Örnekleme ve Verilerin Toplanması

Çalışmada kadın siyasal aktör olarak İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener, Alman Hristiyan Demokrat Parti Başkanı Angela Merkel ve İngiltere Muhafazakâr Parti Başkanı Teresa May' in, genel siyasal konuşmaları ile Dünya Kadınlar Gününde yaptıkları konuşmaları tesadüfi örneklem yapılarak alınmıştır. Ardından istatistiksel veri analizine tabi tutulmuştur. Toplanan bu konuşmalar bir bilgisayar programı aracılığı ile siyasal iletişim içeren ve en fazla kullanılan kavram ve sözcüklerine ayrılmıştır. Ardından her bir kadının en fazla kullandığı kavram ve sözcük aşağıda yer alan grafiklerle gösterilmiştir.

4.MERAL AKŞENER, THERESA MAY VE ANGELA MERKEL SİYASAL İLETİŞİM SÖYLEM ANALİZİ

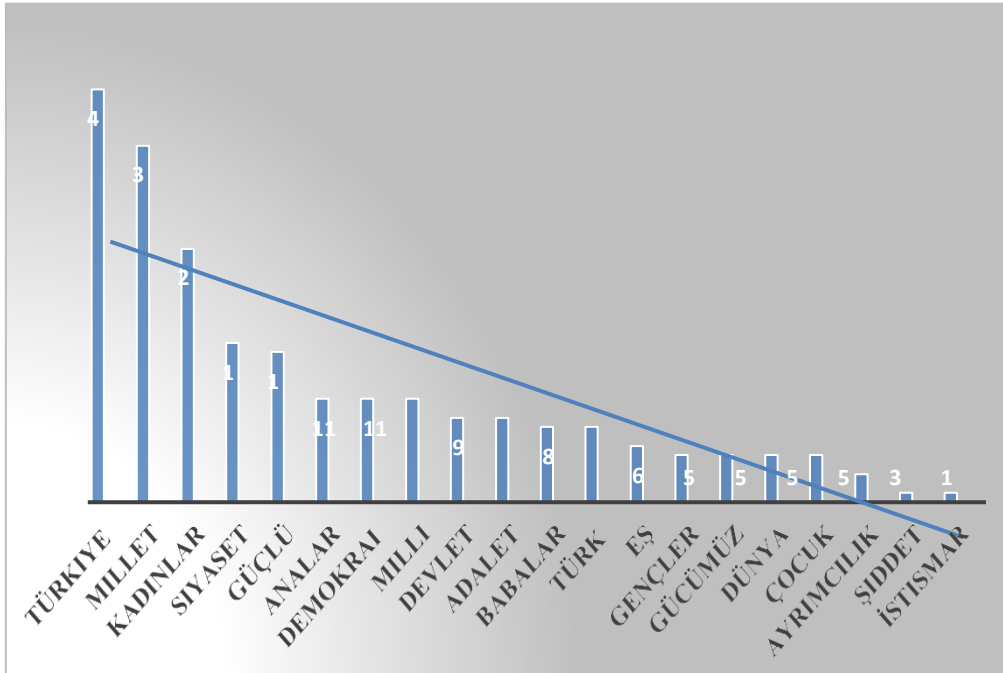
Araştırma analizi günümüz liberal demokratik sistemlerinde bir siyasal aktör olarak yer alan kadın liderlerin sıradan kadını ne düzeyde temsil ettiğini göstermektir. Ayrıca bu kadın liderlerin her üçünün de yeni sağ temsil etmesi ve muhafazakâr ve liberal partilerde lider konumda olmaları araştırmaya örnek olarak seçilmelerine neden olmuştur.

Bilindiği gibi, 1929 Ekonomik Krizi, sonucu ortaya çıkan Refah Devleti anlayışının 1970'lerde girdiği kriz "Yeni Sağ" ideolojik modelinin yükselişinin yolunu açmıştır. Yeni Sağ ideolojisinin en temel özelliği neoliberal ve neomuhafazakâr değerler barındıran bir karışım modeli (Çolak, 2016:352) olarak ortaya çıkmasıdır. Yeni sağ ideoloji 1980'li yıllarla birlikte güç kazanmaya başlamıştır. Yeni sağın en önemli amacı küreselleşen sermayenin önündeki tüm engelleri ve sırtındaki yükleri

kaldırmaktır (Baltacı, 2004:360). Heywood'a göre, muhafazakarlık kapsamında ideolojik bir gelenek olarak Yeni Sağ, piyasa bireyciliğinin ve sosyal veya devlet otoriteryanizminin bir bileşimini ileri sürer (Heywood,2012: 116).

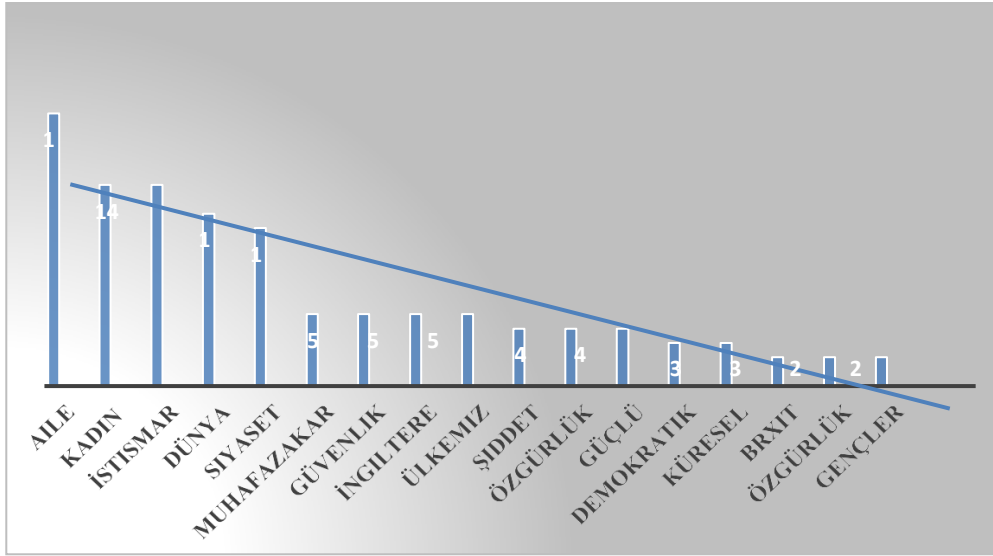
Bu bağlamda bu araştırmanın analiz bölümünün birinci grafiği Meral Akşener'in bir 20 Kasım 2019 (<https://www.turkhabergazetesi.com/E.T.29.01.2020>) ve 8 Mart 2019 tarihinde İstanbul Bakırköy, Fatih, Bağcılar ve Arnavutköy'de (<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/E.T.29.01.2020>). Kadınlarla bir araya gelerek yaptığı konuşma örneklem olarak alınmıştır. Bu konuşmalar söylem analizine tabi tutulmuştur. Konuşmaların içinde geçen ve siyasal iletişim içeren kavram ve sözcükler bir bilgisayar programı aracılığıyla en fazla kullanılanlardan en az kullanılanlara kadar sayılmıştır. Aynı analiz yöntemi, İngiltere Muhafazakâr Parti Başkanı Theresa May (<https://www.nytimes.com/2019/05/24/>, E.T. 20.01.2020) ve Almanya Hristiyan Demokrat Parti Başkanı Angela Merkel'in, (<https://www.economist.com/kaffeeklatsch/2017/09/03>, E.T.28.01.2020). Seçilen konuşmalarına da uygulanmıştır. Çıkan sonuçlar Grafik 1, Grafik 2 ve Grafik 3'te gösterilmiştir.

Grafik 1: Meral Akşener Siyasal İletişim Söylem Analizi

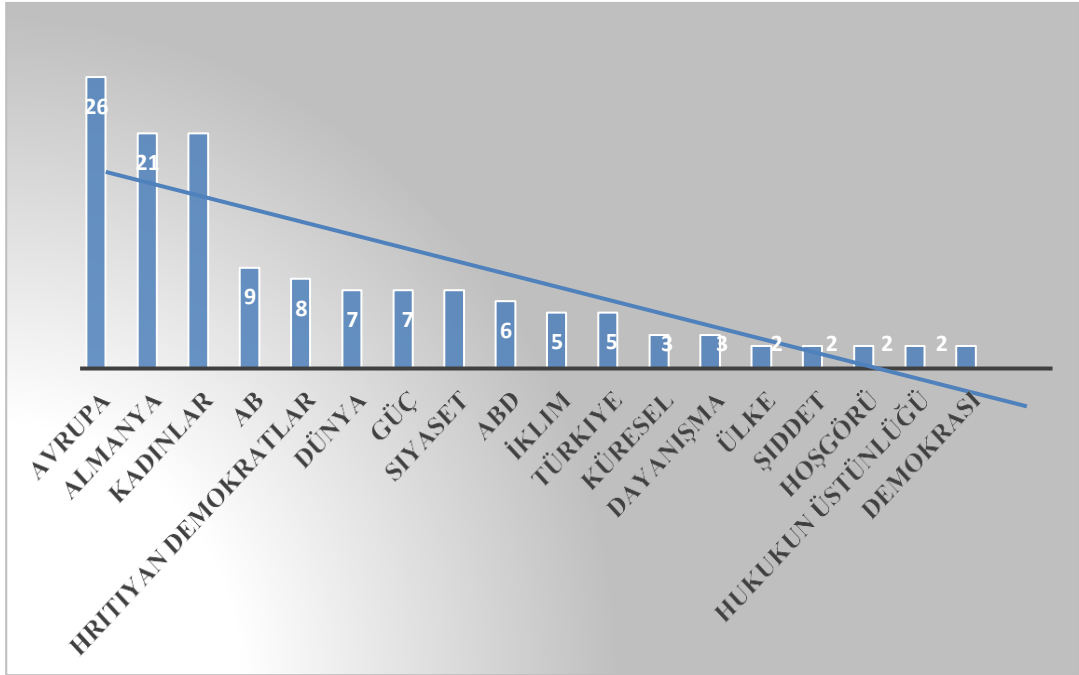
Grafik 1 İyi Parti Kadın lideri Meral Akşener'in özellikle 8 Mart Dünya Kadınlar gününde yaptığı konuşmalardan alınmıştır. Meral Akşener, kadınlarla ilgili olmak üzere iki farklı konuşması söylem analizine tabi tutulmuştur. Yeni sağ ve muhafazakârlık ideolojilerini temsilen bir kadın siyasal aktör olarak İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener konuşmalarında en fazla; Türkiye (44), Millet (38), Kadınlar (27), Siyaset (17), Güçlü (16), Anaların (11), Demokrasi (11), Milli (11) kavram ve sözcüklerini tekrar tekrar kullanmıştır. Daha az kullandığı kavram ve sözcükler ise; Devlet (9), Adalet (9), Babalar (8), Türk (8), Eş (6), Gençler (5), Gücümüz (5), Dünya (5), Çocuk (5), Ayrımcılık (3), Şiddet (1), İstismar (1) olarak grafikte yerini almıştır.

Bu bağlamda Yeni Sağ ve muhafazakâr ideolojiye ait sözcük ve kavramlar açısından Grafik 1'e bakıldığında Meral Akşener kullandığı; Türkiye (44), Millet (38), Milli (11), Devlet(9), Türk (8) kavramları temsil ettiği hedef kitlenin beklentilerine iç siyasal iletişim bağlamında uyum göstermektedir. Aynı şekilde kadınlar (27) vurgusu Eş (6) ve Çocuk (5) vurguları ile kadını muhafazakâr ideoloji bağlamında aile kavramı ile örtüştürmektedir. Şiddet ve istismar sözcükleri 1 defa kullanılmıştır. Konuşma bağlamında az yer tutmaktadır

Grafik 2: Theresa May, Siyasal İletişim Söylem Analizi

Grafik 2 İngiltere Muhafazakâr Parti Genel Başkanı Theresa May'e aittir. Theresa May'in, biri genel bir diğeri kadınlarla ilgili olmak üzere iki farklı konuşması söylem analizine tabi tutulmuştur. Yeni sağ ve muhafazakârlık ideolojilerini temsilen bir kadın siyasal aktör olarak Theresa May konuşmalarında en fazla; Aile (19), Kadın (14), İstismar (14), Dünya (12), Siyaset (11), kavram ve sözcüklerini kullanmıştır. Daha az kullandığı kavram ve sözcükler ise; Muhafazakâr (5), Güvenlik (5), İngiltere (5), Ülkemiz (5), Şiddet (4), Özgürlük (4), Güçlü (4), Demokratik (3), Küresel (3), Brexit (2), Özgürlük (2), Gençler (2) olarak devam etmektedir.

Aynı şekilde Grafik 2'ye bakıldığında, İngiltere Muhafazakâr Parti Genel Başkanı Theresa May'in konuşmalarında en fazla; Aile (19), Kadın (14), İstismar (14) Şiddet (4), gibi sorunlara yer verdiği dikkat çekmektedir. Aynı Meral Akşener gibi Aile ile kadın kavramlarını birlikte kullanması kadını bir birey olarak değil aile kavramı ile eşleştirmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum muhafazakâr ideolojiyi temsil eden bir parti Başkanı olarak tutarlılık göstergesidir. Diğer çalışma ile anlamlı siyasal iletişim kavramlarına bakıldığında, İngiltere (5), Ülkemiz (5), Özgürlük (4), Küresel (3), Brexit (2), Gençler (2) kavramlarının iç siyasal iletişim olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Grafik 3: Angela Merkel Siyasal İletişim Söylem Analizi

Grafik 3 Hristiyan Demokrat Birliği Parti Genel Başkanı Angela Merkel'in, biri genel bir diğeri kadınlarla ilgili olmak üzere iki farklı konuşması söylem analizine tabi tutulmuştur. Yeni sağ ve muhafazakârlık ideolojilerini temsilen bir kadın siyasal aktör olarak Angela Merkel konuşmalarında en fazla; Avrupa (26), Almanya (21), Kadınlar (21), AB (9), Hristiyan Demokratlar (8), Dünya (7), Güç (7), Siyaset (7), ABD (6), İklim (5), Türkiye (5), Küresel (3), Dayanışma (3), Ülke (2), Şiddet (2), Hoşgörü (2), Hukukun Üstünlüğü (2), Demokrasimiz (2) olarak grafikte yerini almıştır.

Hristiyan Demokrat Birliği Parti Genel Başkanı Angela Merkel'in konuşmalarını gösteren Grafik 3 değerlerinden biraz daha farklı olarak en fazla Avrupa (26) vurgusu ile dikkat çekmektedir. Ardından gelen Almanya (21), AB (9), Hristiyan Demokratlar (8) vurguları Almanya'nın

Avrupa ve AB'ni çok önemseydiği algısı yaratmaktadır. Avrupa'dan sonra ikinci sırada Almanya kavramını çok kullanması da Avrupa ve Almanya bütünlüğüne verdiği önemi göstermektedir. Dünya (7), Küresel (3), ABD (6), İklim (5), Türkiye (5) kavramları Almanya'nın dış siyasal iletişim yaptığını ve bu dış siyasal iletişimde bir siyasal aktör olarak yer aldığını belirtmektedir. Diğer kadın siyasal aktörlerle tek ortak noktası Kadınlar kavramını çok kullanmıştır fakat sadece şiddet ve hoşgörü kavramları ile örtüştürmüştür. Liberal demokratik sistemin meşruiyetini sağlayan demokrasi (2) ve Hukukun Üstünlüğü (29) kavramlarını kullanmaya özen göstermiştir.

Yukarıda yer alan üç grafiğe siyasal iletişim bağlamında bakıldığında üç kadın siyasal aktörün hem temsil ettikleri ideoloji ve siyasi partiler ile hem de kadın kimlikleri ile tutarlı politikalar izledikleri görülmektedir. Bu çıkarım her üç kadın siyasal aktörün konuşmalarında yer verdikleri siyasal ileti içeren kavram ve sözcüklerden anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelerde özellikle kadınlara fırsat eşitliği tanınması demokrasinin kurallarının liberal sistemlerde işletilmesinin yolu olarak kabul edilmektedir. Günümüz modern sistemlerinin en önemli kuralı olan fırsat eşitliği ilkesinin yerleştirilmesi toplumsal çatışma ve problemlerin çözüm yolu olarak kabul görmektedir.

Bu bağlamda, modern demokratik liberal sistemlerde çoğulculuk, eşit temsil, kapsayıcılık, azınlık hakları gibi pek çok kavram ön planda olduğu için siyasal liderin kadın ya da erkek olması arasında fark gözetilmemektedir.

Günümüzde gelişmiş ve siyasal anlamda bilinçli toplumlarda partinin başında bulunan liderin cinsiyeti değil parti programı daha önemsenmektedir. Ayrıca lidere duyulan güven ve liderin inandırıcılığı kitleleri etkileyebilmesi açısından önem taşımaktadır. Lidere duyulan güven liderin siyasal katılımı etkilemektedir.

1980'li yıllarla birlikte Refah Devleti kavramına karşı ortaya çıkan "Yeni Sağ" ideolojisi "Yeni Muhafazakârlık" ideolojisinin ve aynı zamanda liberal sistemin serbest piyasa ekonomisine ait bütün değerlerini

içinde barındırarak tarih sahnesinde yerini almıştır. Bu bağlamda Yeni Sağ ideolojinin temsilcisi olarak ortaya çıkan kadın siyasal aktör Margaret Thatcher (Demir Lady) lakabıyla anılmıştır.

Bu bağlamda bu araştırmada, Yeni Sağ'ı temsilen kadın siyasal aktörlerin hem siyasetçi olarak hem de kadın olarak temsil ettikleri ideolojide yer alışları siyasal iletişim bağlamında analiz edilmiştir. Yapılan analizin sonuçları yukarıda yer alan üç grafikte gösterilmiştir.

Sonuç olarak yukarıda yer alan üç grafiğe siyasal iletişim bağlamında bakıldığında üç kadın siyasal aktörün hem temsil ettikleri ideoloji ve siyasi partiler ile hem de kadın kimlikleri ile tutarlı politikalar izledikleri görülmektedir. Bu çıkarım her üç kadın siyasal aktörün konuşmalarında yer verdikleri siyasal ileti içeren kavram ve sözcüklerden anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Baltacı, C. (2004). "Yeni Sağ Üzerine Bir Eleştiri.", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C/S. 9(2): 359-373.

Çolak, Ç. (2016). Yeni Sağ'ı oluşturan Bileşenlerin Birbiri ile Çelişen Kavramları Üzerine Bir Değerlendirme, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 44 , p. 351-361, Spring II.

Dilek, A. (2019). Siyasal İletişim Bağlamında Günümüzde Kadınların Siyasal Karar Alma Sürecine Katılımları, *Siyasal İletişimde Güncel Yaklaşımlar* (Ed. Emine Kılıçaslan) *Paradigma Akademi Yayınevi*, Çanakkale.

Heywood, A. (2013). *Siyasi İdeolojiler* (5.Baskı), (Çev. A. K. Bayram). Ankara: Adres Yayınları

MKHR (2005). *Türkiye'de Siyaset ve Kadın Kamuoyu Araştırması Rapor*, Eylül 2006.

Özkul, M. (2005). Yarı Modern Toplumda Sivil Toplum ve Demokrasi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış *Doktora Tezi*, Sakarya.

Sözen, E. (1999). *Söylem: belirsizlik, mübadele, bilgi, güç ve refleksivite*. Paradigma Yayınları, İstanbul.

Şaylan, G. (1981). *Çağdaş Siyasal Sistemler, Türkiye ve Ortadoğu* Amme Enstitüsü Yayınları NO: 192. Ankara

Talası, G. (1996). *Siyaset Çıkmazında Kadın*, Ümit Yayıncılık, Ankara.

Uysal, B. (1984). *Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi*, Ortadoğu Amme Enstitüsü Yayını, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

www.kssm.gov.tr.

<https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2006/11/14/women-in-politics-survey-report.html>, E.T. 26.12.2019.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44605360>, E.T. 27.12.2019.

<https://www.politico.eu/article/europe-missing-women-european-elections/E.T.25.01.2020>), <https://www.turkhabergazetesi.com/> E.T.29.01.2020).

<https://www.yenicaggazetesi.com.tr> (E.T. 20.01.2021).

<https://www.nytimes.com/world/europe/may-speech.html> (E.T. 20.02.2021)

[https://www.economist.com/kaffeeklatsch/how-angela-merkel-speaks\(E.T.20.03.2021\)](https://www.economist.com/kaffeeklatsch/how-angela-merkel-speaks(E.T.20.03.2021))

Yayına Geliş Tarihi:11/02/2022
Yayına Kabul Tarihi:07/04/2022
Online Yayın Tarihi:25/04/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:6, Sayı:15, Yıl:2022, Sayfa:78-99
ISSN: 2587-2206

CEZAEVLERİNDE BONCUK İŞİ YAPIMI EL SANATLARI ÜRÜNLERİNİN VE ÖZEL BİR KOLEKSİYONDA YER ALAN SAYA ÖRNEKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hatice SOMÇAĞ¹

Özet

Saya ve tabandan oluşan ayakkabı, makine, gereç ve üretim tekniklerinin geliştirilmesi ile günde binlerce çift üretilen sanayi ürününe dönüşmüştür. Buna karşın saya yapımında halen birçok el sanatı tekniği kullanılmaktadır. Boncuk örgü tekniği bunlardan birisidir. İpliğe boncuk dizilerek ayakkabı yüz şablonuna göre tığ ile örülmesiyle saya yapılmakta, dikildikten sonra tabana monte edilerek ayakkabıya dönüştürülmektedir. Geçmişte boncuk işi olarak da isimlendirilen “hapishane işi” sayalar sipariş ile yapılmıştır. 2015 yılında Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İş Yurtları Kurumu Ankara ili Sincan Cezaevi iş yurdunda yürütülen çalışmada, boncuk işi saya yapımının sürdürülüp sürdürülmediği aynı zamanda da daha önce örülen ürünlerin incelenerek belgeleme çalışması planlanmıştır. Adalet Bakanlığı'ndan alınan izin doğrultusunda hükümlülerle yapılan görüşmelerde boncuk işi ürünler, bu ürünlerin yapımında kullanılan araç, gereç, yapım teknikleri, ürünlerin renk ve desen özellikleri incelenmiş ancak saya örgülerine rastlanmamıştır. Bu doğrultuda, özel bir koleksiyonda bulunan 20. Yüzyıl ortalarında yapılmış 3 çift saya; yapıldığı cezaevi, teknik, biçim, gereç, renk, motif ve kompozisyon yönünden incelenmiş, iş yurtlarında yapılan günümüz boncuk işi ürünlerle karşılaştırılmış, boncuk işi çalışmanın hükümlüler üzerinde olumlu etkileri saptanmıştır. Bu çalışmada maddi kültür ürünü hapishane işi sayalara dikkat çekmek, kaynak oluşturmak, yeniden tasarlanıp üretilmesi, tanıtılması ve kayıt altına alınması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ayakkabı, Saya, Boncuk, Örgü, Hapishane İş.

¹ Ankara Üniversitesi, Beypazarı MYO, Tekstil, Giyim, Ayakkabı ve Deri Bölümü, Ayakkabı Tasarım ve Üretimi Programı, e-posta: hsomcag@ankara.edu.tr, ORCID No: 0000-0001-5337-9841

PRODUCTION OF BEADWORK HANDCRAFT PRODUCTS AND EVALUATION OF UPPER EXAMPLES THAT TOOK PLACE IN A SPECIAL COLLECTION

Abstract

The shoe consists of upper and tread, transformed into an industrial product that can be produced in thousands of units per day together with the development at machines, tools and production techniques. However, many handcraft techniques are still used at upper production. Bead knitting technique is one of those. Upper is done by lining beads to rope and being knitted with needle according to the face pattern of shoe, after being sewed, mounted to the shoe and turned into shoe. The "prison work" uppers that were named as bead work were done according to the orders. At the study performed at Confinement Facilities and Prisons Work Dormitories Ankara City Sincan Prison work dormitory at the year 2015, it was planned to determine whether production of bead work uppers continued or not and documentary work was planned by examining the previously knitted works. At the interviews performed by getting the consent of Ministry of Justice, bead work products, tools, materials used at the production of these, production techniques, color and pattern features of the products were examined but no upper knits were not seen. In this direction, 3 pairs of uppers of a special archive that were done at the middle of 20th Century; examined as making prison, technique, form, tools, materials, color, motif and composition, they were compared with today's bead works made at the work dormitories, positive effects of beadwork on the prisoners were determined. At this study, it was purposed to take attention on prison work uppers that are production of monetary culture, forming sources, their redesign and production, their introduction and to be taken into document.

Keywords: Shoes, Upper, Bead, Knitting, Prison Work.

GİRİŞ

Günümüz toplumlarında, çeşitli nedenlerle suç işlemiş bireylerin, çağdaş olmanın bir gereği olarak yeniden eğitilerek, toplumla bütünleşmesini sağlamak için cezaevlerinde çeşitli eğitim programları uygulanmaktadır. Bu programların amacı, tutuklu ve hükümlüleri eğiterek, kendilerine, ailelerine ve topluma yararlı insanlara dönüştürmektir (Elibal, 2009: 11). Adalet Bakanlığına bağlı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İş Yurtları Kurumu, 4301 sayılı yasa ile cezaevlerinde belirli bir kamu hizmetini yürütmek üzere 1997 yılında kurulmuştur (2021, 7561s.kanun, iydb.adalet.gov.tr). İş Yurtları Kurumu, 1997 yılından bu yana bu kanun kapsamında; endüstri, el sanatları, tarım ve hayvancılık ürünleri olmak üzere inşaat ve onarım işleri, hizmet sektörü, uygulamalı sosyal tesis işletmeciliği olarak 6 alanda 40'tan fazla işkolunda hizmet vermektedir (Ürün/hizmet kataloğu, tarih bilinmiyor: 4-6). Bu iş yurtlarından birisi olan el sanatları ürünleri içerisinde yer alan "Boncuk işi" yurtlarında, birçok tutuklu ve hükümlü tarafından üretim yapılmaktadır.

Bu araştırma, Adalet Bakanlığında alınan özel izin ile Ankara ili Sincan ilçesinde bulunan cezaevi boncuk iş yurdunda, yürütülmüştür. Ziyaret süresinde iş yurdunda çalışan tutuklu ve hükümlüler ile görevli infaz memurları, uzun yıllardır hapisane işi sayaların yapılmadığını, nadiren sipariş alındığını ve o gün için ellerinde örnek olmadığını ifade etmiştir. Ankara'da Sıhhiye, Şaşmaz ve Ulucanlar' da bulunan iş yurtları satış mağazalarında da inceleme yapılmıştır. Bazı illerde ve Ankara'da yılda bir kez birkaç gün süren ve hemen hemen tüm cezaevlerinin katıldığı Cezaevi İş Yurtları Ürün ve El Sanatları Fuarları açılmaktadır. Bu fuarlarda Cezaevleri İş Yurtları Kurumu, tutuklu ve hükümlülerinin ürettiği ürünlerin tanıtımı ve aynı zamanda satışı yapılmaktadır. 2015-2019 yılları arasında Ankara'da düzenlenen fuarlarda her yıl boncuk işi stantlarındaki ürünler incelenerek, görevliler ile karşılıklı görüşme gerçekleştirilmiştir. Ancak cezaevi iş yurdunda, fuar stantlarında ve cezaevleri satış mağazalarında hapisane işi sayalara rastlanılmamıştır.

Bu araştırmanın materyalini, Ayakkabı Dünyası mağazalarına ait koleksiyonda hapisane işi saya örnekleri oluşturmaktadır. Koleksiyon sahibi Mehmet Akbacakoğlu, hapisane işi ayakkabı sayalarının "1950 yılı civarında çeşitli cezaevlerinde örüldüğünü ve kundura atölyelerinde ayakkabıya dönüştürüldüğünü" ifade etmiştir. Koleksiyondaki ayakkabılar ile ilgili daha önce bir belgelendirme çalışması yapılmıştır. Ayrıca cezaevlerinde boncuk ile çeşitli teknikler ile yapılan hediyelik ürünler üzerine araştırmalar da mevcuttur. "Türkiye'deki Cezaevi Boncuk İşlerinden Örnekler" isimli çalışmasında, Kurt (2011), boncuk ile yapılan hediyelik ürünleri; teknik, biçim, ürün çeşidi ve kullanım yönünden incelemiştir. Yanar, Erdoğan, Kayabaşı ve Söylemezoğlu (2013), "Tutuklu ve Hükümlülere El Sanatları Eğitimi Verilmesi ve Sonuçlarının İncelenmesi" üzerine 15 el sanatı alanında yaptıkları istatistiksel çalışmada; %56,8 ile en fazla boncuk işinin yapıldığını ifade etmişlerdir. Bu veriler iş yurtlarında boncuk işlerine verilen önemin göstergesi olarak kabul edilebilir.

Sözü edilen çalışmalar, çeşitli tekniklerle yapılan hediyelik ürünler üzerine olup, boncuk ile örülen ayakkabı sayısı üzerine bir çalışmaya ulaşamamıştır. Bu çalışmada ise daha önceki çalışmalardan farklı olarak; özel bir koleksiyonda yer alan 50-70 yıl önce örülmüş renk, motif ve kompozisyon yönünden farklı görülen 3 çift saya temsili örnek olarak seçilmiş, sayaların terlik yüzü olarak biçimlendirilmesi, sık ilmek ile çift kat örme tekniği, renk ve motif özellikleri incelenmiştir. Sayalar, günümüzde iş

Cezaevlerinde Boncuk İşi Yapımı... The Meric Journal Cilt:6, Sayı:15,Yıl:2022
yurtlarında aynı teknik ile örülen anahtarlık, araç süsü, kolye ve cüzdan gibi ürünler ile araç, gereç, teknik, renk, motif ve desen yönünden karşılaştırılarak benzerlikleri belirlenmiş ve iş yurdunda yapılan bu çalışmanın tutuklu ve hükümlüler üzerindeki etkileri incelenmiştir. Ayakkabı giyim-moda kültüründe boncuktan örülerek yapılan sayaların günümüzde nadiren sipariş üzerine yapıldığından hareketle, yok olma tehdidi ile karşı karşıya kalan bu el sanatına farkındalık sağlanması istenilmiştir.

Cezaevleri boncuk iş yurtlarında yapılan hediyelik ürünlerde de “çift örgü” veya “kör örgü” olarak isimlendirilen ürün biçimlendirme yönteminde, tığ tekniklerinden birisi olan “basit ilmek” diğer adı ile “sık ilmek” tekniği uygulanmaktadır. Cezaevlerinde, tığ ile yapılan örme tekniği dışında farklı yöntemlerle de ürünler üretilmektedir. Ancak hapisane işi örme tekniği, cezaevlerinde 1900’lu yıllardan itibaren bilinen ve yapılan geleneksel el sanatlarından biridir. Bu nedenle önemli kültürel miras ürünleridir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

En az 50 yıldır cezaevlerinde nadiren yapıldığı belirlenen maddi kültür ürünü hapisane işi sayalara dikkat çekmek, yeni yapılacak çalışmalara kaynak oluşturmak, eskiden yapılmış sayalardan yararlanılarak yeni ayakkabı sayaları tasarlanarak üretilmesi, geçmişte yapılan sayaların tanıtılması ve belgelenmesi çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır. Ayrıca bu araştırmanın, cezaevlerinde ayakkabı iş yurdu bulunan atölyelerde ve özel kurumlarda saya ve/veya ayakkabı üretimi yapan firmalara, yeni bir bakış açısı sunarak çalışma alanlarını genişleteceği düşünülmektedir. Diğer bir amaç ise, kadın tutuklu ve hükümlülerin mesleki eğitimlerinin yapılarak saya örmeyi öğrenmeleri ile ayakkabı üretimi yapan iş yurtlarına katkı sağlamalarıdır. Tahliye sonrası kadın istihdamında da olumlu etkileri olacağı düşünülmektedir.

Hapisane işi tekniği ile saya yapımı, geçtiğimiz yüzyılın ortalarından sonra önemini kaybetmiş, moda ürünü olarak görülmeyen ve günümüzde tercih edilmediği saptanan bir kültürel miras ürünüdür. Bu çalışma ile hapisane işi sayalara dikkat çekilerek özel koleksiyon ve müzelerde bulunan örneklerin araştırılması, ayakkabı ve moda tasarımcıları tarafından yeniden yorumlanması önem taşımaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA

Bu araştırma, nitel bir çalışmadır. Veri toplamada gözlem ve yüz yüze görüşme tekniği kullanılmıştır. İlk olarak, Sincan Cezaevi L-1 Boncuk İş Yurdunda çalışan beş hükümlü ile karşılıklı görüşülerek, boncuk işi yapımında kullanılan araç-gereç özellikleri, örgü tekniği ve ürün hazırlama süreci izlenmiş, tutuklu-hükümlü ve infaz koruma memurlarının isim ve fotoğrafları çalışmaya yansıtılmamıştır. İkinci olarak, Ankara ili cezaevleri satış mağazalarında bulunan hapisane işi tekniği ile yapılan ürünler araştırılmıştır. Üçüncü olarak her yıl Ankara’da açılan ürün ve el sanatları fuarları beş yıl boyunca ziyaret edilerek, stantta görevli memurlar ile karşılıklı görüşülerek veri toplanmıştır. Ayrıca Mehmet Akbacakoğlu ile görüşülmüş, Ayakkabı Dünyası mağazaları özel koleksiyonunda bulunan, 1900 yılı ortalarında üretilmiş 3 çift saya incelenerek, iş yurtlarında yapılan boncuk işleriyle; araç-gereç, teknik, renk, motif, bezeme ve kompozisyon yönünden karşılaştırılmıştır. Konu ile ilgili alan yazını taranmış, elde edilen veriler, yorumlanarak betimlenmiştir. Araştırma, T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif evleri Genel Müdürlüğünden alınan 05.06.2015 tarih, 66708689-204.02.0000-E.1367/93493 tarihli izin ile Sincan L-1 kapalı cezaevi boncuk iş yurdunda kurumun belirlediği süre ve koşullarda yapılmıştır. 14.06.2021 tarihli, E-57292265-204.06.03.386/55918 sayılı karar ile kurumdan yayınlanabilir onayı almıştır.

1.AYAKKABI VE SAYA

İnsanların en önemli gereksinimlerinden olan ayakkabılar, ayakları fiziksel etkenlerden koruyarak bedenin dik durabilmesi ve beden hareketlerini rahatlatmanın dışında sosyolojik açıdan da önemli bir nesnedir. Antropologlara göre; ayakkabı, tarihsel süreç içerisinde iklim koşulları ve toplumların kültürlerine göre biçimlenmiştir. Daima içinde bulunduğu toplumun özelliklerinden beslenmiş, ait olduğu kültürü yansıtmış, giyen kişinin; cinsiyeti, yaşı, sosyal konumu, ekonomik durumu, yaşam tarzı, düşünce yapısı ile zevkini ortaya koyan bir mesaj aracı, statü göstergesi ve sembol olmuştur.

19. yüzyılda endüstri devrimi ile bilimsel araştırma ve teknolojik gelişmeler sonucu yaşam şekillerine bağlı olarak ayakkabılarda değişiklikler meydana gelmiş, siyasal, sosyal ve ekonomik koşulların etkisiyle farklı gereçlerden farklı yöntemlerle yapılan sanayi ve moda ürününe dönüşmüştür. Ayakkabı, birçok gerecin bir arada kullanılması ve sırasıyla çeşitli işlemlerden geçirilmesi ile öz olarak taban, ökçe ve sayanın bir araya getirilmesi sürecinden sonra elde edilmektedir.

Saya, ayakkabıların maskaret (burun), yüz ve gambayı (arka yan parçaları) oluşturan astarsız veya astarlanarak dikilmiş, kalıba çekilebilecek duruma gelmiş yüzlük parçaların tümüdür (Akalın, Yılgör ve Seyhan, 1993:140). Başka bir ifade ile deri, kumaş ve benzeri gereçlerden ıstampaya (şablon) göre kesilen bir veya daha fazla parçanın, birleştirilmesi ile tabanın üzerindeki üst kısım oluşturulmaktadır. Taban; ayakkabıların burundan başlayarak ökçe arka kenarına kadar uzanan alt kısmıdır. Ökçe ise ayakkabının arkasını yükselten taban elemanıdır (Kastan, 2007: 6-11). Belirlenen modelin analizi olan ıstampalara göre kesilen saya, dikildikten sonra dış tabanın üzerine çeşitli yöntemlerle monte edilmektedir. Sayalar, moda ve gelişen teknolojiye göre deri, yapay deri, doğal ve sentetik kumaş, lastik, plastik ve benzeri kimyasal gereçlerden yapılabilmektedir.

Boncuk da bu gereçlerden birisi olarak ayakkabıları süslemesi dışında, sayayı oluşturan burun, ayna, bant gibi bazı parçalarında veya sayanın tamamı hatta ayakkabının tüm yüzeyinde eski tarihlerden beri kullanılmaktadır. Birçok cezaevinde sipariş üzerine, hükümlüler tarafından belirlenen desene göre iplik üzerine boncukların dizilip örülmesiyle sayalar hazırlanmıştır.

2.BONCUĞUN AYAKKABI ÜZERİNDE KULLANIMI

Boncuk, cam, tahta, maden, sert yemiş kabuğu, deniz kabuğu, kemik, tohum ya da benzeri malzemedan yapılmış, ipe dizilmek üzere ortası delinmiş, küçük ve genellikle yuvarlak nesnedir (Ana Britannica, 1987:413). Günümüzde doğal ve yapay birçok farklı gereçten boncuk yapılabilmektedir.

Boncuklar ilk olarak Homo Sapiens'in kültürel açıdan modern davranışlar sergilediği, belirli işaretlerle iletişim kurabildiği, sanatsal ve teknolojik yaratıcılığının geliştiği Paleolitik Dönemin sonuna doğru yaklaşık 45 bin yıl önce ortaya çıkmaktadır (Atik, 2007: 10; Kurt 2011: 60). Başlangıçta büyü tılsım gibi dinsel inançlar çerçevesinde üretilen boncuk, daha sonra bu niteliklerini de koruyarak bir süs ve itibar eşyasına dönüşmüştür. Toplumun tüm sosyo-ekonomik düzeyleri tarafından kullanılabilen boncuğun niteliği ve malzemesi kişinin alım gücüne veya toplumsal statüsüne göre değişmektedir (Darga ve Konyar, 2007: 28). Boncuklar gücü simgeleyen, fikir ve inançları aktaran ve binlerce yıldır kültürler arasında iletişim sağlayan süs objeleridir (Belli, 2010: 415-418). Boncuklar genellikle; küre, fiç, elips, ince tüp, koni, silindir ve oval biçimine sahiptir, ancak küre, fiç ve elips biçimliler sıklıkla kullanılmaktadır. Resim 1'de çeşitli renk, biçim ve ebatta boncuklar görülmektedir.

Resim 1. Ticaret Boncukları (www.ezakwantu.com)

Boncuklar eski zamanlardan beri aksesuar ve giysilerin dışında ayakkabılarda da kullanılmıştır. Boncuk kullanılarak yapılan ayakkabı sayaları doğudan batıya, kuzeyden güneye birçok ülkede ve Türkiye’de görülmektedir. Boncuk ile oluşturulan sayaların yapım tekniği; model ve kullanım şekli, iklimsel özellikler ile sosyal ve kültürel unsurlara göre değişmektedir. Sibiryaya, Kuzey Amerika ve Grönland Eskimoları çizmelerini boncuk işleri ile süslemiştir. Malezya, Çin, İran, Hindistan, Endonezya, Malezya ve Nijerya’ya kadar dünyanın birçok yerinde, farklı biçimlerde çeşitli boncuklardan yapılmış sayalardan ayakkabılar görülmektedir.

Boncuklar, sayanın tüm yüzeyini kaplamakta, çizmelerde konç kısmında da görülmektedir. Resim 2-a’da Bata ayakkabı müzesinde deri saya üzerine boncuk işlemeli 1900 yılına ait bir çift Nijerya çizmesi, Resim 2-b’de sayası cam boncuklarla işlenmiş 1885 Yılına ait İngiltere’den bir erkek ayakkabısı verilmektedir.

Resim 2-a. Kral Çizmesi (www.astepintothebatashoemuseum)

Resim 2-b. Ev Ayakkabısı (www.artsandculture.google.com)

Resim 2-c' de ise M.Ö. 5.-3. yüzyıla ait Pazırık kurganlarından çıkartılan Hun kadın ayakkabı parçası (Çoruhlu, 2007:163). Resim 2-d' de boncukların yan yana kumaş üzerine dikilmiş Etnografya Müzesinden (19.Yüzyıl) Gelin Terlik sayası görülmektedir.

Resim 2-c. Kadın Çizmesi (www.hermitagemuseum.org)

Resim 2-d. Terlik Sayası (Ankara Etnografya Müzesi)

Verilen örneklerde kumaş ve deri üzerine boncuklar desene göre dikilerek (işleme) saya oluşturulmuştur. İşleme, tezgâhta dokuma, tel vb. ince şeritler üzerine boncukların dizilmesi gibi tekniklerle oluşturulmuş sayalardan yapılmış ayakkabılar Türkiye ve diğer ülkelerin müzelerinde yer alan önemli etnografik nesnelere dendir. Bu teknikler genel anlamda “boncuk işi” olarak isimlendirilmektedir. İşleme dışında örme de, boncuk ile saya yapımında özellikle Türkiye’de kullanılan başlıca tekniklerdendir.

3.ANKARA SİNCAN L-1 CEZAEVİ BONCUK İŞ YURDUNDA HAPİSHANE İŞİ YAPIMI

Geçmişten günümüze, savaş kamplarında ve cezaevlerinde tutuklular tarafından “hapishane işi” olarak yapılan boncuk çalışmalarına Adalet Bakanlığına bağlı Ceza ve İnfaz kurumlarında devam edilmektedir. Boncuk işleri, yapımı ve eğitimi usta çırak ilişkisi şeklinde, bilen bilmeyene öğrettiği, zevkli, az da olsa kazanç sağlayabilen bir iş olarak görülmekte ve yapılmaktadır. Kullanılan araç ve gereçlerin ucuz ve kolay elde edilebilir olması, bu el sanatının ceza infaz kurumları içerisinde cazip hale getirmiş ve bir boncuk işi kültürü oluşturmuştur (Kurt, 2014: 62). Türkiye’de boncuk iş yurtları Eskişehir, Kütahya, Gaziantep, İstanbul, Gebze, Bakırköy, Elazığ, Çorum, Sakarya, Erzurum, Oltu, Adana, Pozantı, Ankara, Sinop, Bursa, Samsun, Ordu, Trabzon, Gaziantep, Burdur, Gümüşhane, Adıyaman, İzmir, Bergama, Muğla, Fethiye ve daha birçok il ve ilçedeki cezaevlerinde faaliyet göstermektedir.

Ceza İnfaz Kurumları İş yurtlarında yapılan incelemelerde Kurt (2014), Yanar vd. (2013) açıkladığı gibi örme, dokuma, gibi el sanatı teknikleri ile yapılan boncuk işlerinde; tezgâh, iğne, tığ gibi basit el aletleri kullanılmaktadır. Bu aletlerin yardımı ile yapılan örgüler nazarlık, anahtarlık, duvar süsleri, duvar saati, bileklik, cüzdan, çanta, tespih, cevşen ve benzeri çeşitli kullanım eşyası olarak üretilmektedir. Ancak hapishane işi olarak bilinen ve tığ kullanılarak yapılan örme tekniği en fazla tercih edilen tekniktir. Bu teknik ile üç boyutlu çakmak kabı, anahtarlık, takı, cüzdan, çanta ve saya gibi çok çeşitli ürünler çalışılabilmektedir.

3.1. Hapishane İşi Yapımında Araç ve Gereç Özellikleri

Hapishane işi tekniğinde araç olarak, iğne ve tığ kullanılmaktadır. Naylon iplikten ve boncukların deliğinden geçebilecek incelikte uzun iğneler, boncuk dizme işleminde kullanılmaktadır. Uygun kalınlıkta tığ bulunmadığında 8–10 numara tığlar eğe, maket bıçağı ve zımpara ile inceltilerek istenilen incelik ve biçim sağlanmakta, gürgen ağacından hazırlanmış bir sapa monte edilmektedir. Belirli kalınlıkta çiviler de tığ yapımında kullanılmaktadır. Bazı ustalar örgü tekniğine göre de farklı tığlar kullanılmaktadır (MEB, 2012: 48). Tığ kalınlığı ipliğin kalınlığına göre belirlenmekte, kalın iplikler ile kalın tığ, ince ipliklerde ise daha ince tığ seçilmektedir. Hazır satılan tığlar pek tercih edilmemekte, inceltilmektedir. Satın alım yoluyla elde edilemediğinde ise hükümlüler tarafından, “radyo anteninden tığ yapıldığı” belirlenmiştir.

Hapishane işi örgülerde gereç olarak boncuk ve naylon iplik kullanılmaktadır. Sipariş ile iş yurdunda taş veya kum boncuğu ya da inci boncuk olarak isimlendirilen yuvarlak biçimli boncuklar “dal” olarak ifade edilen ipliğe dizili biçimde alınmaktadır. Her dalın içinde 12 dizi boncuk, her dizide ortalama 360 ile 390 adet arasında boncuk bulunmaktadır. Boncuklar küre biçiminde ve 1,5-2 milimetre çapındadır (Resim 3).Yapılacak ürün için desen göz önüne alınarak, çoğunlukla siyah, yeşil, mavi, kırmızı, sarı ve beyaz renkte mat veya parlak boncuklar belirlenen desene göre seçilmektedir.

Hammaddesi sentetik olan iplikler, parlak, çeşitli kalınlıkta ve renklerde olmaktadır. İstenilen örgü sıklığına göre naylon ipliklerin bükümü ve kalınlığı değişmektedir. 4 numara iplik ile yumuşak bir yüzey elde edilirken 6 numara iplik ile orta sertlikte örgüler ortaya çıkmakta, 8 numara iplik ile daha sert örgüler yapılmaktadır. Tutuklu ve hükümlüler, “ 8 numara iplik ile yapılan örgülerin kaba görüldüğü için tercih etmediklerini, 4 numaralı iplik ile örülenlerin ise tam tersine zayıf görüldüğünü ve ipliğin ince olmasından örgünün yavaş ilerlediğini belirterek, çoğunlukla 6 numara iplik kullandıklarını” ifade etmişlerdir. Hükümlüler, “Beyaz renk ipliği boncuk renklerine uyum sağladığı ve rahatlıkla görebildikleri için tercih ettiklerini, siyah rengi görmekte zorlandıklarını” da belirtmişlerdir.

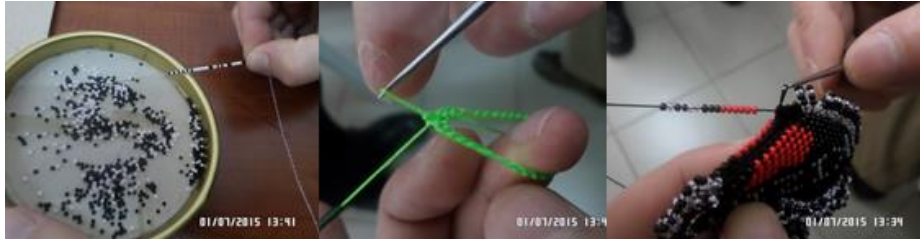
Resim 3. İplik, Tığ ve İnci Boncuk Dalları (Cezaevi İş Yurdu, Somçağ:2015)

3.2. Hapishane İşi Örgü Tekniği

İş yurdunda boncuk işini yeni öğrenecek tutuklu ve hükümlüler, öncelikle zaman alıcı bir işlem olan boncuk dizmeyi gerçekleştirmektedir. Milimetrik kâğıda çizilen ve renklendirilen desen şemasına göre, ipliğe belirlenen sayı ve renge göre dizilmesi tamamlanmış boncuklar ile örgü aşamasına geçilmektedir.

Boncukların ipliğe dizilmesinden sonra deneyimli hükümlülerin yönlendirmesi ile temel tığ örgü tekniklerinden basit (sık) ilmek tekniği ile

Cezaevlerinde Boncuk İşi Yapımı... The Meric Journal Cilt:6, Sayı:15,Yıl:2022
her ilmeğin arasına bir boncuk yerleşecek biçimde örülmeştir. Boncukların tamamı, örgünün yüz tarafında bulunmaktır. Desen şemasında her bir milimetrik kare, bir ilmek sayısını göstermektedir. Şemayı çoğunlukla tutuklu ve hükümlüler çizmekte belirlenen ürünün ölçüsüne göre desen biçimlendirilmektedir. Desen karmaşık ve çok renkli ise, ipliğe boncuk dizim işlemi zaman almakta, yanlış sayıda ve renkte boncuk dizildiğinde ise desen bozulmaktadır. Resim 4'te görüldüğü gibi iğneye naylon iplik geçirildikten sonra boncuklar dizilmekte ve ipliğe uygun kalınlıkta tığ ile örgüye başlanılarak devam edilmektedir.

Resim 4. Boncuk Dizme, Örgü Başlangıcı ve Çift Örgü Yapımı (Cezaevi İş yurdu, Somçağ:2015)

3.3. Hapishane İşi Saya Örgüsü

Boncuk işi sayalar, ucu kancalı el aleti olan tığ ile ipliğe dizilmiş boncukların sık (basit) ilmek tekniği ile örülmesinden elde edilmektedir. Desene göre birkaç renk ile örülmesinin yanında genellikle siyah veya beyaz olmak üzere tek renk örgüler de yapılabilmektedir. Resim 5'te renkli boncuklar kullanılan sık ilmek örgünün arka ve ön yüz (boncuklu) tarafı görülmektedir.

Resim 5. Arka ve Ön Yüz Örgü Dokusu (Cezaevi İş Yurdu, Somçağ:2015)

Saya, "çift örgü-kör örgü" olarak isimlendirilen iki kattan oluşan, her iki yüz olarak, tüm çevresi dönülerek, örülmeştir. Çift katlı örülen bu örgü yönteminde başlangıç kısmı ve her iki yanı kapalı, örgünün sonlandığı kısım

Cezaevlerinde Boncuk İşi Yapımı.... The Meric Journal Cilt:6, Sayı:15,Yıl:2022
açık olarak bırakılmaktadır. Örgüler iki katlı örüldüğünden torba görünümündedir. Resim 6’da Sincan cezaevi iş yurdunda bir hükümlünün çalıştığı ürün görülmektedir. Ürün cüzdan olarak yapılmakla birlikte saya ile aynı teknikte örülmekte, sadece biçim ve boyut farklı olmaktadır.

Resim 6. Sık İlmek Tekniği ile Çift Katlı Örgü (Cezaevi İş Yurdu, Somçağ:2015)

Sayalar çoğunlukla terlik sayısı olup burnu kapalı veya açık örülebilmektedir. Saya modeline bağlı olarak desende kullanılan renk çeşitliliği ve motif özelliği bir çift sayanın yapım sürecini belirlemektedir. İş yurdunda çalışan hükümlülerin ifadesine göre, “Boncuklar ipe dizildikten sonra bir çift terlik sayısı en az birkaç günde örülebilmektedir. Desene göre boncuk geçirme ile süreç bir haftayı bulmaktadır. Desensiz tek renk yapılacaksa süre kısalmaktadır”.

Hapishane işi örgü sayalar, “basit ilmek” adı verilen teknik (ipliğin tığa farklı biçimlerde sarılarak ilmek çıkartma) ile yapılmaktadır. Örgü, ayakkabıya dönüştürüleceği zaman kapalı kenarlarından kesilerek bir çift saya olarak üretime girmektedir (Somçağ, 2018: 493). Çift katlı örülmesindeki amaç, hükümlüler tarafından “Her iki tek sayanın birbirinin aynı ölçüsünde olması ve zaman tasarrufu” olarak açıklanmaktadır. Resim 7’ de basit ilmek tekniği ile çift örgü (çift kat) terlik sayasının üç tarafından kesilmeden öncesi torba biçimindeki görünümü sunulmaktadır.

Resim 7. Terlik Sayası (Akbacakoğlu Koleksiyonu, Somçağ:2015)

İş yurdunda çalışan hükümlüler, fuarlarda sergilenmek ve cezaevi satış mağazaları için küçük hediyelik eşya örmekte iken “ayakkabı sayalarını sipariş üzerine istenilen formlarda ördüklerini, uzun yıllardır nadiren sipariş alındığını” ifade etmişlerdir. Tutuklu ve hükümlülerden alınan bilgilere göre yaptıkları ürünler ile hapisane işi sayanın aynı teknik ve yöntemle örüldüğü tespit edilmiştir. Aynı tekniğin kullanılması yoluyla dikiz aynası süsü, anahtarlık, kalemlik, bozuk para cüzdanı gibi küçük hediyelik eşya yapıldığı belirlenmiştir.

İncelemenin yapıldığı gün, örülmüş veya örülmekte olan saya örneğine ve saya desenine rastlanmamıştır. Bir desen örneği (resim 8) hükümlülere gösterildiğinde, “Aynı desende geçmiş yıllarda az sayıda saya ördüklerini artık talep olmadığı için desenin ellerinde olmadığını, talep gelirse desen hazırlayabileceklerini veya ellerine verilen deseni istenilen şablona göre örebileceklerini” ifade etmişlerdir. Hapisane işi tekniği ile sayaların günümüzde pek örülmemesinden dolayı geleneğin sürdürülebilirliği ve geleneksel bilgi aktarımının azaldığı da düşünüldüğünde Mehmet Akbacakoğlu’na ait koleksiyonda bulunan saya örneklerinin önemi daha da artmıştır.

4. İŞ YURDUNDA BONCUK İŞİ ÇALIŞMANIN TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Araştırmanın yapıldığı L-1 tipi Ankara Sincan cezaevi boncuk iş yurdunda ve diğer boncuk iş yurtlarında çalışmak isteyen tutuklu ve hükümlüler; cezaevi müdürü, teknik personel, öğretmen, psikolojik danışman, baş memur ve idare memurundan oluşan kurul tarafından çeşitli yönlerden incelenip onay aldıktan sonra çalışabilmektedirler (Somçağ, 2021: 212). Aylık maaş karşılığında puantaj tutulmakta, gelen siparişler doğrultusunda ihtiyaca göre çalışması gereken hükümlü sayısı

Cezaevlerinde Boncuk İşi Yapımı... The Meric Journal Cilt:6, Sayı:15,Yıl:2022
belirlenmektedir. Hükümlüler sigortalı olarak haftanın beş günü 08: 30- 17: 00 saatleri arasında çalışmaktadır. Yapılan işe göre iş yurdunda çalışacak tutuklu ve hükümlü sayısında değişiklik yapılabilmektedir.

Hapishanede ek gelir kazanmak, boş zamanı verimli hale getirmenin yanı sıra rehabilite olmaları amacıyla iş yurdunda çalışan hükümlüler, “Boncuk işi ile uğraşırken zamanın nasıl geçtiğini fark etmediklerini, ruhen rahatlayarak huzur bulduklarını, kendilerini işe yarar hissettiklerini ve aldıkları ücretin bazı küçük ihtiyaçlarını karşıladığını” ifade etmişlerdir.

Ayrıca “Yalnızlıklarını unutarak, iş yurdunda çalışan diğer hükümlüler ile dostluk ve dayanışma içerisinde dertlerini paylaştıklarını ve çalışırken günün hızlı geçtiğini” söylemişlerdir. Tutuklu ve hükümlüler, “Hapishane işi yapımında renkli boncuklar ile motif uygulanan örgülerde dalgın olmamaları gerektiğini, yanlış renkte boncuk geçirilirse örgüde hatanın görüldüğünü, bu durumun stres yarattığını” açıklamışlardır.

Bazı hükümlüler cezaevinden tahliye sonrası “ hapishane işi yapmayı düşünmediklerini, bu iş ile geçimlerini sağlayamayacaklarını, ancak belki hobi olarak devam ettirebileceklerini” söylerken bazıları ise, “kesinlikle düşünmediklerini” ifade etmiştir.

Tutuklu ve hükümlülerden birisi, “uzun yıllardır bu iş yurdunda çalıştığını, geçmiş yıllarda saya ördüğünü” söylerken diğerleri, “ Hiç saya örmediklerini ”belirtmiştir.

Ayrıca bu araştırma için yapılan ziyaretin “Kendilerini mutlu ettiğini ve hapishane işi örmenin önemli olduğunu gördüklerini, kültürel miras olarak değerlendirdiğini bilmediklerini” açıklamışlardır.

5. MEHMET AKBACAĞOĞLU KOLEKSİYONUNDAN HAPİSHANE İŞİ SAYA ÖRNEKLERİ

Çalışmanın bu kısmında Ayakkabı Dünyası mağazalarının sahiplerinden Mehmet Akbacakoğlu'nun koleksiyonunda bulunan saya örnekleri; yapıldığı cezaevi, dönem, yapımında kullanılan araç-gereç, teknik, biçim, renk, motif ve kompozisyon yönünden incelenmektedir. Sayalar incelendiğinde farklı illerde ve yıllarda yapılmalarına rağmen birçok ortak nokta bulunmuştur.

Akbacakoğlu'nun ifadesine göre, koleksiyonda bulunan sayalar, “1950’li yıllardan itibaren Afyonkarahisar, Eskişehir ve İstanbul cezaevlerinde örülmüştür. Ancak Kütahya, Ankara ve başka illerdeki cezaevlerinde de o yıllarda saya örüldüğünü” belirtmiştir. Sayaların ortak

Cezaevlerinde Boncuk İşi Yapımı... The Meric Journal Cilt:6, Sayı:15,Yıl:2022
özellikleri; desenlerin benzerliği, aynı renklerde yuvarlak boncuklar kullanılması, örgünün beyaz 6 numara naylon iplik ile ve sık ilmek veya sık iğne olarak isimlendirilen basit ilmeklerle aynı şablona göre örülmüş olmasıdır. Sayalar terlik yapımı için burun açık, ağız kısmı köşeli biçimlendirilmiş ve aynı ebatlarda olup aynı şablona göre örülmüştür. Farklı cezaevlerinde aynı renk, desen ve biçimde örülen sayaların, hükümlülerin yer değiştirmelerinde gittikleri cezaevine desen şemalarını da götürdüklerini düşündürmektedir. Bitkisel motiflerden oluşan desenlerin çevresi, siyah boncuklarla sıralanarak çerçeve içine alınmıştır.

Resim 8’de verilen ilk örnek, diğerleri gibi sık (basit) ilmek ile beyaz renkte iplik ile çift katlı olarak Afyonkarahisar cezaevinde örülmüştür. Boncukların beyaz, kırmızı, sarı, yeşil ve siyah renkleri kullanılmıştır. Burnu açık yapılan sayanın ortasından kısa bir dal üzerinde sekiz yapraklı çiçek motifi, motifin her iki tarafından çıkan dallarda yeşil yaprak ve tomurcuklar görülmektedir. Kompozisyon motiflerin çevresini saran sarı ve kırmızı renklerde bordür ve bir sıra siyah boncuklar ile tamamlanmıştır.

Resim 8. Terlik Sayası 1

İkinci saya örneği Eskişehir Cezaevinde aynı şablonla terlik olarak yapılmış, desende görülen sekiz yapraklı çiçek motifinin ortası yeşil, taç yaprakları turuncu renk boncuk ile örülmüştür. Resim 9’da görülen sayada turuncu-yeşil boncuklarla bordür, bordürün çevresi siyah boncuklarla iki sıra çevrelenmiştir.

Resim 9. Terlik Sayası 2

Üçüncü örnekte diğerk sayalarda olduğu gibi zemin beyaz boncuktan örlümüştür. Gül motifinde sarı ve kırmızı, yapraklarda yeşil renkli boncuk kullanılmış, terliğın iç ve dış ağız kenarlarındaki köşelere lale motifi yerleştirilmiştir. Desenin çevresi fotoğraf 8’de görülen örnek gibi siyah boncukla sınırlandırılarak kompozisyonu tamamlanmıştır. İstanbul Cezaevinde örlenen saya, Resim 10’da görölmektedir.

Resim 10. Terlik Sayası 3

6. SAYALAR VE GÜNÜMÜZDE İŞ YURTLARINDA ÇİFT ÖRGÜ TEKNİĞİ İLE ÖRÜLEN ÜRÜNLERİN BENZERLİKLERİ

Geçmişte sıklıkla hapisane işi sayalardan ayakkabılar yapılırken günümüzde tercih edilmemesi, moda olmaması ve genç nesil tarafından pek bilinmemesi gibi nedenlerle eskisi gibi hapisane işi sayaların örülmediği ve dolayısıyla pek fazla ayakkabı üretilmediği belirlenmiştir.

Günümüzde Sincan cezaevi ve diğer cezaevleri iş yurtlarında üretilen ürünlere bakıldığında ipe boncuk dizmek için iğne, örmek için tığ kullanılmaktadır. Ürünler yine sık ilmek tekniği ve çift kat 6 numara beyaz ve az da olsa siyah naylon iplik ile örülmektedir. Özetle araç ve gereçlerde farklılık bulunmamakta boncuklar Hindistan veya Çek Cumhuriyetinden Türkiye'ye gelmekte ve kurum tarafından teknik şartnamelere göre satın alınmaktadır.

Boncuk renkleri eski yıllarda olduğu gibi sarı, kırmızı, mavi gibi ana renklerin çeşitli tonlarıdır. Ana renklerin yanında turuncu, yeşil vb. diğer ara renklerle siyah ve beyaz da kullanılmaktadır. Pastel tonların tercih edilmediği çoğunlukla canlı renklerin kullanıldığı dikkati çekmektedir. İş yurdunda çalışan tutuklu ve hükümlüler, “Canlı renklerin daha çok satıldığını o nedenle yaptıkları ürünlerde dikkati çeken, çarpıcı renkleri tercih ettiklerini” söylemişlerdir.

Sayalarda gül, lale gibi çiçek, tomurcuk ve dallardan oluşan bitkisel desenler simetrik düzende çalışılmıştır. Desenler siyah renkte boncuklar ile çerçevelenerek kompozisyona belirleyici bir canlılık katılmıştır.

Sincan cezaevi iş yurdunda ve diğer iş yurtlarının çalıştığı cüzdan, anahtarlık, duvar süsü vb. küçük ürünlerde de aynı renkler ile simetrik bir kompozisyon görülmektedir. Sipariş üzerine “Allah” gibi dini yazılar, spor takımları ile kadın ve erkek ismine özel yazılarda ürünleri süslemektedir. Anahtarlık, boyun süsü, bozuk para cüzdanları canlı renklerde kum boncukları ile simetrik bitkisel desen ve yazılarla süslenerek, basit ilmek tekniği ile çift kat örülmektedir. Sincan cezaevi iş yurdu ile Ankara Ceza ve Tevkif Evleri İş Yurtları Ürün ve El Sanatları fuarlarından bazı ürünler resim 11’de verilmektedir.

Resim 11. Çift Örgü Tekniği İle Yapılmış Hediyelik Ürünler
(Cezaevi İş Yurdu ile Ürün ve El sanatları Fuarı)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de cezaevlerinde hapisane işi tekniği ile örülen sayalar birçok ülkede yapılan boncuk işi sayalardan tamamen farklıdır. Bu nedenle hapisane işi sayalar geleneksel ayakkabı kültüründe ayrı bir yere sahiptir.

Ankara ili Sincan L-1 cezaevi iş yurdunda alınan bilgilere göre; sipariş ile örülen sayalara yıllardır pek talep gelmediği belirlenmiştir. İş yurdundaki incelemelerde ve Adalet Bakanlığı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İş Yurtları Kurumunun bazı illerde ve Ankara’da her yıl düzenlediği ürün ve el sanatları fuarlarında da hapisane işi sayalara rastlanılmamıştır. Beş yıl boyunca, fuarlarda boncuk iş yurdu bulunan cezaevi stantlarında görevli memurlardan saya örüldüğüne dair net bilgi alınamamıştır. Cüzdan, anahtarlık, araçlar için dikiz aynası süsü ve saat gibi küçük ürünler hazırlanmakta, cezaevi kantini, satış mağazaları ve fuarlarda satışa sunulduğunda kolaylıkla satılabildiği saptanmıştır.

Bu ürünlerin örülmesinde de sayalarda olduğu gibi, aynı araç ve gereçler ile aynı teknik kullanılmaktadır. Hediyelik eşyalar, saya renkleri ile hemen hemen aynı tonlarda olup, sık ilmek tekniği ile örgü çift kat örülmektedir. Araç-gereç ve örgü tekniği yönünden saya ve diğer ürünler arasında farklılık azdır. İş yurdunda öğrenilen bu sanatın, hükümlüleri ruhen dinginleştirdiği, keyif verdiği, zamanın geçişini fark etmedikleri, olumsuz

Cezaevlerinde Boncuk İşi Yapımı... The Meric Journal Cilt:6, Sayı:15, Yıl:2022
düşüncelerden uzaklaştıkları, kişi ve olaylara daha olumlu baktıkları,
kazançlarının az da olsa bazı gereksinimlerini karşıladığı belirlenmiştir.

Özel koleksiyonda bulunan saya örneklerinin 1955-1970 yılları arasında farklı cezaevlerinde beyaz, kırmızı, turuncu, yeşil, sarı ve siyah renkli boncuklar ile örüldüğü tespit edilmiştir. Gül, lale ve çok yapraklı çiçek motifleri stilize edilmiş, örgü tekniğinden dolayı geometrik formlarda biçimlenerek simetrik düzende desen oluşturulmuştur. Bu sayalar 50-65 yıl önce Eskişehir, Afyonkarahisar ve İstanbul cezaevlerinde sıkilmek tekniği ile çift kat örülmüştür. Araç olarak iğne ve tığ, gereç olarak 6 numara çoğunlukla beyaz, nadiren siyah naylon iplik ve çoğunlukla beyaz, siyah, turuncu, kırmızı, mavi, sarı ve yeşil kum boncukları kullanılmıştır.

Tutuklu ve hükümlülerin 1970 yıllarına kadar örmüş oldukları sayalar; karakteristik özellikleri olan, geleneksel unsurları aktaran, toplumsal ayak giyim değerlerini yansıtan, maddi kültür ürünlerindedir. Kültürel kimliğimizi yansıtan hapisane işi örgü sayalar, ayakkabı kültürümüzde yeniden yapılandırılarak güncel yaşam koşullarına göre uyumu sağlanmalı ve gelenek aktarımı devam ettirilmelidir. Bu zengin ve tükenmekte olan el sanatı mirasına farkındalık sağlanması, devam ettirilebilmesi ve geleceğe taşınması kültürel mirasın sürdürülmesi konusunda önemli görülmektedir.

Zengin bir kültürel birikime sahip maddi kültür ürünü hapisane işi sayaların günümüzde yapımının sağlanması ve gelecek kuşaklara aktarılması için bazı öneriler geliştirilmiştir:

* Hapisane işi tekniği ile örülmüş sayalar, kayıt altına alınarak belgelenmeli gerekirse revizyondan geçirilerek sergilenmeleri sağlanmalı, sayalardan üretilmiş ayakkabılar yurt dışı fuar, festival gibi etkinliklerde tanıtılmalıdır.

* Boncuk işi sayaların tasarımcı ve modelciler tarafından, yeni model ve motiflerle yorumlanması, ayakkabı üretiminde çeşitlilik sağlayacak, iş yurtlarında çalışan tutuklu ve hükümlü sayısını artıracaktır.

* Boncukların, birbirine uyumlu renklerden seçilerek, farklı örgü teknikleriyle birlikte kullanılması saya örgülerini geliştirecektir.

* Boncuk işi atölyelerinde çoğunlukla erkek tutuklu ve hükümlüler hapisane işi küçük ürünler yapmaktadır. Geçmişte de bu sayalar erkekler tarafından üretilmiştir. Hapisane işi örme tekniği ile malzeme, renk, desen, kompozisyon ve tasarım konularında kadın tutuklu ve hükümlülere eğitim verilerek üretime katılmaları sağlanmalıdır.

* Bu sanatın sadece cezaevleri ile sınırlı kalmayarak, belediye kurslarında ve halk eğitim merkezlerinde de yaygınlaşması için çalışmalar yürütülmelidir.

* Yapılan ürünler, Kültür ve Turizm Bakanlığı satış mağazalarında sergilenmeli ve internet sitesinde tanıtımı ve satışı yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

Akalın, S., Yılmaz, A. ve Seyhan, N. (1993). *Ayakkabıcılık Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.

Atik, Ş. (2007). *Çağlar Boyu Boncuk: Boncuk, İnanç, Güç ve Güzellik*. İstanbul: Seçil Ofset.

Boncourt, L. ve Chamisso, A. (1987). Boncuk. Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi içinde. (Cilt 4, ss. 413-414). İstanbul.

Belli O. (2010). *Urartu Takıları*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları.

Çoruhlu, Y. (2007). “Orta ve İç Asya’da Kazı Ve Araştırmalarda Elde Edilen Materyale Göre Erken Devir Türklerinde Çizme”. (Emine Naskali Gürsoy). *Ayakkabı Kitabı*. (2. Baskı), İstanbul: Kitabevi, s.347- 356.

Darga, M. ve Konyar, E. (2007). Boncuklar Dizilir Zamana. Muhibbe Darga (Ed.), *Gönül Paksoy Koleksiyondan Kreasyona Boncuk / Koleksiyon* içinde. (28-31). İstanbul: Rezan Has Müzesi Yayınları.

Elibal, İ. (2009). “Hükümlülerin Açık Cezaevlerindeki İş Yurtlarında Düzenlenen İş ve Meslek Eğitimi Etkinliklerine Yönelik Görüşleri”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kastan, C. (2007). *Ayakkabı Teknolojisi*. Konya: 2. Baskı.

Kurt, G. (2014). (Turkey, Ankara). Traditions in Turkey Beading. (Based on Workshop Penal Colony) 58-65//Design. Art. Industry: International collection of scientific papers. Issue 2, executive editor Ph.D. N. M. Shabalina. Chelyabinsk, 124 p. ISSN 2312-6116.

Kurt, G. (2011). *Akdeniz Bölgesi Boncuk Oyalarından Yapılan Ürünlerin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2012). *El Sanatları Teknolojisi*. Boncuk Aksesuarları. Ankara.

Cezaevlerinde Boncuk İşi Yapımı... The Meric Journal Cilt:6, Sayı:15, Yıl:2022
Somçağ, H. (2018). Boncuk işi (Hapishane İşi) Sayalardan Üretilen Ayakkabılar: Mehmet Akbacakoğlu Koleksiyonundan. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*. C:6. S: 15. S: 489-500.

Somçağ, H. (2021). Cezaevleri İş Yurtlarında Ayakkabı Üretimi. *Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi*. C:3. S: 7. S:211-232.

Ürün ve Hizmet Kataloğu (?). Ceza İnfaz Kurumları İle Tutukevleri İş Yurtları Kurumu. Hazırlayan Ar-ge Şubesi. Basım: Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu Matbaa Atölyesi. Ankara.

Yanar, A., Erdoğan, Z., Kayabaşı, N., ve Söylemezoğlu, F. (2013). Tutuklu ve Hükümlülere El Sanatları Eğitimi Verilmesi ve Sonuçlarının İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (1). Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32365>

Elektronik Kaynaklar

Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı Ceza İnfaz Kurumları İle Tutukevleri İş Yurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanun (2021). <https://iydb.adalet.gov.tr/> Erişim tarihi: 08.02.2022.

<http://www.ezakwantu.com/Gallery%20Trade%20Beads%20Slave%20Beads%20African%20Curr> Erişim Tarihi: 10.01.2018.

<http://astepintothebatashoemuseum.blogspot.com/2014/02/the-beauty-of-beads.html> Erişim Tarihi: 06.01.2022.

<https://artsandculture.google.com/asset/pair-of-men-s-slippers-decorated-with-glass-beads-c-young-of-swaffham/BgFzteohEvkivQ> Erişim Tarihi: 30.06.2021

<https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/25.+archaeological+artifacts/1127393> (Erişim Tarihi: 30.06.2021).

Kaynak Kişiler

Ankara Sincan L-1 Tipi Kapalı Cezaevi İş Yurdunda Çalışan Tutuklu ve Hükümlüler Görüşme Tarihi: 2015

Ankara Ürün ve El Sanatları Fuarlarında Görevli Ceza İnfaz Kurumu Memurları. Görüşme Tarihi: 2015-2019

Cezaevlerinde Boncuk İŖi Yapımı.... The Meric Journal Cilt:6, Sayı:15,Yıl:2022
Akbackakođlu, Mehmet. Ayakkabı Dũnyası Mağazaları, Ankara Ofisi,
Görüşme Tarihi: 2015 ve 2021. Ankara.

Yayına Geliş Tarihi:04/03/2022
Yayına Kabul Tarihi:10/04/2022
Online Yayın Tarihi:25/04/2022

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt:6, Sayı:15, Yıl:2022, Sayfa:100-112
ISSN: 2587-2206

SAĞLIKTA DİJİTALİZASYON: İLERİ YAŞ BİREYLERİN SAĞLIK BAKIMINDA KULLANILAN BİR UYGULAMA

Özlem ALADAĞ BAYRAK¹
Gülüm Burcu DALKIRAN²

Özet

Dijital teknolojiler hayatımızı şekillendirmekle birlikte benliğimizi ve dünya hakkındaki görüşümüzü etkilemektedir. Günümüzde, dijital teknolojiler insanoğlunun yaşam alanlarının her noktasında olmakla birlikte dijitalizasyon ve dijitalleşmenin sağlık sektörüne girmesiyle, hastaların gerek ayaktan gerekse hastanelerde tedavi edildiği sağlık sistemlerindeki klasik yollar, temel yerini teknolojik yeniliklere bırakmıştır. Bu nedenle hastalara 'yönetilen bakım modelleri' gibi yaklaşımlarla rehberlik etmek sağlık hizmetlerindeki önemini her geçen gün artırmaktadır. Bunun yanında, dünyada artan yaşlı nüfusu nedeniyle, nüfusun yaşlanmasına yönelik kapsamlı bir halk sağlığı eylemine acilen ihtiyaç duyulduğu bilinmektedir. Aynı zamanda teknolojik yenilikler, tüm dezavantajlı gruplara (engelliler, yaşlılar vb.) ve herkese tıbbi bakım sağlamanın yeni yollarını sunma beklentisiyle, sağlık sistemindeki mevcut süreçleri optimize etmek için potansiyel araçlar olarak kabul edilmektedir. Betimsel nitelikteki bu çalışmada, yaşlı bakımı açısından sağlık sistemlerindeki dijitalleşmeyi değerlendirmek amacıyla DSÖ birincil veri kaynaklarına dayalı analizler ve raporlar incelenerek, çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yönteminden yararlanılmıştır. Veriler, 1 Ocak 2017 ile 1 Ocak 2021 tarihleri arasında Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) resmi web sitesinden ve 'www.medbox.org' ve 'www.diaglobal-org' gibi ilgili web sayfalarından elde edilmiştir. Bu çalışmada da tespit edildiği üzere; Dünya çapında hızla yaşlanan nüfus bağlamında sürdürülebilir uzun vadeli bakım sistemleri oluşturmak için DSÖ tarafından 'yaşlılar için bütünlük bakım (YBB)' yaklaşımı geliştirilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü, sağlık ve sosyal hizmet uzmanlarının yaşlıların bakım süreçlerini iyileştirilmesine yardımcı olması amacıyla geliştirilen dijital bir sağlık teknolojisi aracına ihtiyaç duyulduğuna dikkat çekmektedir, çünkü; dünya nüfusu hızla yaşlanmakta ve 2050 yılına kadar her beş kişiden birinin 60 yaşın üzerinde olacağı hesaplanmaktadır. Bu yeni interaktif uygulama, toplumda bakıma muhtaçlık riski taşıyan yaşlıları tarama sürecinde sağlık ve sosyal bakım çalışanlarına rehberlik etmek, yaşlıların sağlık ve sosyal bakım ihtiyaçlarının kişi merkezli bir değerlendirmesini yapmak ve kişiselleştirilmiş bir bakım planı tasarlamak amacıyla kullanılacaktır. Uygulama aynı

¹ Trakya Üniversitesi, / Yabancı Diller Bölümü, oabayrak@trakya.edu.tr, ORCID No:0000-002-4631-82712

² Trakya Üniversitesi, Trakya Üniversitesi / Edirne Sosyal Bilimler MYO, Turizm ve Otel İşletmeciliği, burcudalkiran@trakya.edu.tr, ORCID No:0000-002-7396-8771

Sağlıkta Dijitalizasyon: İleri Yaş... The Meric Journal Cilt:6, Sayı:15, Yıl:2022
zamanda hükümetler ve kuruluşlar tarafından kişiselleştirilmiş bakım sağlama sürecinde
sağlık ve sosyal bakım çalışanlarını eğitmek için de kullanılabilir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Sağlık, Yaşlılar, Sosyal Bakım, Dijitalleşme, Sağlık Yönetimi.

DIGITALIZATION IN HEALTH: AN APPLICATION USED IN HEALTH CARE OF ELDERLY PEOPLE

Abstract

Digital technologies are shaping our lives and affect our knowledge of the self and the world. Today, digital technologies are in every area of human being but by the entrance of digitization and digitalization in the field of healthcare systems, classical ways in healthcare systems where patients are treated either in outpatient medical practices or in hospitals, leaves their basic place to technological innovations. Guiding patients through the healthcare system such as 'managed care models' are playing an increasing role in the healthcare system. Besides, as growing population of elderly people in the world comprehensive public health action on population ageing is needed urgently. So, technological innovations are accepted as potential instruments for optimizing existing processes in the healthcare system, with the expectation of implementing new ways of providing medical care for all disadvantages groups (disabled people, elderly people etc.) and everyone. In this descriptive study, document review method is used to evaluate the digitalization in the field healthcare systems in term of care for older people. The data were obtained from the official website of the World Health Organization (WHO) and related web pages such as 'www.medbox.org' and 'www.diaglobal-org' between the first of January 2017 and the first of January 2021. As it found in this study; to build sustainable long-term care systems in the context of populations around the world ageing rapidly, the integrated care for older people (ICOPE) approach is developed and a new digital app has been launched by the WHO. The World Health Organization points out that this digital healthcare technology tool which aims to help health and social workers improve care for the elderly is needed because the world's population is ageing at a fast pace, with one in five people to be over 60 by 2050. This interactive app will be used to guide health and social care workers through the process of screening older people at risk of care dependency in the community and will be used to undertake a person-centered assessment of older people's health and social care needs and to design a personalized care plan. This app can also be used by governments and organizations to train health and social care workers during the process of delivering personalized care.

Keywords: Digital Healthcare, Elderly People, Social Care, Digitization.

GİRİŞ

Günümüzde teknolojinin hızla gelişmesi, bilgi sistemlerinin gelişerek yaygınlaşmasını da beraberinde getirmiştir. Dünyada son derece hızla gelişen teknoloji ile birlikte bilgi sistemleri, tüm organizasyonların, programların veya projelerin bel kemiğini oluşturarak kişisel ve sosyal hayatımızı hızlı bir şekilde değiştirmektedir. İnsan yaşamının birçok alanında kullanılan dijital teknolojiler, sağlık ve sağlık hizmetleri alanlarını da etkilemiş ve hizmet

kalitesini artırmak, iş verimliliğini yükseltmek ve güvenli bir hizmet arzı oluşturmak gibi olanaklar sağlamıştır. Sağlık sektöründe yaşanan dijitalleşmenin etkisiyle hastalıkların tanı, tedavi ve tedavi sonrası süreçlerinin takibi olumlu yönde gelişme göstermiştir. Aynı zamanda gelişen sağlık teknolojileri sayesinde online randevu, sağlık konusunda daha doğru bilgiye ulaşma, soru sorma ve bilgi alma vb. birçok hususta da hasta ve refakatçilerine çözümler sunulmaktadır. Ayrıca, Sanal Gerçeklik Teknolojileri arasında yer alan, Tele-Tıp, M-Sağlık, E-Sağlık, 3D Yazıcılar gibi teknolojilerin kullanımıyla insan sağlığının geliştirilmesini amaçlanmaktadır ve bu süreçte mobil sağlık, tele sağlık ve dijital hastane uygulamaları gibi inovasyonlar sağlık sektöründeki rolünün önemini artırmıştır.

Dünyada ilk olarak tarım devrimi ile başlayan nüfus artışı, sanayi devrimi ile tam bir nüfus patlamasına dönüşmüş ve 'Bilgi Teknolojisi ve Elektronik Çağ' ile devam eden nüfus artış oranı yukarıya yönlü bir ivmeyle devam etmiştir. Aynı zamanda, 1950'li yıllardan itibaren tıp, sağlık, beslenme ve hayat standartlarının yükselmesiyle hem nüfus artmaya devam etmiş hem de insanların ortalama yaşam süresi beklentisi artarak dünyadaki ileri yaş popülasyon oranı da yükselmiştir (Aksu, 2011). İleri yaş grubundaki insanların, yaşlılık dönemlerini sağlıklı ve fonksiyonel bir yaşam tarzı içinde geçirebilmesi için sağlık hizmetleri kapsamında sunulan; hastalıklardan korunma, nitelikli tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerinin olması, ulaşılabilir sağlık hizmetlerinin olması, sağlık alanında bilincin artırılması ile bu hizmetlerin sosyal bakış açısını kapsayacak şekilde planlanması ve uygulanması önem arz etmiştir (T.C. Kalkınma Bakanlığı Raporu, 2018). Ancak, temel ihtiyaçlar içinde olan sağlık hizmetlerinin karşılanması noktasında devletler yüklü maliyetlerle karşılaşmakta ve bu nedenle de hastanelerde ve sağlık hizmeti veren tüm işletmelerde, sunulan sağlık hizmetlerine ait maliyetlerin kontrol altına alınması hususu önemli bir konu başlıkları altına girmiştir (Kısakürek, 2010). Gelişen teknolojiyle birlikte, tüm dünyada harcamaların azaldığı ancak kalitenin arttığı bir sağlık bakım hizmetinin kullanımına geçilmesi için yeni arayışlar ve yeni modeller geliştirilmektedir. Bununla birlikte, dünyada artan yaşlı nüfus nedeniyle, nüfusun yaşlanmasına yönelik kapsamlı bir halk sağlığı eylemine acilen ihtiyaç duyulduğu konusu da ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda teknolojik yenilikler, tüm dezavantajlı gruplara (engelliler, yaşlılar vb.) ve herkese tıbbi bakım sağlamanın yeni yollarını sunma beklentisiyle, sağlık sistemindeki mevcut süreçleri optimize etmek için potansiyel araçlar olarak kabul

edilmiştir. Dünyada artan yaşlı nüfusunun sağlık bakım hizmetlerinin karşılanması ve sürdürülebilir sağlık hizmeti sunabilmesi amacıyla Dünya Sağlık Örgütü tarafından geliştirilen ‘yönetilen bakım modelleri’ gibi yaklaşımlarla hastaların bakım süreçlerini iyileştirilmesi amacıyla dünyadaki ülkelerinin programlarına dahil edilmeye başlanmıştır (Dünya Sağlık Örgütü, 2019).

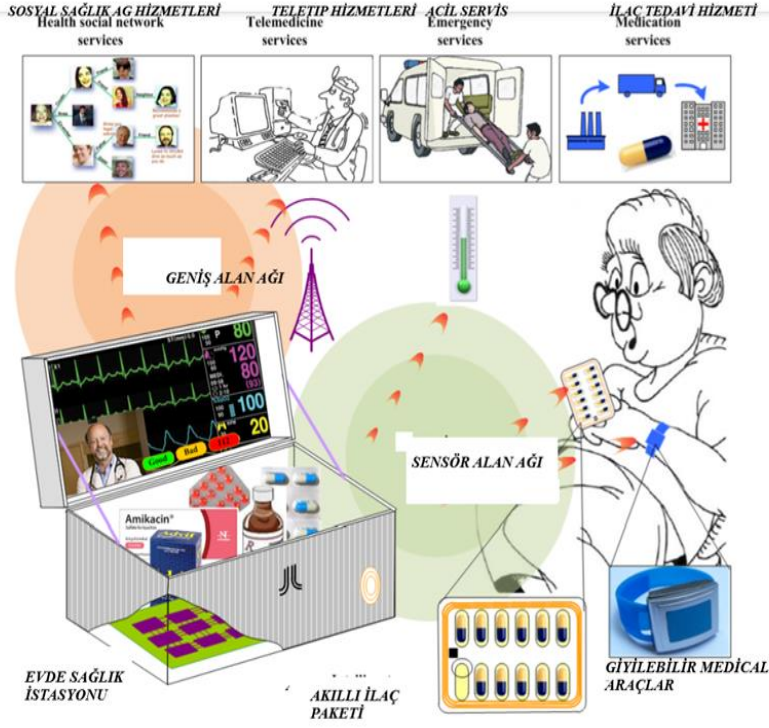
Hızla yaşlanan dünya nüfusunda 2050 yılına kadar her beş kişiden birinin 60 yaşın üzerinde olacağı hesaplanmıştır (BM, 2019). Bu süreçte, Dünya Sağlık Örgütü (2019), sağlık ve sosyal hizmet uzmanlarının yaşlıların bakım süreçlerini iyileştirilmesine yardımcı olması amacıyla geliştirilen dijital bir sağlık teknolojisi aracına ihtiyaç duyulduğuna dikkat çekmiştir. Bu interaktif uygulamaların, toplumda bakıma muhtaçlık riski taşıyan yaşlıları tarama sürecinde sağlık ve sosyal bakım çalışanlarına rehberlik etmesi, yaşlıların sağlık ve sosyal bakım ihtiyaçlarının kişi merkezli bir değerlendirmesinin yapılması ve kişiselleştirilmiş bir bakım planı tasarlaması amacıyla kullanılması planlanmıştır. Uygulama aynı zamanda hükümetler ve kuruluşlar tarafından kişiselleştirilmiş bakım sağlama sürecinde sağlık ve sosyal bakım çalışanlarını eğitmek için de kullanılabilceği bildirilmiştir (DSÖ, 2019). Bu çalışmada; son teknolojilerin sağlık alanına dijitalizasyon konu başlığıyla yansması, dünya çapında hızla yaşlanan nüfus için sürdürülebilir uzun vadeli bakım sistemlerinin oluşturması amacıyla geliştirilen ‘yaşlılar için bütünlük bakım (YBB)’ yaklaşımı ve DSÖ tarafından ortaya konan bir uygulamayı içeren bilgiler tartışılmıştır.

1.SAĞLIKTA DİJİTALİZASYON

Dijitalleşme kavramı “verinin, metnin ve görüntünün tek bir alt yapı üzerinden aktarılabilmesine, saklanabilmesine, toplanabilmesine, görüntülenebilmesine imkân tanıyan bir olgu” olarak tanımlanmaktadır (Aktaş, 2014). Tüm sektörlerde aktif olarak kullanılan kavram, toplum yapısı hakkında sosyolojik, kültürel ve ekonomik değerlendirmelerin yapılabilmesine olanak sağlamakta ve teknolojiyle iç içe olan toplumun dönüşümünü ifade etmektedir. Günümüzde kullanılan dijital teknolojiler ve dijitalleşme aracılığıyla iletişim şekilleri, iş ve işleyişler değişerek, yaşanan dönüşümler neticesinde yeni meslek grupları, pazarlar ve yeni hizmet arzları oluşmuştur. Sağlık alanındaki dijital değişimler, artan refah düzeyi ve artan ortalama yaşam beklentisi, dünya ülkelerini yaşlı nüfusun sağlık beklentilerini karşılama sürecini geliştirme ve iyileştirme çabası içine sokmuştur. Ülkemizde de sağlık sisteminde dijitalleşme süreci “Sağlıkta Dönüşüm Programı” ile 2003 yılında başlatılmıştır (Akdağ, 2012). Sağlık

verilerini toplama, depolama, analiz etme ve standardizasyon konusunda ulusal düzeyde yaşanan eksikliği gideren Sağlıkta Dönüşüm Programı sürecinde e-sağlık başlığı altında hazırlanan ‘Sağlık Bilgi Sistemi’ projesi karar verme aşamasında etkili bilgiye erişimin sağlanması yönünde önemli adımlardan biri olmuştur (Sağlık Bakanlığı, 2014). Aynı zamanda, Türkiye’de e-sağlık alanında, Sağlık Bakanlığı Mobil Uygulamalar Birimi ülkemizdeki sağlık hizmetlerine yeni bir dijital altyapı düzeni getirmeyi hedefleyerek Sağlık-Net, e-nabız, Aile Hekimliği Bilgi Sistemi (AHBS), Tele tıp, Elektronik Sağlık Kayıtları (ESK), Merkezi Hekim Randevu Sistemi (MHRS), e-reçete, Aşı Takip Sistemi, Ulusal Medikal Kurtarma Ekibi (UMKE) gibi uygulamaları hayata geçirmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2014).

Dünya Sağlık Örgütü de hazırladığı son raporunda sağlıkta dijitalizasyon ve verinin kullanımına dikkat çekilerek, küresel ortalama yaşam beklentisinin her geçen yıl artmasıyla verinin kullanımı için 2025 yılına kadar 535 milyar doların nesnelere interneti (IoT) için harcanacağını öngörmüştür. Global sağlık harcamaları artış trendine ve kişi başı sağlık harcamaları incelendiğinde harcamalarının Pakistan’da 54, ABD’de 11674 dolar gibi geniş bir açıda yer aldığı görülmektedir (TÜSAP, 2020). Dijital sağlık teknolojileri ve uygulamaları, insanların kendi sağlık durumlarını kendilerinin kontrol altında tutabildiği veya uygulanan tıbbi bakıma uyum sağlayabildiği ve aynı zamanda önleyici ve koruyucu sağlık protokollerini uygulamaya yönlendirici kişi ve sağlık hizmet sunucularıyla iletişimi sağlayan sistem ve araçlar olarak tanımlanmaktadır (Lupton, 2013). Koop ve arkadaşları (2008) tarafından yapılan bir araştırmada önümüzdeki on yılda, sağlık hizmeti sunum modelinin, 2020 yılında mevcut hastane merkezli, hastane-ev bakım dengeli modeline doğru ve 2030 yılında da nihai ev merkezli modele dönüşeceği ön görülmüştür. Bu durumda, IoT teknolojisinin sağladığı evde sağlık hizmeti hem geleneksel sağlık sektörü hem de BİT sektörü için umut verici olarak görülmüştür. Günümüzde ve gelecekte sağlık hizmetleri sektöründe, Sağlık-IoT hizmeti her yerde ve herkes için hizmet sağlayabileceği öngörülmekte ve bu durum ilerleyen zamanlarda kişiselleştirilmiş hizmet yapısıyla sağlık hizmetlerinin kariyer merkezli hasta merkezliye dönüşümünü hızlandıracağı düşünülmüştür (Liu ve ark. 2011, Klasnja ve ark. 2012, Plaza ve ark. 2011). Gelecekteki muhtemel, sağlık hizmetleri arzı kapsamında ‘Sağlık-Nesnelerin İnterneti’ döngüsünün olası tipik bir uygulama şemasına Şekil 1’de yer verilmiştir.

Şekil 1. Sağlık-Iot Döngüsü

Kaynak: Pang, Z. (2013). Technologies and Architectures of the Internet-of-Things (IoT) for Health and Well-being (PhD dissertation). Royal Institute of Tchnology Stockholm, Sweden.

Şekil 1 incelendiğinde; her yerde bulunabilen tanımlama, algılama ve iletişim kapasitesine sahip giyilebilir WSN cihazları (kablosuz sensör ağları) ya da ekipman, ilaç vb. gibi tüm nesnelere aracılığıyla 7/24 takip ve izlemeyle başlayan döngü (Alemdar ve ark. 2010), oluşan vaka durumunda uzaktan hizmet yoluyla; örn. acil durum tespiti ve ilk yardım, tele tıp ve uzaktan teşhis internet ve sağlık sosyal ağlar vb. gibi saha cihazları üzerinden hizmet sunulabilmektedir (Plaza ve ark. 2011, Klasnja ve Pratt 2012, Ludwig ve ark. 2012). Bu süreçte, IoT'nin küresel bağlantısıyla sağlanan tüm sağlık hizmetleri bilgileri (lojistik, teşhis, terapi, kurtarma, ilaç, yönetim, finans ve hatta günlük aktivite) etkili bilgi yönetimi aracılığıyla tüm değer zinciri boyunca toplanabilmekte, yönetilebilmekte ve kullanılabilir (Domingo, 2012). Kurumlar arası entegrasyonun sağlanmasıyla da hastane bilgi sistemleri hastanın evine kadar genişletilerek, toplumu, şehri ve hatta ülkeyi kapsayan daha büyük ölçekli sağlık hizmetleri sistemine entegre

Sağlıkta Dijitalizasyon: İleri Yaş... The Meric Journal Cilt:6, Sayı:15, Yıl:2022
edilebilmektedir (Serbanati ve ark. 2011, Yin ve ark. 2009 ve Liu ve ark. 2008).

Günümüzde fizyolojik veriler, sağlık teknolojileri ve uygulamaları arasında yer alan giyilebilir teknolojiler sayesinde uzun süre takip edilebilmesiyle yüksek tansiyon, diyabet ve benzeri rahatsızların hem erken teşhisi hem de acil tedavileri sağlanabilmektedir (Bonato, 2010). Ayrıca, sanal gerçeklik teknolojileri sayesinde sağlık hizmet komplekslerinin mimari tasarımı, artırılmış gerçeklikle cerrahi işlemler, uzaktan kontrollü cerrahi işlemler ve ameliyattan öncesi iş ve işleyişin planlanması, tedavi, koruyucu sağlık hizmetleri, hasta ve tıbbî eğitim, büyük tıbbî verilerin görselleştirilmesi gibi birçok uygulama sağlık-IoT bağlamında yer almaktadır (Moline, 1997). Tele-tıp uygulamalarının amacı; ulaşımın zor olduğu bölgelerdeki sağlık hizmetlerine erişimi sağlamak ve böylece hizmete erişim artarken maliyetleri azaltmak, akut ya da kronik tüm şikayetlere anında müdahale etmek ve sağlık kuruluşlarında gerçekleşen hizmet sunumunu sağlık çalışanının evine kurulacak uydu klinikler veya akıllı telefonlar üzerinden sağlanabilmektedir (Dorsey ve Topol, 2016). Sağlıkta dijitalizasyon başlığı altında yer alan; akıllı cep telefonları, hasta takip cihazları, kişisel dijital asistan görevi gören cihazlar ve diğer kablosuz cihazların GPRS (Genel Paket Radyo Hizmeti), üçüncü, dördüncü ve beşinci nesil telekomünikasyon sistemleri (3G,4G ve 5G), GPS (konum belirleme), Bluetooth, kısa mesaj ve sesli mesajlaşma gibi işlev ve uygulamalar m-Sağlık başlığı altında yer almaktadır (World Health Organization, 2013). Sağlık kuruluşunun iş sürecini etkileyen internet uygulamaları ve internetle ilgili teknolojiler ise e-Sağlık sistemi altında değerlendirilmektedir (Broderick ve Smaltz, 2003).

2.DÜNYADAKİ YAŞLI POPÜLASYONU VE SAĞLIK

Sağlık hizmetleri genellikle yaşlı bakım hizmetlerinden ayrı bir şekilde düşünülmektedir. Ancak, yaşlı popülasyondaki artış beraberinde iş gücü piyasasındaki dengeleri de değiştirerek, ileri yaş bireylerin aktif işgücüne katılım oranındaki düşüşe neden olmuş ve yaşlı bireylerin sağlık hizmetleri sisteminin önemli bir hasta grubunu oluşturmasını sağlamıştır. Bu durumda, etkin bir sağlık hizmeti arzı planlanmasının olmaması, bütün olarak sağlık bakım sistemleri üzerinde olumsuz bir etkiye neden olabileceği bilinmektedir. Bu nedendir ki, bölgeler veya coğrafi sınırlar arasındaki idari bölümlenmeler nasıl olursa olsun, sağlık ve yaşlı bakımı arasındaki koordinasyon giderek daha önemli hale gelmiştir. Ortaya çıkan bu şartlarda nüfus yaşlandıkça bakım maliyetlerinin, harcamaların artacağı ve bakım mesleklerinde personel bulundurma da daha zorlaşacağı kabul edilmekte ve dijitalleşmenin sağlık sektörüne önemli katkılar sağlayacağı

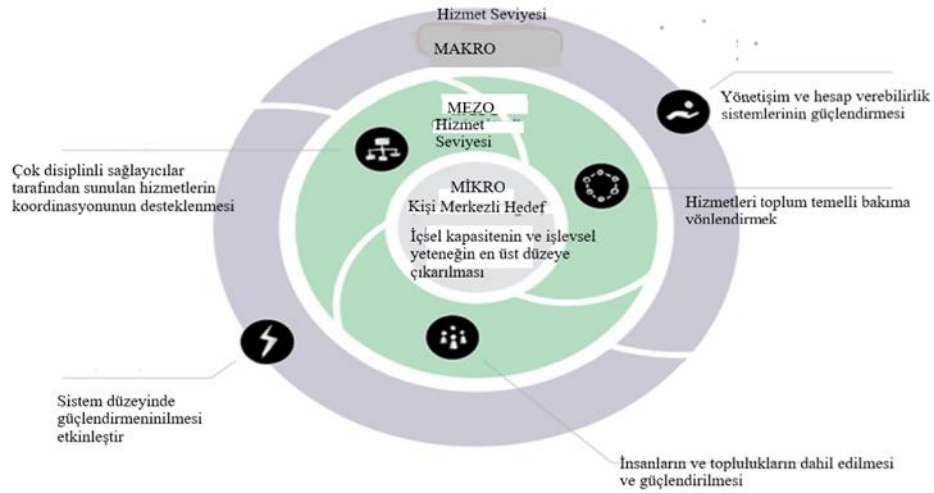
düşünülmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, yeni teknolojilerin, yaşam kalitesi ve sosyal etkileşim fırsatları açısından olumlu bir potansiyele sahip olacağı öngörülmüştür. Teknoloji, elbette yaşlanmanın getirdiği zorluklar için mucizevi bir tedavi olarak kabul edilmemektedir, ancak günlük yönetimin kolaylaştırılması ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi gibi çeşitli boyutlarda ilerleme kaydedebileceği kabul edilmektedir. Bu şartlarda, sağlık teknolojileri yaşlı bireylerin eve bağlı kalma durumlarında bile sosyal etkileşim, daha etkili teşhis, ilaç ve rehabilitasyon imkânı sunarak yaşlıların yaşamlarını iyileştirmek için kullanılabilmesi kabul edilmiştir. Bu amaçla, DSÖ de bu konuyla ilgili yeni plan ve projelerin hazırlanmasına öncülük edecek birtakım adımlar atmış ve ileri yaş bireylerin sürdürülebilir uzun dönem bakımlarının gerçekleştirilmesi için sağlık teknolojilerinin kullanımına yönelik bazı girişimlerde bulunmuştur. DSÖ tarafından uzun süreli bakım; “İçsel kapasitesinde önemli ölçüde kayıp olan kişilerin, temel hakları, temel özgürlükleri ve insan onuruyla tutarlı bir işlevsellik düzeyini sürdürebilmelerini sağlamak için başkaları tarafından üstlenilen faaliyetler” olarak tanımlanmıştır (Beard vd., 2019). Bu nedenle “Yaşlılar için Bütünleşik Bakım (YBB)” yaklaşımı, Dünya Sağlık Örgütü, tarafından dünya genelinde hızla yaşlanan nüfusun sürdürebilir bakım süreçleri için geliştirilmiştir (DSÖ, 2019).

2.1. Yaşlılar İçin Bütünleşik Bakım (YBB)

DSÖ, ileri yaş bireyler için entegre sağlık ve sosyal bakım hizmetlerinin oluşturulabilmesi için makro düzeyde sistemlerin, mezo düzeyde hizmetlerin ve mikro düzeyde klinik işlemlerin gerçekleşmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Sistemleri ve hizmetleri geliştirmeye yönelik YYB'nin yol gösterici ilkeleri için rehberlik edecek bir kılavuz yayınlamıştır. YBB uygulama çerçevesi iki bölümden oluşmaktadır; birinci bölümde hizmet yöneticileri, diğer bölümde sistem yöneticileri için bilgiler mevcuttur. YBB uygulaması kullanım maddeleri aşağıda sıralanmıştır:

- a. toplumdaki sağlık ve sosyal bakıma muhtaç yaşlıları belirlemek,
- b. sunulacak hizmetlerin veya sistemlerin kapasitesini değerlendirmek ve YYB kullanarak, topluluk düzeyinde entegre bakım sürecini yürütmek,
- c. kapasiteye göre bir YBB uygulama planı başlatmak.

YBB çerçevesinde iki bölümde 19 eylem vardır ve YBB'nin toplumda uygulanması için gereklidir. Bunlar Şekil 2'de temalar halinde gösterilmiştir (WHO, 2019):

Şekil 2. Yaşlılar İçin Bütünleşik Bakım (ICOPE) uygulama çerçevesi

Kaynak: WHO, ICOPE 2019.

Şekil 2'deki makro düzey; yönetim ve hesap verebilirlik sistemlerinin güçlendirilmesi ve sistem seviyesinde de güçlendirmeyi mümkün kılınması olarak açıklanmış, orta seviye (mezo hizmet seviyesi) ise uygulamaya insanların ve toplulukların dahil edilmesi ve güçlendirilmesi, multidisipliner sağlayıcılar tarafından sağlanan hizmetlerin koordinasyonunun desteklenmesi ve hizmetleri toplum temelli bakıma yönlendirilmesi olarak maddelendirilmiştir. Son olarak sistemin mikro seviyesinde ise kişi merkezli hizmet hedeflenmektedir. İçsel kapasitenin ve işlevsel yeteneğin en üst düzeye çıkarılmasıyla bakım sürecinin etkili bir seviyede gerçekleşmesine olanak sağlaması planlanmıştır.

Yaşlılar İçin Bütünleşik Bakım yaklaşımında yer alan 19 eylemin her birinin uygulama aşamasını üç göstere takip etmektedir. Bu üç gösterge, YBB yaklaşımı için sistemin mevcut durumunu veya hizmet kapasitesini tanımlamakta ve daha fazla eylem için rehberlik sunmaktadır. Kullanıcılar, açıklanan aşamaları ve ihtiyaç duyulan eylemleri göz önünde bulundurarak, çerçevedeki her bir eylemin mevcut durumunu puanlayabilecektir. YBB uygulama skor puan kartı, uygulamanın genel durumunu gösteren ve bunu hizmetler, sistemler ve her ikisi için özetleyen toplamları ortaya koymaktadır. Puan kartı, toplum ortamlarında bütünleşik bakım sağlamak için sağlık ve sosyal bakım hizmetlerinin ve sistemlerinin genel kapasitesini değerlendirmeye yardımcı olmayı amaçlamaktadır. YBB uygulama planların da puanlama, fırsat alanlarını vurgulayacak ve uygulamanın devam eden ilerlemesini izlemek için kullanılabilir.

SONUÇ

Sağlık hizmetlerinin dijitalleşmesi, ekonomiyi ve toplumu etkileyerek dönüşümsel bir değişimin parçası olmuştur. Milenyumun başlangıcından sonraki yıllarda kurulan bazı şirketler, dijital hizmetlerle ilgili değişen tüketici davranışlarından önemli ölçüde etkilenmiştir. Günümüzde, sağlık alanında arz edilen hizmetlerin teknolojinin etkisiyle dönüştüğü, arz olunuş şeklinin değiştiği ve hızlandığı, daha fazla sayıda kişinin sağlık hizmetlerine ulaşmasına olanak sağlandığı görülmüştür. Son zamanlarda dijitalleşmenin sağlık hizmetlerini nasıl etkilediğine dair bilgiler önemli ölçüde artmıştır. Dünyada önemli bir pazar payına sahip olan Apple'ın ilk iPhone'unu ve birkaç ay sonrada App Store'u tanıtmış, Google'ın Android'i geliştirmiş ve tüm bu dijital uygulamaların yanında kanser teşhisinde kullanılan IBM Watson gibi gelişmiş teknolojik aletler sağlık alanında kullanılmaya başlanılmıştır. Bu denli değişen gelişen şartlarda toplumdaki bireylerinde beklenti ve istekleri değişmiş ve toplumdaki bireyler dijital yollarla mal ve hizmetleri daha fazla tüketmeyi tercih etmeye başlamışlardır.

Gelişen teknolojinin oluşturduğu yeni şartlar sağlık sektörünü de etkisi altına almıştır. Ancak, yaşlanan dünyada sağlık hizmetlerinin arz maliyetleri yükseliş göstermiş ve bu durumla başa edebilmek amacıyla dünyanın önde gelen kuruluşları ve ülkeler maliyetleri düşürme arayışları içine girmiştir. Bu doğrultuda, DSÖ tarafından ileri yaş bireylerin bakım süreçlerinin sürdürülebilirliği için dijital teknolojiler tabanlı 'Yaşlılar İçin Bütünleşik Bakım' başlığı altında bir çalışma başlatmış, işleyiş çerçevesini belirlemiştir. Bu çerçevede YBB yaklaşımında yer alan skor kartlarla hizmet sisteminin makro, mezo ve mikro hizmet seviyelerinde puanlama yöntemiyle ilerleyen işleyişi açıklanmıştır.

Dünyamız, milyarlarca cihazı birbirine bağlamak için benzeri görülmemiş bir teknolojik trendi takip etmektedir. Nesnelerin İnterneti, günlük yaşamımızı zenginleştiren ve önemli değişikliklere yol açmayı vaat eden ve daha kişiselleştirilmiş önleyici ve işbirlikçi bakım şekli ile her sektörde kendini gösteren yeni bir paradigmadır. Bu doğrultuda DSÖ, yaşlı insanlar hakkında hayati verileri izlemek ve toplamak böylece bakım süreçlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla IoT tabanlı sağlık sistemi yaklaşımının çerçevesini hazırlamıştır. DSÖ hazırladığı bu çalışmanın, dünyadaki diğer paydaşlarla işbirliği içinde geliştirerek ve yeni dijital teknolojilerin olumlu ve olumsuz yönleri tartışılarak yaşlanan dünyamıza fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akdağ, R. (2012), Türkiye Sağlıkta Dönüşüm Programı Değerlendirme Raporu (2003-2011), T. C. Sağlık Bakanlığı Yayını.

Aksu, L. (2011). Dünya'da ve Türkiye'de Nüfus Analizleri. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0 (25), 219-311. <https://dergipark.org.tr/pub/iusoskon/issue/9525/119038> (4.01.2022).

Aktaş, C. (2014). *QR Kodlar ve İletişim Teknolojisinin Hibritleşmesi*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Alemdar, H., Ersoy C. (2010). Wireless sensor networks for healthcare: A survey. *Computer Networks*, 54(15), 2688-2710.

Beard J, Ofcer A, Cassels A. (2015). World report on ageing and health. Geneva: World Health Organization, (https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/186463/9789240694811_eng.pdf) (08.01. 2022).

Bonato, P. (2010). Advances in wearable technology and its medical applications. Paper presented at the Engineering in Medicine and Biology Society (EMBC), 2010 Annual International Conference of the IEEE.

Broderick, M., & Smaltz, D. H. (2003). E-Health Defined. Paper presented at the Proceedings of Student Research Day, Pace University.

Domingo, M. C., (2012). An overview of the Internet of Things for people with disabilities. *Journal of Network and Computer Applications*, 35(2), 584-596.

Dorsey, E. R., & Topol, E. J. (2016). State of telehealth. *New England Journal of Medicine*, 375(2), 154-161.

Kısakürek, M. M. (2010). Hastane İşletmelerinde Bölüm Maliyet Analizi: Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde Bir Uygulama, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(3).

Klasnja, P. & Pratt, W. (2012). Healthcare in the pocket: Mapping the space of mobilephone health interventions, *Journal of Biomedical Informatics*, 45(1), 184-198.

Koop, C.E., Mosher, R., Kun, L., Geiling, J., Grigg, E., Long, S., Macedonia, C., Merrell, R., Satava, R., & Rosen, J. (2008). Future delivery of health care:

Sağlıkta Dijitalizasyon: İleri Yaş... The Meric Journal Cilt:6, Sayı:15, Yıl:2022
Cybercare. *IEEE Engineering in Medicine and Biology Magazine*, 27(6), 29-38.

Liu, C., Zhu, Q., Holroyd, K. A. & Seng E. K. (2011). Status and trends of mobile-health applications for iOS devices: A developer's perspective. *J. Systems and Software*, 84(11), 2022-2033.

Ludwig, W., Wolf, K., Duwenkamp, C., Gusew, N., Hellrung, N., Marscholke, M., Wagner, M. & Haux, R. (2012). Health-enabling technologies for the elderly—An overview of services based on a literature review. *Computer Methods and Programs in Biomedicine*, 106(2), 70-78.

Lupton, D. (2013). The digitally engaged patient: Self-monitoring and self-care in the digital health era. *Social Theory & Health*, 11(3), 256-270.

Moline, J. (1997). Virtual reality for health care: a survey. *Studies in health technology and informatics*, 3-34.

Plaza, I., Martínez, L., Martín, S. & Medrano, C. (2011). Mobile applications in an aging society: Status and trends, *J. Systems and Software*, 84(11), 1977-1988.

Pang, Z. (2013). Technologies and Architectures of the Internet-of-Things (IoT) for Health and Well-being (PhD dissertation). <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kth:diva-122213> (16.12.2021)

Sağlık Bakanlığı (2014). “Ulusal Sağlık Veri Sözlüğü”, Sürüm 2.2. Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü, E-Sağlık Daire Başkanlığı (Ankara).

Serbanati, L., Ricci, F. L., Mercurio, G. & Vasilateanu, A. (2011). Steps towards a digital health ecosystem. *Journal of Biomedical Informatics*, 44, 621-636. doi:10.1016/j.jbi.2011.02.011. (19.11.2021)

T. C. Kalkınma Bakanlığı. On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). Yaşlanma (2018). Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara. <https://sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2020/04/YaslanmaOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf> (11.12.2021)

TÜSAP (2020). Sağlıkta Sürdürülebilirlik Vizyon Toplantısı, Sağlık Zirvesi raporu 2020, İstanbul. https://tusap.org/wp-content/uploads/2021/04/2020_ZIRVE-RAPORU.pdf (16.11.2021)

Sağlıkta Dijitalizasyon: İleri Yaş... The Meric Journal Cilt:6, Sayı:15, Yıl:2022
United Nations (2019). World Population Ageing, Highlights-the United Nations, Newyork.
<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Highlights.pdf> (16.12.2021)

WHO (2019). Integrated care for older people (ICOPE),
<https://www.who.int/teams/maternal-newborn-child-adolescent-health-and-ageing/ageing-and-health/integrated-care-for-older-people-icope>
<https://www.who.int/ageing/health-systems/icope/en>(16.12.2021)

World Health Organization, (2019). Integrated care for older people (ICOPE) implementation framework: Guidance for systems and services, Department of Ageing and Life Course, Switzerland. ISBN 978-92-4-151599-3.

World Health Organization. (2013). mHealth: new horizons for health through mobile technologies. Global Observatory for eHealth series, Vol. 3, 2011. In.